

REPUBLICA MOLDOVA
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

PCC-01/44

Chișinău, 28 ianuarie 2021

**Președintele Parlamentului Republicii Moldova,
Dna Zinaida GRECEANŪ**

În conformitate cu prevederile articolului 10 din Legea nr. 317 din 13.12.94 cu privire la Curtea Constituțională și a articolelor 5 lit. (i) și 80 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională prezintă anual către Președintele Republicii Moldova, Parlament, Guvern și Consiliul Superior al Magistraturii, raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale.

Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale se aprobă prin hotărâre a Curții Constituționale și se semnează de Președintele ei.

Cu deosebită considerație,

**Președintele Curții Constituționale
Domnica MANOLE**

Adresa poștală:
str. Al. Lăpușneanu, 28
MD 2004, Chișinău

Tel: (373 22) 25-37-08
(373 22) 25-37-20

SECRETARIATUL PARLAMENTULUI REPUBLICII MOLDOVA	
D.D.P. Nr.	207
"Ođ."	Ođ 2021
Ora	
Fax:	(373-22) 25-37-46
E-mail: secretariat@constcourt.md	

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

**cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea
jurisdicției constituționale în anul 2020**

CHIȘINĂU

11 ianuarie 2021

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

dnei Domnica MANOLE, președinte,
dlui Nicolae ROȘCA,
dnei Liuba ȘOVA,
dlui Serghei ȚURCAN,
dlui Vladimir ȚURCAN, judecători,
cu participarea dnei Elena Tentiuc, șef al Secretariatului Curții,

examinând în ședință plenară Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2020,

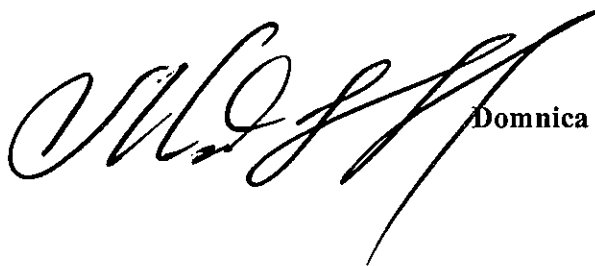
având în vedere prevederile articolului 26 din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, articolului 61 alin. (1) și articolului 62 lit. f) din Codul jurisdicției constituționale nr.502 din 16 iunie 1995,

în baza articolului 10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolului 5 lit. i) și articolului 80 din Codul jurisdicției constituționale,

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2020, conform anexei.
2. Prezenta hotărâre se publică în „Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

Președinte

Domnica MANOLE

Chișinău, 11 ianuarie 2021,
HCC nr. 1

*Aprobat
prin Hotărârea Curții Constituționale
nr. 1 din 11 ianuarie 2021*

RAPORT
privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2020

TITLUL I. AUTORITATEA JURISDICȚIEI CONSTITUȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

A. Statutul și atribuțiile Curții Constituționale

Statutul Curții Constituționale, unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, autonomă și independentă față de puterile legislativă, executivă și judecătorească, este consacrat de Constituție, care stabilește, concomitent, principiile și principalele atribuții funcționale ale Curții. Statutul Curții Constituționale este determinat de rolul său primordial de a asigura respectarea valorilor statului de drept: garantarea supremației Constituției, asigurarea realizării principiului separației puterilor în stat, asigurarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Aceste funcții majore sunt realizate prin intermediul instrumentelor garantate de Constituție.

În cadrul bunei organizări a autorității statului, rolul Curții Constituționale este esențial și definitoriu, reprezentând un adevărat pilon de susținere a statului și democrației, de garantare a egalității în fața legii, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Totodată, Curtea Constituțională contribuie la buna funcționare a autorităților publice în cadrul raporturilor constituționale de separație, echilibru, colaborare și control reciproc ale puterilor statului.

Atribuțiile constituționale, prevăzute de art. 135 din Constituție, sunt dezvoltate în Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, care reglementează, *inter alia*, procedura de examinare a sesizărilor, modul de alegere a judecătorilor Curții Constituționale și a Președintelui Curții, atribuțiile, drepturile și responsabilitățile acestora. Astfel, în temeiul prevederilor constituționale, Curtea Constituțională:

- a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
- b) interpretează Constituția;
- c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
- d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
- e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;

f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

g) rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice;

h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

B. Judecătorii Curții Constituționale

Potrivit articolului 136 din Constituție, Curtea Constituțională este compusă din șase judecători, numiți pentru un mandat de șase ani.

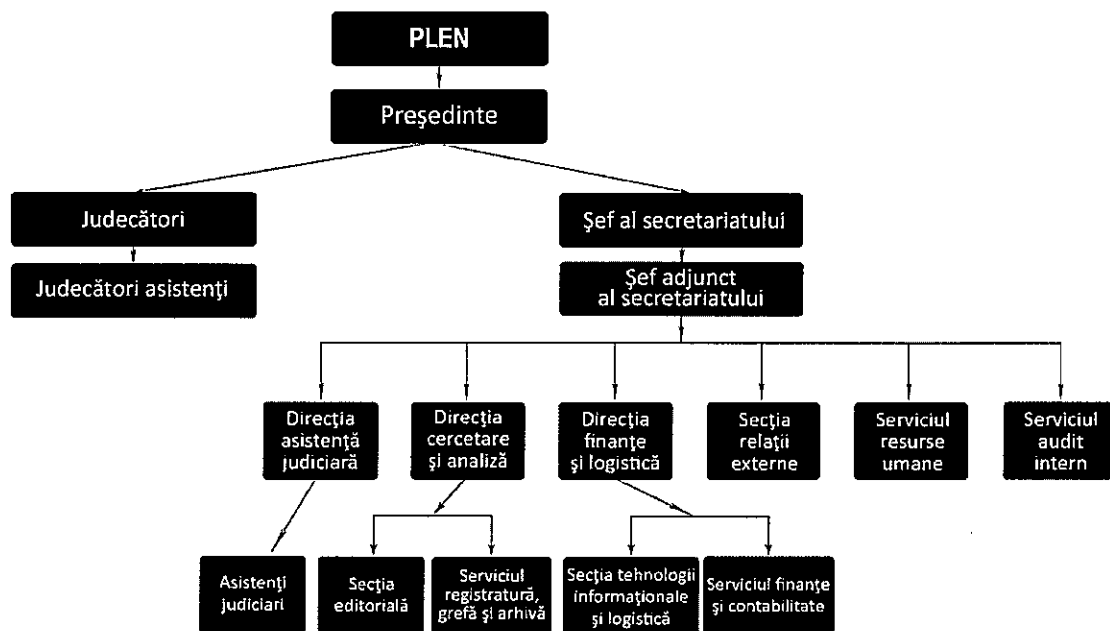
Prin Hotărârea Curții Constituționale nr. Ag-5 din 23.04.2020, în funcția de Președinte al Curții Constituționale a fost aleasă prin vot secret, pe un termen de trei ani, doamna judecător Domnica Manole.

Astfel, începând cu data de 23 aprilie 2020, Plenul Curții Constituționale a avut următoarea componență:

dna Domnica MANOLE, *Președinte*,
dl Eduard ABABEI,
dl Nicolae ROȘCA,
dna Liuba ȘOVA,
dl Serghei ȚURCAN,
dl Vladimir ȚURCAN, *judecători*.

C. Structura organizatorică

Curtea Constituțională și-a desfășurat activitatea având la bază structura organizatorică aprobată prin Decizia nr.9 din 23 martie 2018.

D. Sesizarea Curții

Curtea Constituțională își exercită atribuțiile la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept. Legislația Republicii Moldova nu conferă Curții competența de a exercita jurisdicția constituțională din oficiu. Astfel, conform art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, cuprinzând modificările operate prin *Legea nr. 99 din 11.06.2020*, și art. 38 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, dreptul de sesizare al Curții Constituționale îl au:

- a) Președintele Republicii Moldova;
- b) Guvernul;
- c) ministrul justiției;
- d) judecătorii/completurile de judecată din cadrul Curții Supreme de Justiție, al curților de apel și al judecătoriilor;
- d¹) Consiliul Superior al Magistraturii;
- f) Procurorul General;
- g) deputatul în Parlament;
- h) fracțiunea parlamentară;
- i) Avocatul Poporului;
- i¹) Avocatul Poporului pentru drepturile copilului;

j) consiliile unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau al doilea, Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri) – în cazurile de supunere controlului constituționalității a legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor, ordonanțelor și a dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, care nu corespund art.109 și, respectiv, art.111 din Constituția Republicii Moldova.

Sesizările înaintate de subiecții cu drept de sesizare trebuie să fie motivate și să corespundă cerințelor de formă și de conținut prevăzute de art. 39 din Codul jurisdicției constituționale.

TITLUL II. ACTIVITATEA JURISDICTIONALĂ

A. Aprecierea Curții dedusă din hotărârile pronunțate

1. NOȚIUNEA DE „EROARE GRAVĂ DE FAPT” DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ

Pe 23 ianuarie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat hotărârea privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 6 pct. 11¹⁾ din Codul de procedură penală¹.

Curtea a reținut că dacă instanța de apel a comis o eroare gravă de fapt, ca urmare a judecării unei cauze penale, atunci participanții la proces ar putea contesta cu recurs decizia în discuție.

Articolul 6 pct. 11¹⁾ teza I din Codul de procedură penală redă definiția noțiunii de „eroare gravă de fapt”, *i.e.* stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora.

Totodată, același articol prevede la pct. 11¹⁾ teza II că „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor”.

Curtea a subliniat că eroarea gravă de fapt vizează stabilirea eronată a faptelor și constă în confirmarea eronată a existenței sau inexistenței lor. În esență, stabilirea faptelor urmărește aflarea adevărului. Aceasta este posibil ca urmare a aprecierii probelor din perspectiva veridicității lor. Prin urmare, stabilirea faptelor se află într-o legătură indisolubilă cu aprecierea probelor.

Legislatorul a prevăzut două modalități de comitere a erorii grave de fapt: 1) neluarea în considerare a probelor; și 2) denaturarea probelor.

Cu privire la neluarea în considerare a probelor, Curtea a reținut că atât prima instanță, cât și instanța de apel ar putea admite sau, după caz, respinge cererile de administrare a probelor. Neluarea în considerare a probelor poate presupune, între altele, respingerea nejustificată a probelor propuse de către părți. Acest aspect a fost suficient pentru Curte să constate că prima modalitate de comitere a erorii grave de fapt poate avea legătură cu aprecierea greșită a probelor, din perspectiva pertinentei acestora.

Cu privire la denaturarea probelor, această formă de comitere a unei erori grave de fapt are la bază schimbarea intenționată a înțelesului, naturii sau caracterului unor elemente factuale. Prin

¹ Hotărârea nr. 2 din 23.01.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 6 pct. 11¹⁾ din Codul de procedură penală

urmare, denaturarea conținutului probei, comisă de către instanță, nu poate avea loc decât în procesul de apreciere a acesteia.

În aceste condiții, Curtea a constatat că există o incoerență între teza a doua din articolul 6 pct. 11¹⁾ din Codul de procedură penală (conform căreia „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor”) și teza întâi din același articol (potrivit căreia eroarea gravă de fapt semnifică „stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora”). Această incoerență normativă creează o incertitudine juridică și este de natură să afecteze dreptul la un proces echitabil al persoanei.

Așadar, Curtea a conchis că textul „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor” din articolul 6 pct. 11¹⁾ din Codul de procedură penală contravine articolului 20 coroborat cu articolul 23 din Constituție.

2. OBLIGATIVITATEA ACORDULUI ORGANELOR SINDICALE LA CONCEDIEREA FUNCȚIONARILOR SINDICALI

Pe 4 februarie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a articolului 87 alin. (2) și alin. (3) din Codul muncii și a articolului 33 alin. (3) din Legea sindicatelor nr. 1129 din 7 iulie 2000².

Curtea a stabilit că rolul sindicatului la încetarea contractului individual de muncă din inițiativa angajatorului reprezintă o garanție pentru salariat, care se află în relații de subordonare față de angajator și care reclamă o protecție specială pentru a evita concedierea abuzivă. Măsura de protecție a mandatului exercitat de reprezentanții salariaților aleși în organele de conducere ale sindicatelor are caracterul unei garanții împotriva eventualelor acțiuni de constrângere sau de reprimare, de natură să împiedice exercitarea mandatului.

Totodată, analizând articolul 87 alin. (2) și alin. (3) din Codul muncii, Curtea a observat că dispozițiile contestate stabilesc o interdicție absolută și generală de concediere a conducătorilor organizațiilor sindicale fără acordul prealabil al organului sindical corespunzător. Acordul organului sindical constituie o condiție obligatorie, în lipsa căruia angajatorul fiind în imposibilitatea de a dispune concedierea funcționarului sindical.

Normele contestate se referă în egală măsură la toate temeiurile de concediere prevăzute de articolul 86 alin. (1) din Codul muncii, indiferent dacă aceste temeiuri au sau nu au legătură cu activitatea sindicală. Acestea sunt formulate astfel, încât nu acordă nici o posibilitate angajatorului să concedieze salariatul funcționar sindical fără acordul organului sindical pentru motive care nu țin de activitatea sindicală.

Curtea a considerat că dependența absolută a concedierii salariatului funcționar sindical de acordul organului sindical îngrădește dreptul angajatorului de a-și organiza în plan intern activitatea. Prin urmare, imposibilitatea de a concedia salariații funcționari sindicali în baza temeiurilor prevăzute de lege reprezintă o ingerință în exercitarea dreptului de proprietate și o limitare a libertății activității de întreprinzător, prin îngrădirea prerogativei angajatorului de a

² Hotărârea nr. 3 din 04.02.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 87 alin. (2) și alin. (3) din Codul muncii

hotărî de sine stătător în privința organizării activității întreprinderii sale, limitare evidentă, de exemplu, în cazul reducerii numărului sau a statelor de personal.

Curtea a considerat că protecția salariaților funcționari sindicali nu poate fi asigurată prin neglijarea totală a intereselor angajatorului, care, în limitele stabilite de lege, trebuie să dispună de o anumită autonomie în organizarea și funcționarea propriei întreprinderi. Prin menținerea prevederilor contestate angajatorul ar putea fi obligat să mențină un salariat și să plătească remunerație unei persoane activitatea căreia pentru întreprindere nu reprezintă o necesitate obiectivă.

Dreptul exclusiv al angajatorului de a decide asupra activității sale în funcție de conjunctura economică, comercială, în care acesta își desfășoară activitatea aducătoare de profit, este susceptibil de a fi obstrucționat. Astfel, condiționarea concedierii salariatului funcționar sindical de acordul organului sindical poate afecta mecanismele economice și financiare ale întreprinderii, cum ar fi structura de producție, bugetul de venituri și cheltuieli, natura și volumul contractelor comerciale încheiate de unitate.

Curtea a reținut că scopul urmărit al prevederilor contestate este acela de a proteja activitatea sindicală prin instituirea unor măsuri de protecție a mandatului exercitat de reprezentanții aleși în organele de conducere ale sindicatelor, dar acesta nu poate veni în coliziune cu interesele angajatorului, care, respectând dispozițiile criticate, este pus în situația de a suporta o sarcină excesivă, de natură a-i afecta dreptul de proprietate. Prin urmare, soluția legislativă criticată din articolul 87 alin. (2) și alin. (3) din Codul muncii nu este proporțională cu obiectivul urmărit, deoarece limitează activitatea economică a angajatorului.

Prin urmare, prevederile contestate din articolul 87 alin. (2) și alin. (3) din Codul muncii, regăsite și în articolul 33 alin. (3) din Legea sindicatelor nr. 1129 din 7 iulie 2000, nu sunt proporționale cu scopul urmărit, deoarece, așa cum Curtea a mai statuat în HCC nr. 34 din 8 decembrie 2017, § 76, conduc la limitarea activității economice a angajatorului.

Curtea a constatat că dispozițiile criticate prin interzicerea de a concedia salariații membri și conducători ai organelor sindicale fără acordul organelor sindicale, în cazurile în care concedierea nu are legătură cu activitatea sindicală, contravin dispozițiilor constituționale ale articolelor 9, 46 și 126 din Constituție.

Curtea a reținut că prin anularea normelor criticate, salariaților funcționari sindicali li se păstrează, în continuare, **suficiente garanții legale**, care le vor asigura protecția drepturilor și intereselor. În acest sens, Codul muncii prevede că „concedierea salariaților membri de sindicat se admite cu consultarea prealabilă a organului (organizatorului) sindical din unitate” (articolul 87 alin. (1)); activitățile funcționarilor sindicali care își îndeplinesc obligațiile și își realizează drepturile indicate la articolul 387 alineatele (1)-(5) nu pot servi pentru angajator drept temei de concediere a acestora ori de aplicare a altor sancțiuni ce le-ar afecta drepturile și interesele ce decurg din raporturile de muncă (articolul 387 alin. (6)); funcționarii sindicali beneficiază de dreptul de acces în justiție, pentru a-și apăra drepturile lor în eventualitatea unor abuzuri care au stat la originea concedierii lor (articolul 355), iar la examinarea litigiului individual de muncă de către instanța de judecată, angajatorul este obligat să demonstreze legalitatea și să indice temeiurile eliberării din serviciu a salariatului (articolul 89 alin. (2)). Prin urmare, legislatorul a instituit garanții împotriva concedierii abuzive de către angajator de care pot beneficia salariații funcționari sindicali.

Curtea a remarcat faptul că declararea neconstituționalității prevederilor articolelor 87 alin. (2) și alin. (3) din Codul muncii și 33 alin. (3) din Legea sindicatelor nu împiedică Parlamentul să reglementeze procedura de consultare prealabilă a organului sindical corespunzător în cazul concedierii persoanelor alese în organul sindical și a conducătorilor sindicali neeliberați de la locul de muncă de bază.

3. CRITERIUL NUMERIC ȘI REPREZENTAREA TERITORIALĂ PENTRU ÎNREGISTRAREA PARTIDELOR POLITICE

Pe 25 februarie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat hotărârea privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 8 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice³.

În speță, pe 8 februarie 2018, un grup de persoane au depus la Ministerul Justiției o cerere pentru înregistrarea unui partid politic, care însă a fost restituită fără adoptarea unei decizii. După o adresare repetată, Ministerul Justiției a refuzat înregistrarea partidului pe motiv că acesta nu îndeplinește cerința criteriului numeric și a reprezentării teritoriale pentru înregistrarea partidelor politice.

În cadrul examinării cauzei în instanța de judecată, reclamantii au ridicat excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 8 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice.

La etapa admisibilității, Curtea a reținut că în actele sale anterioare, adoptate în această materie, ea s-a limitat doar la **constatarea competenței Parlamentului de a stabili reguli de înregistrare a partidelor politice**, considerând-o ca fiind **discreționară**, fără a apela la **testul proporționalității** măsurilor instituite în acest sens de către Legislativ.

Conștientizând acest fapt, Curtea a decis să analizeze proporționalitatea normei contestate prin prisma articolului 41 din Constituție, care garantează libertatea partidelor și a altor organizații social-politice.

Astfel, Curtea a considerat că trebuie să analizeze dacă cele trei condiții cumulative impuse la înregistrarea partidului politic: 1) cerința numărului de patru mii de cetățeni cu drept de vot; 2) cerința ca membrii partidului să fie domiciliați în cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea; 3) cerința de a întruni nu mai puțin de 120 de membri în fiecare din unitățile administrativ-teritoriale menționate constituie o măsură necesară într-o societate democratică, în conformitate cu prevederile articolului 54 din Constituție.

Cu privire la faptul dacă norma contestată este clară, Curtea a observat că legea stabilește criteriile pe care trebuie să le îndeplinească o asociație de cetățeni pentru a dobândi statutul juridic de partid politic, acestea fiind accesibile, clare și previzibile.

Cu privire la faptul dacă norma contestată urmărește realizarea unui scop legitim, Curtea a constatat că în nota informativă la proiectul de lege privind partidele politice nu au fost prezentate argumente care ar justifica instituirea unor condiții pentru înregistrarea unui partid politic.

³ Hotărârea nr. 5 din 25.02.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 8 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice

Din contextul general al măsurii respective Curtea a dedus că **scopul urmărit constă în asigurarea reprezentativității partidelor politice și evitarea fragmentării excesive a spectrului politic, astfel promovându-se stabilitatea sistemului politic și protecția încrederii publice în partidele politice.** Aceste obiective pot fi subsumate scopurilor legitime generale de apărare a **securității naționale, a integrității teritoriale și a ordinii publice,** prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Cu privire la faptul dacă există o legătură rațională între cerința reprezentării și scopurile legitime urmărite de aceasta, Curtea a reținut că din punct de vedere abstract cerința criteriului numeric și a reprezentării teritoriale poate contribui la realizarea obiectivelor menționate mai sus.

Cu privire la faptul dacă cerința reprezentării este necesară pentru atingerea scopurilor propuse, Curtea a menționat că în domeniul reglementat de norma contestată Parlamentul deține o anumită marjă discreționară. Competența Curții este să verifice dacă legislatorul nu a depășit în mod vădit limitele marjei sale discreționare.

Curtea a menționat că deși este evident că măsura analizată este excesivă, dacă este comparată cu alternativele pe care legislatorul le-ar fi avut la dispoziție, *i.e.* reducerea condiției criteriului numeric și al reprezentativității pentru înregistrarea partidului politic sub limitele reglementate în prezent, specificul condiției criteriului numeric și al reprezentativității este că acestea **lasă loc de discuții cu privire la cea mai bună soluție în cazul înregistrării unui partid politic.**

Comparând reglementarea cerinței reprezentării la nivel național cu reglementarea acestei cerințe în alte state, Curtea a constatat că nu există un consens european cu privire la formula de calcul al numărului minim de membri necesar pentru înregistrarea unui partid politic. **Având în vedere aceste fapte, Curtea a reținut că nu ține de competența sa să stabilească un număr concret, care să reprezinte, totodată, o soluție adecvată.** Stabilirea acestui număr ține de **competența legislatorului.**

Totodată, Curtea a observat că, în vederea atingerii scopului scontat de asigurare a reprezentativității partidelor politice, de evitare a fragmentării excesive a spectrului politic, de promovare a stabilității sistemului politic și de protecție a încrederii publice în partidele politice, pot fi stabilite anumite condiții **nu pentru constituirea partidelor politice, dar pentru participarea acestora la alegeri.**

De asemenea, există o măsură suplimentară de asigurare a atingerii scopului legitim scontat, și anume pragul minim de reprezentare, stabilit de articolul 94 din Codul electoral pentru alegerile parlamentare. Astfel, partidele politice, blocurile electorale și candidații independenți care au întrunit un număr mai mic de voturi decât cel specificat în lege se exclud, printr-o hotărâre a Comisiei Electorale Centrale, din procesul de atribuire a mandatelor.

Cu privire la faptul dacă există un echilibru corect între principiile concurente, Curtea a reținut că la această etapă ea trebuie să cântărească, pe de o parte, stabilitatea sistemului politic și protecția încrederii publice în partidele politice, care este un principiu protejat, și, pe de altă parte, libertatea de asociere în partide politice, care este un principiu afectat.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a stabilit că **condiția criteriului numeric și al reprezentativității pentru partidul politic în curs de înregistrare este justificată numai dacă permite crearea și funcționarea în condiții optime a unei pluralități de partide**

politice care să reprezinte interesele diferitelor grupuri ale populației. Este important să se asigure accesul pe arena politică al diferitelor partide politice în condiții care să le permită să-și reprezinte electoratul, să atragă atenția asupra preocupărilor acestuia și să-i apere interesele (*Partidul Republican al Rusiei v. Rusia*, 12 aprilie 2011, § 119; a se vedea, *mutatis mutandis*, cauza *Partidul Popular Creștin Democrat v. Moldova*, 14 februarie 2006, § 67). În plus, Curtea Europeană a reținut că orice ingerință în libertatea de asociere trebuie să corespundă unei „nevoi sociale imperioase” (*Gorzelik și alții v. Polonia* [MC], 17 februarie 2004, § 95).

Curtea a reținut că condiția criteriului numeric și al reprezentativității teritoriale instituie un obstacol greu de depășit la înregistrarea unui partid politic. Acest fapt implică, în mod evident, un prag ridicat care limitează în mod excesiv beneficiul libertății de asociere în partide politice.

Condiția în discuție stabilește cerințe restrictive disproporționate pentru înregistrarea unui partid politic, fiind necesară îndeplinirea cumulativă a trei condiții de ordin cantitativ și teritorial-reprezentativ.

De asemenea, Curtea a constatat în aplicarea normei contestate lipsa unui echilibru corect între interesele colective și cele individuale.

Comisia de la Veneția, în Opinia CDL-AD(2007)025 cu privire la proiectul de lege privind partidele politice din Moldova, de asemenea a menționat că reglementarea condiției reprezentativității la un număr de 5000 de persoane domiciliare în cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, dar nu mai puțin de 150 de membri în fiecare din unitate, este „neobișnuit de ridicată”, „aproape imposibil de atins pentru orice asociație locală”, „impune o povară dificilă asupra cetățenilor, care încearcă să-și exercite drepturile lor legitime conform prevederilor articolului 11 al Convenției Europene”, are „o forță potențial restrictivă” și ca atare „este disproporțională și nu este necesară într-o societate democratică”.

În fine, Curtea a reținut că criteriul numeric de 4000 de persoane și cerința reprezentativității teritoriale de minim 120 de membri în cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea din Republica Moldova, pentru partidul în curs de înregistrare, constituie o măsură excesivă și disproporționată în raport cu scopul legitim urmărit.

Curtea a considerat că o asemenea restricție nu este justificată, depășește domeniul de aplicare al unei marje de discreție acceptabile a Parlamentului și, prin urmare, este incompatibilă cu prevederile articolelor 41 și 54 din Constituție.

Pentru a oferi Parlamentului posibilitatea proiectării unei soluții legislative rezonabile, Curtea a decis ca efectele prezentei Hotărâri să fie aplicate din 31 iulie 2020.

În același timp, Curtea a avut în vedere faptul că ea a fost sesizată printr-o excepție de neconstituționalitate. Curtea a reținut că excepția de neconstituționalitate „exprimă o legătură organică, logică între problema de constituționalitate și fondul litigiului principal” și că accesul la justiție (inclusiv la justiția constituțională) trebuie înțeles ca un drept de acces concret și efectiv. Astfel, pentru a da efect prezentei Hotărâri în cauza în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, Curtea a decis ca aceasta să producă efecte imediate pentru autorii sesizării. La adoptarea acestei soluții, Curtea a avut în vedere și opinia Comisiei de la Veneția *Amicus curiae* pentru Curtea Constituțională din Georgia cu privire la efectele

deciziilor Curții Constituționale asupra hotărârilor judecătorești definitive în cauze civile și administrative (Veneția, 22-23 iunie 2018, CDL-AD(2018)012, §§ 53-56), și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (a se vedea *Frantzeskaki și alții v. Grecia* (dec.), 12 februarie 2019, § 42).

În cazul în care Parlamentul nu va revizui Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice în conformitate cu raționamentele expuse în prezenta hotărâre până la data de 31 iulie 2020, autoritatea competentă va asigura înregistrarea partidelor politice cu respectarea condițiilor stabilite de lege, cu excepția prevederilor declarate neconstituționale.

4. GARANȚIILE SALARIALE ÎN CAZUL SUSPENDĂRII RAPORTURILOR DE MUNCĂ

Pe 10 martie 2020, Curtea Constituțională a adoptat o hotărâre prin care s-a pronunțat asupra excepției de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 27 alin. (5) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar și ale punctului 8 din Anexa nr. 6 la Hotărârea Guvernului nr. 1231 din 12 decembrie 2018 pentru punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar⁴.

Curtea a reținut că prin adoptarea Legii nr. 270/2018 s-a urmărit introducerea unui nou sistem de salarizare a personalului din sectorul bugetar. Acest sistem nou putea să conducă la reducerea salariilor de funcție ale unor categorii de angajați bugetari comparativ cu cele primite de ei anterior. Legislatorul a prevăzut garanții de compensare a diferenței de salariu (articolul 27 alineatele (1) -(3) din Lege). Garanțiile respective se referă la plata diferenței de salariu și la acordarea compensației, dacă în baza noii legi li se calculează un salariu mai mic decât cel primit până la suspendarea raporturilor de muncă sau dacă salariul constituie mai puțin de 2000 lei.

Curtea a observat că de la garanțiile acordate au fost excluși angajații care aveau raporturile de muncă suspendate la data intrării în vigoare a legii (articolul 27 alin. (5) din Lege). Așadar, de plata diferenței de salariu sau acordarea compensației nu beneficiază doar persoanele care aveau raporturile de muncă suspendate, inclusiv, din cauza concediului de maternitate sau de îngrijire a copilului.

Curtea a constatat că norma legală, care lipsește de plata diferenței de salariu sau a plăților compensatorii angajații bugetari ale căror raporturi de muncă erau suspendate la data intrării în vigoare a acestei legi, reprezintă o ingerință în dreptul persoanelor la muncă, garantat de articolul 43 din Constituție. Pentru a examina constituționalitatea acestei ingerințe, Curtea a verificat: (i) dacă ingerința este „prevăzută de lege” și (ii) dacă ingerința urmărește realizarea unui scop legitim.

Cu privire la condiția „prevăzută de lege”, Curtea a reținut că norma contestată stabilește cert că persoanele care aveau raporturile de muncă suspendate nu vor primi diferența de salariu sau

⁴ Hotărârea nr. 6 din 10.03.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 27 alin. (5) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar și ale punctului 8 din Anexa nr. 6 la Hotărârea Guvernului nr. 1231 din 12 decembrie 2018 pentru punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar

plățile compensatorii, astfel, această normă întrunește condiția „prevăzută de lege”, precum și că condiția accesibilității și previzibilității.

Cu privire la realizarea unui scop legitim prin această normă, Curtea a observat că scopul declarat al legii constă în asigurarea unui sistem de salarizare a personalului din sectorul bugetar transparent, echitabil, atractiv, simplu de gestionat, capabil să reflecte și să remunereze performanța, în cadrul căruia salariul de bază să reprezinte principalul element al remunerației personalului. De asemenea, între principiile sistemului unitar de salarizare a fost trecut și principiul nediscriminării, echității și coerenței, în sensul asigurării tratamentului egal și a remunerării egale pentru muncă de valoare egală (articolul 3 alin. (1) lit. b) din aceeași Lege). În acest context, Curtea a constatat că diminuarea plăților salariale pentru persoanele care aveau raporturile de muncă suspendate nu se încadrează în scopurile declarate de legislator la adoptarea Legii privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar și este contrară principiilor acesteia.

Curtea a reținut că, în opinia prezentată, Parlamentul a recunoscut că adoptarea măsurilor de diminuare a salariului a avut loc în condițiile politicii sociale și de personal care urma să se încadreze în nivelul cheltuielilor bugetare. Curtea a considerat că insuficiența declarată a resurselor bugetare nu reprezintă un raționament obiectiv și rezonabil pentru restrângerea drepturilor constituționale.

În aceste condiții, Curtea a reținut că scopurile declarate de legislator la neaplicarea garanțiilor față de angajații care aveau raporturile de muncă suspendate la intrarea în vigoare a Legii privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar nu se încadrează în nici unul din scopurile prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

Prin urmare, Curtea a conchis că prevederile contestate contravin articolelor 16 și 43 din Constituție.

5. MECANISMUL DE SELECTARE ȘI DETERMINARE A JUDECATORILOR DE INSTRUCȚIE ÎN CAZUL LIPSEI VREUNEI CANDIDATURI

Pe 24 martie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat hotărârea privind constituționalitatea articolului 15¹ alin. (5) din Legea nr. 514 din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească⁵.

În speță, pe baza demersului Președintelui Judecătoriei Chișinău, Consiliul Superior al Magistraturii a dispus, printr-o hotărâre din martie 2019, transferarea judecătorului, autor al excepției de neconstituționalitate, de la sediul Centru la sediul Ciocana al Judecătoriei Chișinău.

Autorul excepției a pretins în fața Curții că norma contestată de la articolul 15¹ alin. (5) din Legea nr. 514 din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească contravine principiilor independenței și inamovibilității judecătorului, garantate de articolul 116 alin. (1) și (5) din Constituție.

Curtea a examinat constituționalitatea prevederii contestate prin prisma următoarelor chestiuni:

⁵ Hotărârea nr. 7 din 24.03.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 15¹ alin. (5) din Legea nr. 514 din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească

(i) dacă mecanismul de selectare și determinare a judecătorului de instrucție respectă cerința cu privire la acordul judecătorului pentru transfer, și

(ii) dacă mecanismul de selectare și determinare a judecătorului de instrucție de către președintele instanței de judecată este clar și în măsură să asigure un echilibru corect între, pe de o parte, necesitatea asigurării independenței judecătorului și, pe de altă parte, necesitatea administrării justiției în mod eficient.

Cu privire la prima chestiune, Curtea a reținut că constituanta a utilizat formulări rigide în textul articolului 116 alin. (5) din Constituție, evidențiind faptul că inamovibilitatea judecătorului reprezintă un principiu fundamental. Așa cum acest principiu nu este absolut, Curtea a notat că judecătorul poate fi transferat fără acordul acestuia, dacă acest fapt are loc:

(a) în legătură cu aplicarea unei sancțiuni disciplinare;

(b) în legătură cu reorganizarea judiciară; sau

(c) în legătură cu sprijinirea unui tribunal învecinat.

Prevederile articolului 15¹ alin. (2) din Legea privind organizarea judecătorească stabilesc faptul că judecătorul de instrucție este numit de către Consiliul Superior al Magistraturii cu consimțământul acestuia, la propunerea președintelui instanței judecătorești. Totodată, Legea stabilește la articolul 15¹ alin. (5) o derogare de la regula consimțământului în cazul în care niciun judecător nu-și exprimă acordul pentru exercitarea atribuțiilor judecătorului de instrucție sau în cazul în care mai mulți judecători își exprimă acordul. În această situație, candidatura judecătorului va fi determinată de către președintele instanței judecătorești. Curtea a observat că judecătorul poate fi desemnat în funcția de judecător de instrucție chiar dacă nu consimte acest fapt. Această situație reprezintă o derogare de la regula generală stabilită de articolul 116 alin. (5) din Constituție, care prevede că transferarea judecătorilor se face numai cu acordul acestora.

Astfel, Curtea a observat că norma contestată se încadrează în cea de-a a treia excepție de la principiul general al inamovibilității judecătorului, deoarece „transferul este temporar și are ca scop sprijinirea unui tribunal învecinat”. Curtea a reținut că norma contestată este constituțională, sub aspectul articolului 116 alin. (5) din Constituție.

Cu privire la cea de-a doua chestiune, Curtea a trebuit să examineze dacă mecanismul de selectare și determinare a judecătorului de instrucție de către președintele instanței de judecată este apt să asigure un echilibru corect între, pe de o parte, necesitatea asigurării independenței judecătorului și pe de altă parte, necesitatea administrării justiției în mod eficient.

Curtea a observat că textul „candidatura judecătorului va fi determinată de către președintele instanței judecătorești” din norma contestată nu prevede expres în ce mod și conform căror criterii președintele instanței va determina candidatura judecătorului de instrucție. *Prima facie*, legislatorul i-a acordat președintelui instanței o marjă de discreție cu privire la alegerea metodei de determinare a candidaturii judecătorului de instrucție. Totuși, dat fiind faptul că autorul excepției contestă doar proporționalitatea măsurii, Curtea a admis că norma contestată este clară.

Cu privire la proporționalitatea măsurii contestate, Curtea a reținut că atât necesitatea de a asigura independența judecătorului, cât și necesitatea administrării justiției în mod eficient

reprezintă valori protejate de articolul 116 din Constituție. Niciuna din ele nu constituie o valoare absolută și, prin urmare, ambele pot fi limitate prin optimizarea lor. De asemenea, nu există o ierarhie între independența judecătorului și administrarea justiției în mod eficient, ci mai curând o conlucrare între aceste două valori pentru realizarea unui scop comun, cum este cel al asigurării dreptului la un proces echitabil al participanților.

În primul rând, Curtea a constatat că nici legea, nici prevederile Regulamentului privind procedura și condițiile de numire a judecătorilor de instrucție nu stabilesc obligația președintelui de instanță ca, în cadrul procedurii de selectare și determinare a candidaturii, să țină cont de situația particulară a judecătorului, situație care ar putea exclude transferul (e.g. sarcina; creșterea de unul singur a unui minor; îngrijirea unui membru de familie etc.). Norma contestată este insensibilă la situațiile obiective în care se pot afla unii judecători.

În al doilea rând, Curtea a observat că legea nu-l obligă pe președintele instanței de judecată să-și motiveze demersul prin care propune Consiliului Superior al Magistraturii desemnarea unui judecător pentru exercitarea atribuțiilor judecătorului de instrucție. În această situație judecătorul selectat poate rămâne fără un răspuns la întrebarea de ce a fost el cel selectat și nu un alt judecător. Mai mult, această situație îi poate crea judecătorului selectat suspiciuni privind reaua-intenție din partea președintelui instanței de judecată.

În al treilea rând, Curtea a reținut că în cazul în care niciun judecător nu dorește să exercite atribuțiile judecătorului de instrucție, înseși selectarea și determinarea discreționară de către președintele instanței de judecată a candidaturii sunt problematice. Astfel, în redacția sa inițială, Legea contestată prevedea că, în cazul în care niciun judecător nu-și exprimă acordul pentru exercitarea atribuțiilor judecătorului de instrucție, candidatura judecătorului va fi determinată de către președintele instanței judecătorești prin *tragere la sorți*, în prezența tuturor judecătorilor care activează în instanța judecătorească, cu consemnarea acestui fapt într-un proces-verbal.

În al patrulea rând, Curtea a observat că, deși legea limitează *durata* mandatului la trei ani, ea nu limitează *numărul* mandatelor. În forma sa inițială, legea stabilea că judecătorul de instrucție este numit pentru un mandat de trei ani, fără posibilitatea de a exercita două mandate consecutive. Astfel, norma contestată permite selectarea și determinarea fără consimțământ și în mod repetat a aceluiași judecător pentru exercitarea atribuțiilor judecătorului de instrucție.

În al cincilea rând, Curtea a constatat că legea obligă președintele instanței de judecată să selecteze doar un singur candidat pentru funcția de judecător de instrucție. Pentru judecătorul selectat, acest fapt reprezintă o incertitudine cu privire la motivul selectării sale de către președintele instanței. Din perspectiva președintelui instanței de judecată, acest fapt îi permite să selecteze și determine un candidat pe care îl preferă din motive subiective. Din perspectiva rolului Consiliului Superior al Magistraturii, selectarea și determinarea unui singur candidat de către președintele instanței de judecată limitează marja de discreție a Consiliului în acest proces. Mai mult, legea nu reglementează cazurile în care Consiliul Superior al Magistraturii poate respinge candidatura propusă de către președintele instanței de judecată. În această situație, rolul președintelui instanței devine dominant.

Curtea a reținut că legislatorul a reglementat un mecanism de selectare și desemnare a judecătorilor de instrucție într-un mod care favorizează administrarea *eficientă* a justiției. Mecanismul în discuție poate asigura o selectare și o desemnare rapidă a judecătorilor de

instrucție. În același timp, această rapiditate stabilește o pondere mai mică pentru independența judecătorilor, care este și ea o valoare la fel de importantă într-un stat de drept.

Curtea a reamintit că administrarea eficientă a justiției nu este un scop în sine. Atât administrarea justiției, cât și independența judecătorilor au scopul să asigure dreptul la un proces echitabil. În acest sens, **legislatorul trebuia să optimizeze cele două valori, asigurând un echilibru corect între, pe de o parte, necesitatea asigurării independenței judecătorului și, pe de altă parte, necesitatea administrării justiției în mod eficient, așa cum ar face-o existența unor garanții împotriva arbitrariului.**

Așadar, prevederile articolului 15¹ alin. (5) din Legea privind organizarea judecătorească sunt de natură să afecteze principiul independenței judecătorului stabilit de articolul 116 alin. (1) din Constituție.

Astfel, în baza jurisprudenței sale, Curtea a reținut că până la modificarea Legii de către Parlament, mecanismul de selectare și determinare a judecătorilor de instrucție va avea loc pe baza procedurii tragerii la sorți, așa cum acesta a fost reglementat de articolul 15¹ alin. (5) din Legea privind organizarea judecătorească în redacția sa anterioară.

6. RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORILOR CONSTITUȚIONALI

Pe 26 martie 2019, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre pentru interpretarea articolului 137 din Constituție⁶, care prevede că judecătorii Curții Constituționale sunt inamovibili pe durata mandatului, sunt independenți și se supun numai Constituției. Întrebările formulate de autorul sesizării au vizat:

- (1) posibilitatea tragerii la răspundere juridică a judecătorilor constituționali pentru voturile și opiniile exprimate în exercitarea funcției lor;
- (2) posibilitatea tragerii la răspundere penală a judecătorilor constituționali pentru comiterea unor infracțiuni care nu țin de exercitarea funcției lor;
- (3) procedura de tragere la răspundere penală a judecătorilor constituționali;
- (4) păstrarea imunității funcționale a judecătorilor constituționali pentru voturile și opiniile exprimate în exercitarea funcției după încheierea mandatului lor.

Curtea a reținut că o componentă importantă a statului o reprezintă justiția constituțională, înfăptuită de Curtea Constituțională, autoritate publică politico-jurisdicțională, care se situează în afara sferei puterii legislative, celor executive sau judecătorești, rolul său fiind cel de a asigura supremația Constituției, ca Lege fundamentală a statului de drept. În cadrul bunei organizări a autorității statului, **rolul Curților Constituționale este unul esențial și definitoriu**, reprezentând un adevărat pilon de susținere a statului și a democrației, garantând egalitatea în fața legii, libertățile fundamentale și drepturile omului.

Curtea a reiterat că **exercitarea oricărei forme de presiune asupra judecătorilor Curții Constituționale, atât înainte de adoptarea hotărârii, cât și ca un act de răzbunare pentru**

⁶ Hotărârea nr. 9 din 26.03.2020 pentru interpretarea articolului 137 din Constituție

soluțiile adoptate, este inadmisibilă, fiind incompatibilă cu respectarea statului de drept, a autorității Curții și a supremației Constituției.

Nerespectarea principiului independenței Curții Constituționale nu reprezintă doar o sursă de instabilitate politico-juridică internă. Ea poate presupune condamnări ale statului pe plan internațional. În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu ezită să sugereze că procedurile judiciare pot intra în câmpul de aplicare al articolului 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, articol care pretinde independență din partea tribunalului care judecă un litigiu, chiar și atunci când acestea au loc în fața unei Curți Constituționale.

Curtea a subliniat că, în afară de sarcina protecției drepturilor fundamentale garantate de Constituție, ea trebuie să se asigure că autoritățile publice din diferite ramuri ale puterii statului rămân în limitele prescrise de Constituție și este nevoită să rezolve, uneori, conflictele care apar între acestea. Sarcina Curții este, în acest sens, una deosebită pentru menținerea regimului democratic. Comisia de la Veneția reamintește despre importanța curților constituționale în implementarea practică a democrației, a preeminenței dreptului și a protecției drepturilor omului. Prin urmare, **judecătorii Curții Constituționale au nevoie de garanții puternice pentru independența lor.**

Curtea a notat că independența Curții Constituționale reprezintă una din valorile de bază ale sistemului democratic, iar existența sa este esențială pentru realizarea tuturor celorlalte valori ale sistemului. Fundamentul independenței constă în obiectivitate și neutralitate, care sunt primele principii ale judecării Curții Constituționale. Judecătorii constituționali rezolvă cazurile de pe rolul Curții potrivit Constituției, trebuind să fie liberi în gândirea și în conștiința lor, fără teamă și fără prejudecăți, trebuind să acționeze imparțial, cu simțul dreptății și al conștiinței, fără vreo presiune sau vreun stimulent.

Independența judecătorilor constituționali este consolidată prin acordarea imunității față de răspunderea penală pentru opiniile și voturile lor, în exercitarea mandatului. Conceptul de imunitate judiciară capătă o importanță deosebită, mai ales acolo unde justiția constituțională și justiția în general se pot confrunta cu efectele schimbărilor politice și sociale.

Imunitatea trebuie să aibă întotdeauna legătură cu rolul și cu activitățile desfășurate de instituția în care activează persoana, al cărei membru este sau pe care o reprezintă. Acest tip de imunitate este una funcțională, nu generală. Nu trebuie să existe o scutire de la răspundere care nu are legătură cu rolul și cu activitatea profesională a persoanei.

Așadar, imunitatea funcțională urmărește protejarea judecătorului de incriminarea sa pentru opiniile sale juridice. Beneficiarul nu este persoana însăși, ci independența instanței. Este o exigență importantă care derivă din însăși natura și calitatea independenței, imparțialității și transparenței judiciare. **Imunitatea funcțională nu-i asigură judecătorului impunitatea pentru o infracțiune pe care a comis-o. Imunitatea protejează luarea deciziilor judecătorești în mod independent, fapt care presupune că un judecător nu poate fi pedepsit pentru opinia juridică sau pentru concluzia la care a ajuns în procesul de luare a deciziei.** Totuși, judecătorul poate fi pedepsit dacă se demonstrează că acesta a comis o infracțiune, *e.g.* dacă a votat pentru soluția unei hotărâri în favoarea unei persoane de la care a luat mită (infracțiunea de luare de mită).

Este importantă diferențierea activității infracționale a unui judecător care a condus la emiterea unei decizii de decizia tribunalului însuși, de vreme ce o **activitate infracțională a unui**

judecător poate consta doar dintr-un act, altul decât exprimarea unei opinii juridice. Judecătorul trebuie pedepsit pentru acte de corupție, spre exemplu dacă ia mită pentru soluționarea unui caz într-un anumit mod (*i.e.* primirea unui bun valoros în schimbul unui act oficial, fie acesta o hotărâre sau o decizie). **În această situație, judecătorul nu este pedepsit pentru opinia juridică exprimată sub forma unei hotărâri judecătorești, ci pentru luarea de mită și pentru soluționarea cauzei în funcție de acea mită.**

Ca în cazul oricărei alte persoane, învinuirea penală a unui judecător îi poate afecta reputația și un arest îi poate distruge definitiv reputația. O acuzație penală sau chiar o simplă amenințare în acest sens ar putea fi folosite de către procuratură pentru exercitarea presiunii asupra unui judecător. Având în vedere că, în Europa de Est, poziția de judecător este adesea mai dezavantajată în comparație cu cea a procurorului, învinuirile false sau chiar amenințările cu acuzații de corupție pasivă sau de trafic de influență ar putea fi folosite ca un instrument pentru a-l determina pe judecător să se conformeze cu dorințele altor autorități.

Protecția judecătorilor Curții Constituționale în fața răspunderii juridice pentru pronunțarea unor opinii în procesul de luare a deciziilor este deosebit de importantă, pentru că judecătorii constituționali adoptă, adesea, hotărâri în cazuri politice de mare sensibilitate. Dacă acest tip de protecție nu le este disponibil și, de exemplu, ar avea loc o schimbare politică în țară, judecătorii Curții Constituționale ar putea fi trași la răspundere penală cu ușurință pentru hotărârile lor, în cazul în care guvernul nou-stabilit nu ar fi de acord cu soluțiile anterioare ale acestora sau în cazul în care în fața Curții Constituționale se contestă o măsură legislativă importantă pentru noul guvern. **Odată permis acest tip de răspundere în privința judecătorilor Curții Constituționale, el ar putea fi utilizat cu ușurință pentru a-i supune presiunilor în procesul de luare a deciziilor, prin amenințarea cu tragerea la răspundere penală.**

Cu privire la subiectele vizate în sesizare, Curtea a reținut că:

(1) **În sensul articolului 137 din Constituție, judecătorii constituționali trebuie protejați prin imunitatea funcțională, care este condiția fundamentală pentru garantarea independenței sale.** Judecătorii constituționali nu trebuie trași la răspundere pentru voturile și opiniile exprimate și pentru acțiunile legale întreprinse în exercitarea funcției lor. Această soluție constituie, în condițiile socio-politice din Republica Moldova, o abordare echilibrată privind tensiunea dintre principiul independenței judecătorilor constituționali și principiul răspunderii lor. Răspunderea juridică poate fi incidentă doar în privința încălcărilor care nu au legătură cu exercițiul funcției de judecător constituțional.

Din perspectiva articolului 137 din Constituție, care exclude răspunderea judecătorilor constituționali pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în exercițiul obligațiilor, Curtea a reiterat concluziile din Hotărârea nr. 12 din 28 martie 2017, în al cărei dispozitiv a reținut **aplicabilitatea articolului 307 din Codul penal doar în cazul judecătorilor de drept comun:** judecătorii din cadrul judecătoriilor, judecătorii curților de apel și judecătorii Curții Supreme de Justiție. Statutul judecătorilor constituționali se deosebește de statutul judecătorilor de drept comun prin natura specifică a jurisdicției constituționale. **Actele Curții Constituționale nu pot fi supuse vreunui control efectuat de o instanță ierarhic superioară care ar putea verifica caracterul constituțional al acestora, dat fiind faptul că nu există o asemenea autoritate în ordinea constituțională.**

Dacă unei autorități publice i s-ar oferi competența revizuirii constituționalității sau a legalității unui act al Curții Constituționale, în special în privința investigării judecătorilor constituționali pentru infracțiunile comise în exercitarea funcției (nu pentru infracțiunile obișnuite), **independența Curții Constituționale ar fi compromisă.**

(2) **Judecătorii constituționali rămân, bineînțeles, răspunzători pentru orice infracțiune comisă în afara procesului de luare a deciziei.** De exemplu, aceștia pot fi trași la răspundere pentru luare de mită (materială sau politică) în vederea soluționării unui caz într-un anumit mod. Totuși, în asemenea situații, judecătorii constituționali ar putea fi pedepsiți doar pentru infracțiunea concretă de luare de mită. **Imunitatea funcțională nu exclude urmărirea penală în cazurile care nu au legătură cu procesul de judecare,** pentru că infracțiunile pot fi comise de oricine, inclusiv de judecătorii Curții Constituționale. **Imunitatea funcțională nu acoperă infracțiunile obișnuite și,** prin urmare, judecătorul constituțional este pasibil de răspundere penală pentru comiterea acestora.

(3) Așa cum Constituția nu stabilește o autoritate care să-și exprime acordul pentru pornirea urmării penale a judecătorilor constituționali și având în vedere statutul constituțional al Curții Constituționale de autoritate independentă de orice altă autoritate publică și care se supune doar Constituției, se impune ca acordul pentru pornirea urmării penale în privința unui judecător constituțional să fie exprimat de către plenul Curții Constituționale. Curtea a notat că procedura încuviințării prealabile reprezintă un instrument care asigură prevenirea unor eventuale abuzuri în privința judecătorilor constituționali și de asigurare a independenței acestora. În acest sens, **pentru pornirea urmării penale, la solicitarea Procurorului General, este necesară încuviințarea prealabilă a Curții. Pentru a consolida principiul constituțional al independenței Curții Constituționale,** Curtea a subliniat că judecătorii constituționali pot fi percheziționați, în caz de flagrant delict, fără acordul prealabil al Curții Constituționale, iar reținerea, arestarea și trimiterea în judecată contravențională sau penală poate fi făcută doar cu încuviințarea prealabilă a plenului Curții Constituționale.

(4) Atât Constituția, cât și Legea cu privire la Curtea Constituțională reglementează principiile și garanțiile importante ale independenței și neutralității judecătorilor Curții Constituționale, de natură să permită acestora exercitarea obiectivă a judecății. În acest sens, judecătorii Curții Constituționale nu pot fi trași la răspundere pentru voturile și opiniile exprimate în exercițiul funcțiunii, **inclusiv după expirarea mandatului.** Curtea a subliniat că această soluție se explică prin necesitatea de a le permite judecătorilor constituționali să pronunțe o hotărâre motivată fără teama de a fi urmăriți penal după încheierea mandatului lor. **Beneficiarul imunității funcționale nu este persoana însăși, ci independența instanței.** Este o exigență importantă care derivă din însăși natura și calitatea independenței, imparțialității și transparenței judiciare.

Având în vedere interpretarea sa, Curtea a hotărât că:

1. În sensul articolului 137 din Constituție, judecătorii Curții Constituționale dispun de imunitate funcțională, fapt care presupune că judecătorii constituționali nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile și pentru opiniile exprimate în exercitarea funcției lor.
2. În sensul articolului 137 din Constituție, judecătorii Curții Constituționale pot fi trași la răspundere penală pentru infracțiunile comise în cazurile care nu au legătură cu îndeplinirea justiției constituționale.

3. În sensul articolului 137 din Constituție, pentru pornirea urmăririi penale în privința unui judecător al Curții Constituționale este necesar acordul prealabil al plenului Curții Constituționale.

4. În sensul articolului 137 din Constituție, judecătorul Curții Constituționale nu poate fi percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, reținut, arestat, trimis în judecată penală sau contravențională fără încuviințarea prealabilă a plenului Curții Constituționale.

5. În sensul articolului 137 din Constituție, judecătorii Curții Constituționale beneficiază de imunitate funcțională pentru voturile și pentru opiniile exprimate și după expirarea mandatului acestora.

7. PROCEDURA DE ANGAJARE A RĂSPUNDERII GUVERNULUI

Pe 13 aprilie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 56 din 2 aprilie 2020 privind instituirea unor măsuri de susținere a cetățenilor și a activității de întreprinzător în perioada stării de urgență și modificarea unor acte normative⁷.

Autorii sesizărilor, deputați în Parlamentul Republicii Moldova, au pretins că procedura angajării răspunderii Guvernului din data de 2 aprilie 2020 a fost viciată, deoarece ședința legislativului nu a avut loc din lipsă de cvorum și Guvernul nu a prezentat proiectul de lege în fața Parlamentului. De asemenea, ei au menționat că prevederile contestate din Legea nr. 56 din 2 aprilie 2020 asupra căreia Guvernul și-a angajat răspunderea nu corespund exigențelor stabilite prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 2 martie 2016. Prin urmare, autorii au invocat neconstituționalitatea normelor contestate în raport cu dispozițiile articolelor 60 și 106¹ din Constituție.

Cu privire la contestarea parțială a Legii nr. 56 din 2 aprilie 2020, Curtea a reținut că argumentele autorilor sesizărilor se referă la încălcarea procedurii de angajare a răspunderii Guvernului asupra Legii în discuție. Aceste argumente sunt valabile nu doar pentru prevederile contestate, ci și pentru întreaga Lege nr. 56 din 2 aprilie 2020, deoarece **o pretinsă încălcare a procedurii de angajare a răspunderii Guvernului produce efecte asupra întregii Legi**. Prin urmare, Curtea a considerat necesar să examineze constituționalitatea Legii nr. 56 din 2 aprilie 2020 în întregime.

Cu privire la adoptarea Legii nr. 56 din 2 aprilie 2020 în conformitate cu procedura angajării răspunderii Guvernului, așa cum prevede articolul 106¹ din Constituție, și cu privire la conformitatea procedurii adoptării Legii în discuție cu principiul separației și colaborării puterilor în stat, așa cum pretinde articolul 6 din Constituție, Curtea a reținut următoarele.

Curtea a notat că dispozițiile articolului 106¹ din Constituție scot în evidență **patru etape ale procedurii de angajare a răspunderii Guvernului**.

La prima etapă, **Guvernul trebuie să adopte o hotărâre prin care își angajează răspunderea asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect**

⁷ Hotărârea nr. 10 din 13.04.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 56 din 2 aprilie 2020 privind instituirea unor măsuri de susținere a cetățenilor și a activității de întreprinzător în perioada stării de urgență și modificarea unor acte normative

de lege. În acest context, Curtea a reținut că Guvernul trebuie să publice în Monitorul Oficial atât hotărârea de angajare a răspunderii, cât și textul integral al proiectelor de legi ce constituie obiectul acestei proceduri (HCC nr. 28 din 22 decembrie 2011, § 66; DCC nr. 77 din 12 octombrie 2016, § 29).

La a doua etapă, **reprezentantul Guvernului trebuie să prezinte programul, declarația de politică generală sau proiectul de lege în fața Parlamentului.** Textul „în fața Parlamentului” de la articolul 106¹ alin. (1) din Constituție presupune prezentarea în ședința plenară a Parlamentului a documentului asupra căruia Guvernul și-a angajat răspunderea. **Etapa prezentării inițiativei Guvernului în fața Parlamentului este centrală și indispensabilă procedurii de angajare a răspunderii,** deoarece de la finalizarea prezentării începe să curgă termenul de trei zile pentru depunerea moțiunii de cenzură împotriva Guvernului, iar în lipsa acesteia, termenul pentru dobândirea caracterului „adoptat” în cazul proiectelor de lege sau „obligatoriu” în cazul programului sau declarației de politică generală.

A treia etapă este rezervată **posibilității depunerii moțiunii de cenzură.** Curtea a reținut că moțiunea de cenzură reprezintă instrumentul principal de exercitare a controlului parlamentar în contextul angajării răspunderii Guvernului. Constituția îi permite Guvernului să-și angajeze răspunderea în fața Parlamentului cu condiția ca după prezentarea hotărârii de angajare a răspunderii în plenul Parlamentului, deputații să aibă posibilitatea de a depune moțiune de cenzură. Din articolul 106¹ alin. (2) din Constituție rezultă că moțiunea de cenzură poate fi depusă în termen de trei zile după prezentarea în fața Parlamentului a programului, declarației de politică generală sau proiectului de lege de către reprezentantul Guvernului. **Termenul de trei zile pentru depunerea moțiunii curge din momentul prezentării în plenul Parlamentului a proiectului de lege asupra căruia Guvernul își angajează răspunderea** (HCC nr. 25 din 29 octombrie 2019, § 62; HCC nr. 28 din 22 decembrie 2011, § 57). Prin urmare, **dacă Guvernul nu și-a prezentat, de facto, hotărârea prin care își angajează răspunderea în fața Parlamentului, moțiunea de cenzură nu poate fi depusă.** Așadar, această etapă depinde în totalitate de realizarea etapei precedente.

Pentru cea de-a patra etapă Constituția prevede două scenarii. Primul caz se referă la situația în care **parlamentarii au depus o moțiune de cenzură și aceasta a fost votată de majoritatea deputaților aleși.** În acest caz, articolul 106¹ alin. (2) din Constituție prevede că Guvernul este demis. Al doilea caz se referă la situația în care **nu a fost depusă nicio moțiune de cenzură sau în care aceasta a eșuat din diferite motive.** În acest caz, articolul 106¹ alin. (3) din Constituție prevede că proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar programul sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Guvern.

Curtea a reținut că **respectarea procedurilor constituționale ale angajării răspunderii Guvernului presupune îndeplinirea graduală a etapelor menționate *supra*.**

Curtea a observat că autorii sesizărilor au invocat faptul că la angajarea răspunderii Guvernului asupra Legii nr. 56 din 2 aprilie 2020 nu a fost respectată cea de-a doua etapă, care prevede obligația prezentării proiectului de lege în fața Parlamentului.

Pe de o parte, Curtea a constatat că prin Hotărârea nr. 213 din 1 aprilie 2020, Guvernul a declanșat procedura angajării răspunderii asupra proiectului de lege. Acesta a fost înregistrat în Secretariatul Parlamentului și în ziua în care s-a convocat ședința Parlamentului Prim-ministrul Republicii Moldova se afla în sala de ședințe a legislativului, fiind pregătit să le

prezintă deputaților proiectul de lege. Astfel, Curtea a considerat că Guvernul a întreprins toate acțiunile necesare pentru a putea prezenta proiectul de lege în fața Parlamentului, așa cum o impune articolul 106¹ alin. (1) din Constituție.

Pe de altă parte Curtea a observat că, Parlamentul a fost convocat în ședință plenară, însă prezentarea proiectului de lege de către reprezentantul Guvernului în fața Parlamentului nu a fost posibilă, pentru că ședința nu a fost deliberativă.

În primul rând, Curtea a reținut că Legea nr. 56 din 2 aprilie 2020 a fost considerată adoptată de către Parlament chiar dacă ședința plenară a Parlamentului din 2 aprilie 2020 a eșuat. Curtea a reiterat că **termenul de trei zile din articolul 106¹ alin. (2) din Constituție curge de la data prezentării proiectului de lege în fața Parlamentului și acest termen este stabilit pentru depunerea motiunii de cenzură și, implicit, pentru dobândirea caracterului de „text adoptat” al proiectelor de lege în cazul nedepunerii în acest termen. Acest termen nu începe să curgă decât după prezentarea de facto a proiectului de lege în ședința plenară a Parlamentului.** Prin urmare, Parlamentul putea să convoace o nouă ședință plenară pentru ca Guvernul să poată prezenta proiectul de lege în cadrul angajării răspunderii. În această cauză, Curtea a observat că procedura în discuție nu a avut loc. Curtea a reținut că, în speță, **neîntrunirea cvorumului necesar constituie o tentativă eșuată a angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege în fața Parlamentului.**

În al doilea rând, textul „în fața Parlamentului” de la articolul 106¹ alin. (1) din Constituție presupune că proiectul de lege asupra căruia Guvernul și-a angajat răspunderea trebuie prezentat obligatoriu în ședința plenară a Parlamentului. În prezenta cauză, **proiectul de lege asupra căruia Guvernul și-a angajat răspunderea nu a fost prezentat în ședința plenară a Parlamentului.** Cu privire la acest aspect, Curtea a reiterat jurisprudența sa, în care a notat că neprezentarea acestui act politic de angajare a răspunderii în ședința plenară nu corespunde exigențelor constituționale privind angajarea răspunderii „în fața” Parlamentului (HCC nr. 25 din 29 octombrie 2019, § 62; HCC nr. 28 din 22 decembrie 2011, § 56).

Curtea a notat că **Constituția nu stabilește nicio excepție de la obligativitatea prezentării angajării răspunderii asupra unui proiect de lege în ședința plenară.** Desfășurarea ședinței plenare este obligatorie și în cazul în care Parlamentul nu se află în sesiune ordinară, în afara sesiunilor parlamentare procedura angajării răspunderii Guvernului fiind condiționată de convocarea unei sesiuni extraordinare sau speciale (HCC nr. 25 din 29 octombrie 2019, § 62; HCC nr. 28 din 22 decembrie 2011, § 57). *A fortiori*, prezentarea proiectului de lege este obligatorie atunci când Parlamentul se află în sesiune ordinară. **Acest fapt este valabil și în situația în care este declarată starea de urgență.** Curtea notează că Legea Fundamentală interzice expres, prin articolul 85 alin. (4), dizolvarea Parlamentului în timpul stării de urgență, aceasta fiind una din garanțiile constituționale ale controlului parlamentar asupra executivului în situații excepționale. În viziunea Comisiei de la Veneția, Parlamentul exercită un control foarte important asupra punerii în aplicare a stării de urgență, care ar înceta dacă Parlamentul ar fi dizolvat (Opinia nr. 838/2016, CDL-AD(2016)006, § 64).

În al treilea rând, Curtea a reținut că prin faptul că ședința plenară nu s-a desfășurat și prin faptul că Guvernului nu i-a fost acordată posibilitatea de a prezenta proiectul de lege în fața Parlamentului legislativul a făcut imposibilă depunerea motiunii de cenzură în cadrul unei asemenea proceduri excepționale. Prin acest fapt, Parlamentul a făcut imposibil controlul parlamentar asupra procedurii angajării răspunderii. Curtea a reiterat că procedura

angajării răspunderii Guvernului nu exclude și nu poate fi folosită pentru a exclude controlul parlamentar prin inițierea unei moțiuni de cenzură (HCC nr. 28 din 22 decembrie 2011, § 58). Curtea a menționat că **posibilitatea înaintării moțiunii de cenzură reprezintă instrumentul principal de exercitare a controlului parlamentar în contextul angajării răspunderii Guvernului, de la care Parlamentul nu poate renunța prin neacordarea posibilității Guvernului de a-și angaja răspunderea în ședință plenară.**

Ținând cont de jurisprudența sa anterioară, Curtea a reiterat că angajarea răspunderii Guvernului nu poate împiedica Parlamentul să-și îndeplinească rolul său de unica autoritate legiuitoare, pentru că procedura asumării răspunderii de către Guvern se derulează în fața Parlamentului și se desfășoară sub supravegherea și sub controlul său (HCC nr. 25 din 29 octombrie 2019, § 63; HCC nr. 5 din 2 martie 2016, § 29; HCC nr. 11 din 13 mai 2015, § 56). **Acceptarea ideii potrivit căreia Guvernul își poate angaja răspunderea asupra unui proiect de lege în mod discreționar, oricând și în orice condiții, ar echivala cu transformarea acestei autorități într-o autoritate publică legiuitoare, concurentă cu Parlamentul** (HCC nr. 25 din 29 octombrie 2019, § 58; HCC nr. 11 din 13 mai 2015, § 57).

Așadar, Curtea a declarat neconstituțională **Legea nr. 56 din 2 aprilie 2020** privind instituirea unor măsuri de susținere a cetățenilor și a activității de întreprinzător în perioada stării de urgență și modificarea unor acte normative, ca fiind **adoptată cu încălcarea procedurilor constituționale și care contravine articolelor 6 și 106¹ din Constituție.**

8. IMPLEMENTAREA SISTEMULUI ELECTORAL ÎN CADRUL ALEGERILOR ANTICIPATE

Pe 7 mai 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre pentru interpretarea prevederilor articolului 72 alin. (3) lit. a) din Constituție⁸.

Curtea a notat că alegerea unui sistem electoral reprezintă o decizie importantă pentru orice democrație și nu ar trebui să fie adoptată ca un compromis politic de către grupurile politice, **ci printr-un consens larg obținut într-un proces de consultații publice.** Această decizie ar trebui să constituie rezultatul unui proces transparent, cu implicarea partidelor parlamentare și extraparlamentare, precum și a **reprezentanților societății civile.** **Obținerea consensului privind alegerea unui sistem electoral contribuie la acceptarea, legitimitatea și stabilitatea sistemului de guvernare** (a se vedea Avizul comun al Comisiei de la Veneția și OSCE CDL-AD(2017)012 din 15, 16-17 iunie 2017 privind sistemul electoral pentru alegerile parlamentare din Republica Moldova, § 36).

Potrivit paragrafului 12 al Avizului Comun al Comisiei de la Veneția și al Consiliului pentru Alegeri Democratice al OSCE CDL-AD(2017)012 din 15, 16-17 iunie 2017 (sistemul electoral pentru alegerile parlamentare), dacă sunt modificate elementele fundamentale ale legii electorale, inclusiv sistemul electoral, acest fapt ar trebui să se întâmple cu mult înainte de următoarele alegeri și, în orice caz, cu cel puțin un an înainte. **Dacă după introducerea modificărilor în sistemul electoral vor fi convocate alegeri anticipate, acest sistem ar trebui pus în aplicare cel puțin la un an de la adoptarea modificărilor.**

⁸ Hotărârea nr. 11 din 07.05.2020 pentru interpretarea prevederilor articolului 72 alin. (3) lit. a) din Constituție

Curtea a notat că trebuie reevaluată soluția ei anterioară din Hotărârea nr. 11 din 26 aprilie 2019 cu privire la imposibilitatea eventualei implementări a unui alt sistem electoral în cadrul alegerilor parlamentare anticipate, decât cel aplicat la alegerile parlamentare ordinare.

Curtea a considerat că pentru a asigura stabilitatea legislației electorale și a evita modificarea ei frecventă urmează să fie respectată regula conform căreia, în eventualitatea în care Parlamentul adoptă un sistem electoral nou, acesta va putea fi implementat **numai dacă modificarea legislativă a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova cu cel puțin un an înainte de data alegerilor**, indiferent de tipul acestora.

În sensul articolului 72 alin. (3) lit. a) din Constituție și având în vedere bunele practici internaționale în materie electorală, cadrul temporal de implementare și aplicare a regulilor în materie electorală nu poate să depindă de tipul de alegeri – parlamentare, prezidențiale sau locale, ordinare sau anticipate, generale sau parțiale. Prevederile legale în materie electorală trebuie să fie clare și previzibile, iar în privința acestora trebuie să existe un consens social larg. Modificările în această materie trebuie să aibă loc suficient de devreme pentru a putea fi aplicate cu succes în cadrul procesului electoral, în vederea evitării încălcării dreptului la vot și a dreptului de a fi ales.

În sensul articolului 72 alin. (3) lit. a) din Constituție, ținând cont de competența exclusivă a Parlamentului privind reglementarea, prin lege organică, a modului de organizare și de desfășurare a alegerilor și având în vedere bunele practici internaționale în materie electorală, modificările elementelor fundamentale ale dreptului electoral devin aplicabile doar dacă au fost publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova cu cel puțin un an înaintea datei alegerilor.

Rațiunile articolului 72 alin. (3) lit. a) din Constituție nu interzic desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate potrivit regulilor altui sistem electoral decât cel aplicat la alegerile parlamentare ordinare, dacă este respectată regula publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a normelor privind sistemul electoral aplicabil cu cel puțin un an înainte de data alegerilor.

9. PROCEDURA ÎNCHEIERII UNUI TRATAT INTERNAȚIONAL PRIVIND UN ÎMPRUMUT FINANCIAR DE STAT

Pe 7 mai 2020, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 12 pentru controlul constituționalității Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind acordarea Guvernului Republicii Moldova a unui împrumut financiar de stat, a Hotărârilor Guvernului nr. 169 din 13 martie 2020 și nr. 252 din 21 aprilie 2020 și a Legii nr. 57 din 23 aprilie 2020⁹.

Curtea a notat că procedura încheierii Acordului contestat este afectată de următoarele vicii: (i) Guvernul nu a desemnat și nu a împuternicit vreo delegație oficială pentru negocierea proiectului Acordului, (ii) negocierea a fost inițiată în lipsa avizului Comisiei politice externe și integrare europeană a Parlamentului și a avizului Ministerului Justiției privind compatibilitatea proiectului Acordului cu prevederile Constituției Republicii Moldova și cu

⁹ Hotărârea nr. 12 din 07.05.2020 pentru controlul constituționalității Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind acordarea Guvernului Republicii Moldova a unui împrumut financiar de stat, semnat pe 17 aprilie 2020, a Hotărârilor Guvernului nr. 169 din 13 martie 2020 și nr. 252 din 21 aprilie 2020 și a Legii nr. 57 din 23 aprilie 2020

legislația națională, (iii) semnarea acordului a fost aprobată în lipsa avizului Comisiei politice externe și integrare europeană a Parlamentului și (iv) Parlamentul a ratificat Acordul în lipsa unei hotărâri a Curții Constituționale privind constituționalitatea acestuia, Curtea fiind sesizată în acest sens.

Pentru a menține echilibrul puterilor în stat și pentru a respecta principiul preeminenței dreptului, Curtea a considerat că **Parlamentul trebuia să-și exercite controlul efectiv asupra negocierii și semnării Acordului contestat, prevăzut de articolul 66 lit. i) din Constituție.** Așa cum această condiție nu a fost respectată, Curtea reține că **Acordul contestat a fost încheiat cu încălcarea prevederilor articolelor 1 alin. (3) și 66 lit. i) din Constituție.**

Totodată, Curtea subliniază că așa cum puterea de a legifera a Parlamentului și puterea de a governa a Guvernului se exercită în interesul poporului – acestea fiind delegate prin alegere și investire – **marja discreționară a acestor autorități nu este absolută.** Astfel, Curtea a reținut că unele prevederi din Acord nu sunt clare și previzibile, generează incertitudine juridică și sunt contrare intereselor naționale ale Republicii Moldova în domeniul activității economice, garantate de articolele 1 alin. (3), 9, 126 alin. (2) lit. b) și c) și 129 din Constituție.

Curtea a declarat neconstituționale actele care au format obiectul controlului de constituționalitate.

10. DESEMNAREA PROCURORULUI GENERAL ȘI A PROCURORULUI GENERAL INTERIMAR

Pe 21 mai 2020, Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra constituționalității unor prevederi din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură, a Hotărârii Parlamentului nr. 101 din 30 iulie 2019 privind înaintarea candidaturii la funcția de Procuror General interimar al Republicii Moldova și a Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1232-VIII din 31 iulie 2019 privind desemnarea Procurorului General interimar¹⁰.

Din perspectiva afectării mandatului constituțional al Consiliului Superior al Procurorilor, așa cum este stabilit acesta de articolele 125 și 125¹ din Constituție, Curtea a identificat trei categorii de probleme, pe care le-a analizat. Acestea se referă la desemnarea Procurorului General interimar, preselecția candidaților la funcția de Procuror General și eliberarea din funcție a Procurorului General.

Cu privire la desemnarea Procurorului General interimar, Curtea a reiterat că interimatul este o soluție temporară, care asigură exercitarea pentru o perioadă de timp a funcțiilor de către o altă persoană decât titularul. În jurisprudența sa, Curtea a reținut că rațiunea dispunerii interimatului rezidă în depășirea situației create ca urmare a imposibilității exercitării atribuțiilor de către titularul mandatului și în evitarea unor perturbații în activitatea acestei instituții (HCC nr. 9 din 21 mai 2013, § 69).

Curtea a notat că Constituția nu operează cu noțiunea de „Procuror General interimar”, de asemenea, nu conține prevederi referitoare la intervenirea vacanței acestei funcții. Astfel, în

¹⁰ Hotărârea nr. 13 din 21.05.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură, a Hotărârii Parlamentului nr. 101 din 30 iulie 2019 privind înaintarea candidaturii la funcția de Procuror General interimar al Republicii Moldova și a Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1232-VIII din 31 iulie 2019 privind desemnarea domnului Dumitru Robu în funcția de Procuror General interimar

aspectele legate de organizarea și funcționarea internă a Procuraturii în privința cărora Constituția nu dispune, Parlamentul deține competența de a le reglementa prin lege, respectând principiile constituționale.

Curtea a observat că, pe de o parte, Consiliului Superior al Procurorilor i se impune, prin intermediul Legii cu privire la Procuratură, un termen scurt pentru a propune un Procuror General interimar, iar pe de altă parte, în situația în care nu este acceptată, propunerea poate fi respinsă de Președintele Republicii Moldova. Ulterior, rolul Consiliului Superior al Procurorilor devine secundar, cea de-a doua propunere fiind făcută de către Parlamentul Republicii Moldova.

În eventualitatea respingerii de către Președintele Republicii Moldova a candidaturii propuse de Consiliul Superior al Procurorilor, rolul constituțional al Consiliului este diminuat pregnant, având în vedere faptul că, potrivit alin. (2²) al articolului 11 din Legea cu privire la Procuratură, Parlamentul, organ pur politic, preia prerogativa propunerii unui candidat la funcția de Procuror General interimar, iar Consiliul devine un organ de avizare.

Curtea a concluzionat că instituirea unui termen restrâns și redistribuirea competențelor în materie de propunere a Procurorului General interimar, prevăzute în articolul 11 alineatele (2¹) și (2²) din Legea cu privire la Procuratură, sunt de natură să afecteze rolul Consiliului Superior al Procurorilor rezervat de articolele 125 și 125¹ din Constituție.

Cu privire la preselecția candidaților la funcția de Procuror General, Curtea a menționat că stipularea în Constituție a procedurii de desemnare a Procurorului General constituie o garanție a independenței acestuia și a exercitării cu imparțialitate a atribuțiilor ce-i revin conform Legii cu privire la Procuratură (HCC nr. 8 din 20 mai 2013, § 53).

Curtea a subliniat că articolul 125 alin. (1) din Constituție prevede explicit subiectele cu atribuții decizionale în procesul de numire a Procurorului General, acestea fiind Consiliul Superior al Procurorilor și Președintele Republicii Moldova. Curtea a menționat opinia Comisiei de la Veneția, potrivit căreia cadrul constituțional național pare să impună mai curând o regulă strictă privind competențele Consiliului Superior al Procurorilor în procesul de numire a Procurorului General. Orice redistribuire a competențelor de luare a deciziilor care afectează în mod substanțial mandatul constituțional al unei autorități pretinde un amendament constituțional. În sens contrar, va fi compromis scopul creării unei asemenea autorități la nivel constituțional (Opinia *amicus curiae* nr. 972/2019 despre amendamentele la Legea cu privire la Procuratură (CDL-AD(2019)034), §§ 22, 26).

Modificările de substanță din Legea cu privire la Procuratură sub aspectul preselecției și propunerii candidaturii Procurorului General au condus Curtea la concluzia că Comisia instituită de Ministerul Justiției nu are doar un rol consultativ. Consiliul Superior al Procurorilor este obligat să selecteze un candidat din lista întocmită de Comisie. Atât timp cât Consiliul nu poate selecta o candidatură din afara listei de candidați preselecțai de Comisie, se poate afirma că aceasta din urmă intervine substanțial în mandatul constituțional al Consiliului Superior al Procurorilor.

În acest sens, Curtea a notat viziunea Comisiei de la Veneția, potrivit căreia Constituția abilitează Parlamentul să definească, printr-o lege, procedurile generale care trebuie urmate de Consiliul Superior al Procurorilor. Pe de altă parte, Consiliul Superior al Procurorilor are un rol constituțional care nu trebuie uzurpat de către Parlament – este rolul formării unei liste și al

selectării unui candidat care să-i fie propus Președintelui Republicii pentru numire. Consiliul ar trebui să urmeze legea, iar legislatorul ar trebui să nu-și depășească competența de legiferare pentru a împiedica Consiliul Superior al Procurorilor să-și exercite mandatul constituțional (Opinia *amicus curiae* nr. 972/2019 despre amendamentele la Legea cu privire la Procuratură (CDL-AD(2019)034), § 39).

În baza celor menționate, Curtea a considerat că implicarea Comisiei instituită de Ministerul Justiției în procesul de numire în funcție a Procurorului General în modul stabilit de articolul 17 din Legea cu privire la Procuratură contravine articolului 125 din Constituție.

În același timp, Curtea a notat că, potrivit prevederilor articolului 140 alin. (1) din Constituție, legile sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale. În jurisprudența sa, Curtea a observat că textul „din momentul adoptării hotărârii” din norma constituțională citată se referă la efectul *ex nunc* al hotărârilor Curții Constituționale, fapt care presupune că acestea produc efecte pentru viitor (HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, § 141; HCC nr. 21 din 1 octombrie 2018, §§ 33 și 41).

Reieșind din cele menționate, Curtea a reținut că constatarea privind neconstituționalitatea unor prevederi din articolul 17 din Legea cu privire la Procuratură nu afectează procedurile deja desfășurate pentru numirea Procurorului General în funcție și nu se aplică raporturilor *ex ante* momentului intrării în vigoare a Hotărârii.

Cu privire la eliberarea din funcție a Procurorului General, Curtea a menționat că articolul 125 alin. (2) din Constituție prevede autoritățile cu atribuții decizionale în procesul de demitere din funcție a Procurorului General, acestea fiind Consiliul Superior al Procurorilor și Președintele Republicii Moldova.

Curtea a reiterat, ca și în cazul preselecției candidaturilor pentru funcția de Procuror General, că este afectat rolul constituțional al Consiliului Superior al Procurorilor, prin competența oferită Comisiei de evaluare a activității Procurorului General fiind introdus un mecanism apt să pericliteze scopul urmărit de constituantă prin articolul 125¹ din Constituție: garantarea independenței și a imparțialității procurorilor.

Pornind de la cele menționate, Curtea a *declarat neconstituționale* articolul 11 alineatele (2¹) și (2²), articolul 17 alineatele (2), (3), (5), (6), (7), (8), (9), (9¹) și (11¹) și articolul 58 alineatele (7), (8) și (9) din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură.

11. LIBERAREA PROVIZORIE SUB CONTROL JUDICIAR

Pe 28 mai 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală¹¹.

Curtea a menționat că măsurile preventive sunt instituții de drept procesual cu caracter de constrângere, având ca scop asigurarea bunei desfășurări a procesului penal. Ele vizează starea de libertate a bănuitului, învinuitului sau a inculpatului și au ca efect fie privarea de libertate, fie restrângerea libertății de circulație.

Curtea a observat că, potrivit articolului 175 alin. (5) din Codul de procedură penală, liberarea provizorie sub control judiciar și liberarea provizorie pe cauțiune sunt măsuri preventive de

¹¹ Hotărârea Nr. 15 din 28.05.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală

alternativă arestării și pot fi aplicate numai față de persoana în privința căreia s-a înaintat un demers pentru arestare sau față de învinuitul, inculpatul care sunt deja arestați.

Analizând articolul 176 alin. (1) din Codul de procedură penală, Curtea a observat că măsurile preventive pot fi aplicate de către procuror, din oficiu ori la propunerea organului de urmărire penală, sau, după caz, de către instanța de judecată, numai atunci când există suficiente temeiuri rezonabile, susținute prin probe, de a presupune că bănuitul, învinuitul sau inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să exercite presiune asupra martorilor, să nimicească sau să deterioreze mijloacele de probă sau să împiedice într-un alt mod stabilirea adevărului în procesul penal, să săvârșească alte infracțiuni ori că punerea în libertate a acestuia va cauza dezordine publică.

Totodată, Curtea a reținut că, în baza articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală, liberarea provizorie sub control judiciar nu se dispune în privința învinuitului sau inculpatului în cazul în care există date că el va săvârși o altă infracțiune, va încerca să influențeze martorii sau să distrugă mijloacele de probă, să se ascundă de organele de urmărire penală, de procuror sau, după caz, de instanța de judecată.

Astfel, Curtea a considerat că temeiurile pentru aplicarea liberării provizorii sub control judiciar sunt reglementate în mod divergent de două prevederi ale aceluiași act normativ, iar această incoerență normativă creează o incertitudine juridică și este de natură să afecteze dreptul la libertate individuală și siguranța persoanei.

Curtea a subliniat că, în absența clarității criteriilor și condițiilor de aplicare a măsurii preventive a liberării provizorii sub control judiciar, legea nu oferă o protecție suficientă împotriva ingerințelor arbitrare și nu-i permite justițiabilului să-și stabilească conduita și să prevadă cu suficientă certitudine aplicarea acestei măsuri preventive.

Curtea a reținut că prevederile alineatului (2) al articolului 191 din Codul de procedură penală nu trec testul calității legii. Ele contravin articolului 25 coroborat cu articolul 23 alin. (2) din Constituție și, prin urmare, sunt neconstituționale.

Curtea a mai observat că, deși autorul în sesizare nu a invocat dispozițiile articolului 192 alin. (2) din Codul de procedură penală, acestea se află în conexiune directă cu prevederile contestate.

În realizarea principiului suveranității Curții în materia controlului de constituționalitate și având în vedere necesitatea aplicării unitare a cadrului normativ referitor la măsurile preventive în ansamblul legislației naționale, în temeiul articolului 6 alin. (3) din Codul jurisdicției constituționale, Curtea a constatat că și prevederile articolului 192 alin. (2) din Codul de procedură penală, care stabilesc o soluție legislativă similară prevederilor criticate, sunt neconstituționale.

Curtea a declarat *neconstituționale* articolele 191 alin. (2) și 192 alin. (2) din Codul de procedură penală.

**12. ACHITAREA ONORARIULUI FIX
ADMINISTRATORULUI/LICHIDATORULUI ȘI COMPENSAREA
CHELTUIELILOR AFERENTE CARE SE TREC ÎN MOD SOLIDAR IN OBLIGAȚIA
ORGANELOR DE CONDUCERE ALE DEBITORULUI**

Pe 9 iunie 2020, Curtea a pronunțat o hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a textelor „le suportă membrii organelor de conducere și asociații, acționarii sau membrii debitorului” din articolul 32 alin. (2) și „în obligația organelor de conducere ale debitorului” din articolul 70 alin. (13) din Legea insolvenței¹².

Curtea a observat că dispozițiile menționate în articolul 32 alin. (2) și 70 alin. (13) din Legea insolvenței stabilesc mecanisme de plată a onorariului fix calculat administratorului insolvenței sau, după caz, administratorului provizoriu și de restituire a cheltuielilor suportate de aceștia doar în cazul în care debitorul insolvent nu dispune de bunuri sau dacă valoarea lor nu este suficientă pentru a le acoperi.

Curtea a reținut că expresiile „se trec în mod solidar prin încheiere judecătorească în obligația organelor de conducere” din articolul 70 alin. (13) și „le suportă membrii organelor de conducere și asociații, acționarii sau membrii debitorului, în mod solidar” din articolul 32 alin. (2) conduc la concluzia că obligația de plată a onorariului fix și a cheltuielilor efective se pune în sarcina unor persoane fizice. Obligația de plată nu presupune existența unor fapte prejudiciabile ale persoanelor cărora le este impusă plata, nici despăgubirea ulterioară a acestora. Persoanelor menționate le va fi impusă plata onorariului administratorului insolvenței și restituirea cheltuielilor suportate de acesta ori de câte ori debitorul insolvent nu are bunuri suficiente. Singurul motiv pentru care aceste persoane suportă sarcina patrimonială constă în faptul că au ocupat o funcție în organele de conducere ale debitorului insolvent în ultimele 24 de luni anterioare intentării procesului de insolvență sau că dețin calitatea de asociați, acționari sau membri ai persoanei juridice insolvente.

Din aceste dispoziții legale rezultă că persoanele menționate *supra* au obligația să plătească onorariul fix și cheltuielile suportate de administrator în procesul de insolvență sau de lichidator chiar dacă nu sunt culpabile.

Curtea a constatat o ingerință în dreptul de proprietate al persoanelor menționate *supra*.

Curtea a observat că scopul general al Legii insolvenței constă în satisfacerea creanțelor creditorilor din contul patrimoniului debitorului prin aplicarea față de acesta a procedurii de restructurare sau a procedurii falimentului și prin distribuirea produsului finit. Acest scop general ține de asigurarea stabilității și a disciplinei financiare în economia de piață. De asemenea, Curtea a stabilit că legislatorul a urmărit și scopul special al apărării dreptului de proprietate al administratorului, iar sumele de bani care formează onorariul acestuia constituind bunuri. Scopul special al Legii contribuie atât la realizarea scopului general al acesteia, cât și la realizarea scopurilor constituționale ale bunăstării economice și protejării drepturilor și libertăților altor persoane. Scopurile legale menționate pot fi încadrate în scopurile legitime permise de articolul 54 din Constituție.

De asemenea, Curtea a analizat dacă există măsuri alternative mai puțin intruzive și dacă legislatorul le-ar putea adopta pentru realizarea la fel de eficientă a scopului/scopurilor

¹² Hotărârea nr. 16 din 09.06.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 70 alineatele (3) și (13) din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012

legitim/e urmărit/e și care să limiteze mai puțin dreptul fundamental protejat, în comparație cu măsurile contestate. Curtea a reținut că nu posedă expertiza necesară pentru a stabili cu exactitate dacă practicile identificate în alte state vor realiza scopurile legitime urmărite mai eficient decât măsurile contestate.

Totodată, Curtea a notat că, din perspectiva articolului 54 din Constituție, în această cauză există un conflict de principii. Unul dintre principii este dreptul de proprietate al membrilor organelor de conducere. Celelalte principii, situate de cealaltă parte a conflictului, sunt dreptul de proprietate al administratorului insolvenței/lichidatorului, care urmărește să-i fie plătit onorariul și cheltuielile aferente procesului de insolvență, dreptul de proprietate al creditorilor și interesul bunăstării economice a țării.

Legea insolvenței instituie o prezumție a culpei membrilor organelor de conducere, având în vedere obligația lor de a acoperi remunerarea administratorului insolvenței sau a lichidatorului și a cheltuielilor acestor subiecte în legătură cu procedurile insolvenței și lichidării. Această prezumție nu poate fi răsturnată, așa cum decurge clar din textele legale analizate de către Curte.

Curtea a reținut că echilibrul dintre principii nu trebuie să presupună existența unei sarcini individuale și excesive pentru persoane. Persoanele trebuie să aibă parte de garanții efective și adecvate în eventualitatea abuzurilor (e.g., unii membri ai organelor de conducere nu trebuie să răspundă patrimonial prin acoperirea onorariului și a cheltuielilor administratorului sau lichidatorului atunci când insolvența a fost provocată de alți membri ai organelor de conducere). Chiar dacă persoanele afectate, i.e. membrii organelor de conducere și asociații, acționarii sau membrii debitorului, ar avea posibilitatea să dovedească lipsa culpei lor în eventualele proceduri judiciare, prevederile contestate nu-i absolvă de obligația plății onorariului și a cheltuielilor aferente. Curtea a subliniat că asemenea măsuri rigide defavorizează *de plano* dreptul de proprietate al persoanelor în discuție. Din acest punct de vedere, dreptul lor de proprietate este garantat insuficient.

Curtea a menționat că categoria membrilor organelor de conducere ale debitorului este o categorie vastă, însă nu toate funcțiile enumerate de Legea insolvenței și incluse în categoria membrilor organelor de conducere ale debitorului au un rol egal și decisiv în administrarea societății. Prin urmare, normele contestate comportă consecințe negative pentru membrii organelor de conducere ale societății intrate în insolvență, cărora le impune plata onorariului fix al administratorului insolvenței/lichidatorului, precum și cheltuielile suportate de acesta, fără ca ei să poarte vreo culpă.

Curtea a notat că articolul 248 alin. (1) din Legea insolvenței stabilește că „dacă în cadrul procesului sunt identificate persoane cărora le-ar fi imputabilă apariția stării de insolvență a debitorului, la cererea administratorului insolvenței/lichidatorului instanța de insolvență poate dispune ca o parte din datoriile debitorului insolvențabil să fie suportate de membrii organelor lui de conducere”. Curtea a considerat că principiul echilibrului corect impune ca standardul culpei membrilor organelor de conducere la apariția stării de insolvență a debitorului stabilit de articolul 248 din Lege, standard aplicabil pentru realizarea scopului general al Legii insolvenței, să fie aplicabil și în cazul realizării scopului special al plății onorariului administratorului/lichidatorului.

Curtea a *declarat constituționale* textele „le suportă membrii organelor de conducere și asociații, acționarii sau membrii debitorului” din articolul 32 alin. (2) și „în obligația organelor de conducere ale debitorului” din articolul 70 alin. (13) ale Legii insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012, în măsura în care le este demonstrată culpa la apariția stării de insolvență.

13. COMPETENȚA EXECUTIVULUI ÎN CONTEXTUL STĂRII DE URGENȚĂ

Pe 23 iunie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 212 din 24 iunie 2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război și a unor prevederi din Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 17 martie 2020 privind declararea stării de urgență¹³.

Autorii sesizării au solicitat Curții să verifice constituționalitatea unor prevederi din Legea nr. 212 din 24 iunie 2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, și din Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 17 martie 2020 privind declararea stării de urgență. Ei au pretins că dispozițiile contestate nu corespund exigențelor calității legii, acordă autorităților responsabile de gestionarea stării de urgență atribuții nelimitate și neprevăzute expres de lege în cazul declarării stării de urgență, de asediu sau de război, permit aplicarea disproporționată a măsurilor de urgență și permit acestor autorități să exercite atât calitatea de executor al legii, cât și de legislator.

Curtea a analizat sesizările prin prisma articolelor 6, 20, 23, 54, 60 și 66 din Constituție.

Pentru a vedea dacă prevederile contestate respectă standardele Constituției, Curtea le-a examinat sub următoarele aspecte:

a) Dacă prevederile contestate sunt clare

Cu privire la respectarea cerinței accesibilității legii, Curtea a observat că prevederile contestate au fost publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, fiind astfel accesibile publicului, în sensul articolului 23 din Constituție.

Cu privire la respectarea cerinței clarității legii, Curtea a observat că articolul 2 pct. 12) din Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 17 martie 2020 stabilește că dispozițiile contestate pot fi aplicate „doar în vederea prevenirii, diminuării și lichidării consecințelor pandemiei de coronavirus (COVID-19)”.

Totodată, din analiza varietății situațiilor de urgență care pot apărea, Curtea a reținut că utilizarea de către legislator a unor texte precum „aplicarea altor măsuri necesare”, „exercitarea altor atribuții necesare” sau „efectuarea altor acțiuni necesare” reprezintă un lucru indispensabil și inevitabil în domeniul stării de urgență.

Autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență au nevoie de flexibilitate pentru a putea reacționa prompt la diversitatea situațiilor de urgență care pot pune țara în pericol. Utilizarea unor formulări rigide sau descrierea în mod exhaustiv a măsurilor poate limita capacitatea puterii executive în fața situației de urgență cu care se confruntă. Așadar, în contextul stării de urgență, reglementarea de o manieră flexibilă a măsurilor care

¹³ Hotărârea nr. 17 din 23.06.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 212 din 24 iunie 2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război și a unor prevederi din Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 17 martie 2020 privind declararea stării de urgență

eventual pot fi întreprinse de către autorități pentru a face față stării de urgență este acceptabilă și necesară.

b) Dacă prevederile contestate oferă competențe excesive Executivului în contextul stării de urgență

Curtea a reținut că Constituția nu oferă multe detalii cu privire la starea de urgență. Legea Fundamentală prevede că Parlamentul declară starea de urgență, de asediu și de război, că regimul stării de urgență, de asediu și de război se reglementează prin lege organică, că în această perioadă Constituția nu poate fi revizuită și că Parlamentul nu poate fi dizolvat. Astfel, Constituția nu stabilește expres ce urmează după declararea stării de urgență, care autoritate este responsabilă de gestionarea stării de urgență sau care este rolul Parlamentului, Președintelui Republicii și al Guvernului în această perioadă. De asemenea, Constituția nu prevede dacă starea de urgență, de asediu sau de război sporește atribuțiile unei puteri în stat și diminuează atribuțiile altei puteri.

În lipsa unor excepții stabilite expres de Constituție, Curtea a reținut că atât în situațiile ordinare, cât și pe durata stării de urgență, de asediu sau de război, echilibrul puterilor trebuie să fie același. **Organizarea constituțională a Republicii Moldova, bazată pe principiul separării și colaborării ramurilor puterii în stat și delimitarea exactă a competențelor autorităților publice antrenate în exercitarea puterii de stat, nu poate suferi modificări în urma declarării stării de urgență.** Chiar și în aceste circumstanțe excepționale, Constituția nu permite nicio derogare de la această ordine și *a fortiori* nu permite concentrarea ramurilor puterii de stat într-o singură autoritate. Această clauză a fost instituită de către constituantă pentru a preveni apariția dictaturii, având în vedere trecutul istoric al țării și faptul că cele mai multe abuzuri se comit pe fundalul situațiilor de urgență.

Pe de altă parte, Constituția nu interzice Parlamentului să acorde competențe suplimentare Executivului, în limitele dispozițiilor constituționale, pentru a face față unei situații de urgență. Totodată, pentru a evita abuzul, este necesar să existe anumite garanții care ar putea concilia echilibrul puterilor în stat, pe de o parte, și necesitatea de a asigura securitatea statului, pe de altă parte.

Astfel, pentru a vedea dacă prin prevederile contestate Parlamentul a oferit competențe excesive Executivului, Curtea a analizat următoarele aspecte: (i) dacă competențele Executivului sunt limitate în timp; (ii) dacă competențele Executivului au un domeniu de aplicare limitat; (iii) dacă legea prevede un mecanism de control parlamentar și (iv) dacă măsurile excepționale ale Executivului pot fi contestate.

(i) Dacă competențele Guvernului sunt limitate în timp

Curtea a observat că articolul 18 din Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război prevede că starea de urgență poate fi instituită pe o perioadă care nu va depăși 60 de zile și în funcție de evoluția situației aceasta poate fi prelungită sau redusă de către Parlament la solicitarea Președintelui Republicii sau a Guvernului. Aceeași Lege prevede că, după ridicarea stării de urgență, de asediu sau de război, actele normative adoptate pentru această perioadă se abrogă fără un preaviz special în acest sens [articolul 4 alin. (3)]. Prin urmare, Curtea a reținut că **competențele stabilite de dispozițiile contestate sunt limitate în timp.**

(ii) Dacă competențele Executivului au un domeniu de aplicare limitat

Curtea a notat că Parlamentul a acordat atribuții sporite autorităților responsabile de gestionarea stării de urgență.

Autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență, prin natura lor, fac parte din puterea executivă. Astfel, chiar dacă legislatorul a utilizat formulări flexibile la descrierea măsurilor care pot fi dispuse de către aceste autorități, Curtea a reținut că acestea nu pot depăși domeniul de competență al executivului, deoarece singurele competențe pe care le dețin de la Parlament sunt executive. **Textele de lege contestate nu conțin prevederi care ar permite acestor autorități să preia din atribuțiile puterii legislative, i.e. să adopte, să modifice sau să abroge legi.**

Parlamentul, în conformitate cu prevederile articolului 60 alin. (1) din Constituție, rămâne a fi în toate situațiile organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului. Parlamentul nu poate renunța la acest statut constituțional al său nici în cazul situației de urgență și nici o altă autoritate nu-i poate schimba acest statut, altfel s-ar atenta la suveranitatea poporului.

Dacă autoritățile responsabile de gestionarea situației de urgență ar avea nevoie să legifereze pentru a depăși un pericol iminent, Constituția le oferă câteva alternative. Acestea pot solicita aplicarea procedurilor excepționale de legiferare prevăzute de Constituție, și anume, ele pot solicita Guvernului să-și angajeze răspunderea asupra unui proiect de lege [articolul 106¹] sau pot solicita Parlamentului să abiliteze Guvernul cu dreptul de a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice [articolul 106²]. De asemenea, proiectele de lege prezentate de Guvern, precum și propunerile legislative ale deputaților acceptate de acesta pot fi examinate de Parlament în modul și după prioritățile stabilite de Guvern, inclusiv în procedură de urgență [articolul 74 alin. (3)].

Prin urmare, Curtea a conchis că **competențele suplimentare ale autorităților responsabile de gestionarea stării de urgență sunt strict limitate de motivele și obiectivele care au stat la baza declarării stării de urgență și nu pot depăși competențele autorităților publice stabilite prin Constituție.**

Având în vedere faptul că **prevederile contestate pot fi aplicate doar în limita de competență a puterii executive și că acestea sunt circumscrise motivelor și obiectivelor care au stat la baza declarării stării de urgență**, Curtea a reținut că acestea **au un domeniu de aplicare limitat, concret și strict funcțional.**

(iii) Dacă legea prevede un mecanism de control parlamentar

În viziunea Comisiei de la Veneția, controlul parlamentar al actelor și al acțiunilor autorităților de urgență și stabilirea unor proceduri speciale pentru un astfel de control sunt importante pentru realizarea statului de drept și a democrației.

Curtea a observat că Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război stabilește doar că Parlamentul participă la declararea [articolul 12 alin. (1)], prelungirea [articolul 15] și ridicarea stării de urgență [articolul 16 alin. (1) și (2)].

Curtea a reiterat că scopul oricărui control parlamentar este de a verifica actele și acțiunile exponenților puterii executive sub aspectul conformității cu legea, respectării drepturilor și libertăților omului, precum și al corespunderii cu interesul general al societății.

Legea menționată *supra* nu stabilește suficiente mecanisme care i-ar permite Parlamentului să verifice dacă autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență acționează în limitele prevăzute de lege. În acest sens, Curtea reține că **controlul parlamentar este necesar pentru a compensa dezechilibrul puterilor în stat creat prin acordarea competențelor sporite Executivului și pentru a asigura respectarea principiului preeminenței dreptului.**

Cu privire la lipsa unui control parlamentar eficient, Curtea a reținut că Constituția nu-i impune legislatorului să reglementeze acest mecanism după un anumit model. Din acest motiv, Curtea a emis o Adresă Parlamentului în vederea reglementării unui mecanism de control parlamentar eficient asupra măsurilor dispuse de către Executiv pe durata stării de urgență.

(iv) Dacă măsurile de urgență dispuse de Executiv pot fi contestate

Curtea a reiterat că, alături de Parlament, sistemul judiciar joacă un rol crucial în controlul prerogativelor executivului pe durata stării de urgență, judecătorii de drept comun verificând legalitatea măsurilor de urgență concrete. Sistemul judiciar trebuie să asigure și în aceste situații dreptul la un proces echitabil. De asemenea, persoanele trebuie să beneficieze de dreptul la un remediu efectiv în cazul în care autoritățile publice le încalcă drepturile fundamentale prin măsurile de urgență.

Curtea a constatat că la articolul 225 alin. (3) din Codul administrativ legislatorul a stabilit că instanțele judecătorești sesizate pot exercita controlul judecătoresc doar asupra a) existenței situației excepționale la data la care a fost emis actul; b) competenței autorității publice de a emite actul; c) existenței interesului public care justifică emiterea actului administrativ; d) imposibilității efective a autorității publice de a emite actul în condiții obișnuite.

Curtea a constatat că *prima facie* măsurile de urgență ale autorităților responsabile de gestionarea stării de urgență pot fi contestate în fața tribunalelor. Pe de altă parte, acest articol **nu permite judecătorilor să examineze dacă măsurile contestate sunt „strict impuse de exigențele situației de urgență”, adică dacă sunt proporționale.**

Așadar, controlul a cărui realizare o impun dispozițiile articolului 225 alin. (3) din Codul administrativ pentru instanțele judecătorești în materie de contestații ale măsurilor de urgență **nu are o întindere suficientă și nu asigură exercitarea sa din partea unui tribunal cu „jurisdicție deplină”, așa cum o cere articolul 20 din Constituție.**

(c) Dacă prevederile contestate sunt proporționale cu scopul legitim urmărit

Pentru că a trebuit să analizeze măsuri legislative cu un câmp de aplicare foarte larg, principiul proporționalității impune existența unor garanții care ar putea compensa eventuala aplicare abuzivă a prevederilor contestate. În primul rând, împotriva acțiunilor abuzive ale autorităților publice, în eventualitatea în care acestea au loc, trebuie să existe un remediu sub forma controlului judecătoresc. Astfel, legea trebuie să le asigure persoanelor afectate de măsurile de urgență ale executivului pe durata stării de urgență accesul la un tribunal cu „jurisdicție deplină”.

Așa cum articolul 225 alin. (3) din Codul administrativ nu asigură un control din partea unui tribunal cu „jurisdicție deplină”, Curtea a reținut că dispozițiile contestate sunt disproporționate.

Curtea a recunoscut constituționale prevederile invocate din Legea nr. 212 din 24 iunie 2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război și textul „altor acțiuni necesare” de la articolul 2 pct. 12) din Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 17 martie 2020 privind declararea stării de urgență, în măsura în care:

- (a) autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență îndeplinesc doar atribuții, măsuri sau acțiuni necesare realizării scopurilor care au stat la baza declarării stării de urgență;
- (b) atribuțiile, măsurile sau acțiunile necesare nu depășesc sfera de competență a puterii executive, și
- (c) Parlamentul poate exercita un control efectiv al măsurilor în discuție.

De asemenea, Curtea a declarat neconstituțional articolul 225 alin. (3) din Codul administrativ în partea în care limitează competența instanțelor de judecată de a efectua controlul proporționalității măsurilor dispuse de către autoritatea publică.

Curtea a reținut că până la modificarea Codului administrativ de către Parlament, în cazul contestării măsurilor adoptate de către autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență, instanțele judecătorești vor trebui să examineze inclusiv dacă măsura dispusă de către autoritatea publică este proporțională cu situația care a determinat-o.

14. NERESPECTAREA MĂSURILOR DE PROFILAXIE, PREVENIRE ȘI/SAU COMBATERE A BOLILOR EPIDEMICE, DACĂ ACEST FAPT A PUS ÎN PERICOL SĂNĂTATEA PUBLICĂ

Pe 30 iunie 2020, Curtea a pronunțat o hotărâre privind controlul constituționalității articolului 76¹ alin. (1) din Codul contravențional¹⁴.

Curtea a analizat sesizările prin prisma articolelor 20, 22 și 46, coroborate cu articolele 1 alin. (3), 23 alin. (2) și 54 alin. (2) din Constituție.

Pentru a vedea dacă prevederile contestate respectă standardele Constituției, Curtea le-a examinat sub două aspecte: a) respectarea exigențelor calității legii și b) respectarea principiului individualizării sancțiunii din articolul 76¹ alin. (1) din Codul contravențional.

a) Cu privire la respectarea exigențelor calității legii

Cu privire la condiția previzibilității, Curtea a reținut că articolul 76¹ alin. (1) din Codul contravențional reprezintă o normă de trimitere. Ea nu poate fi privită în mod izolat, ci în coroborare cu celelalte acte normative aplicabile.

În acest sens, Curtea a observat că există mai multe acte care stabilesc măsurile de profilaxie, prevenire și/sau combatere a bolilor epidemice. De altfel, aceste măsuri pot fi instituite în cazul mai multor boli epidemice, inclusiv în cazul pandemiei de coronavirus (COVID-19).

Totuși, Curtea a evidențiat că, potrivit articolului 76¹ alin. (1) din Codul contravențional, pentru ca persoana să poată fi trasă la răspundere contravențională, fapta respectivă trebuie să creeze un pericol pentru sănătatea publică prin nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau

¹⁴ Hotărârea nr. 18 din 30.06.2020 privind controlul constituționalității articolului 76¹ alin. (1) din Codul contravențional

combatere a bolilor epidemice. În acest sens, Curtea a notat că agenții constatatori trebuie să demonstreze, iar instanțele de judecată să verifice în fiecare caz particular prin care acțiuni/omisiuni persoana a pus în pericol sănătatea publică.

Sub acest aspect, Curtea a observat că articolul 76¹ alin. (1) din Codul contravențional prevede punerea în pericol a sănătății publice ca o condiție *sine qua non* de comitere a faptei contravenționale. Lipsa stabilirii unui pericol pentru sănătatea publică are ca rezultat neîntrunirea laturii obiective ca element constitutiv al contravenției.

Așadar, Curtea a subliniat că prevederile articolului 76¹ alin. (1) din Codul contravențional „nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau combatere a bolilor epidemice, dacă aceasta a pus un pericol sănătatea publică” sunt accesibile și previzibile, din perspectiva principiului legalității penale substanțiale (*nullum crimen, nulla poena sine lege*).

b) Cu privire la respectarea principiului individualizării sancțiunii din articolul 76¹ alin. (1) din Codul contravențional

Curtea a reținut că legislatorul nu poate reglementa o sancțiune astfel încât să lipsească instanța de judecată de posibilitatea de a o individualiza în mod efectiv și rezonabil. Curtea a menționat că limitarea rolului instanței de judecată lipsește de substanță garanțiile dreptului la un proces echitabil, garantat de articolele 20 din Constituție și 6 din Convenția Europeană.

Sub acest aspect, Curtea a stabilit că nu doar pedeapsa fixă stabilită de către legislator, dar și diferența relativ mică dintre limita minimă și maximă a sancțiunii, în funcție de fapta prejudiciabilă și de multitudinea modalităților factuale de comitere a acesteia, sunt de natură să afecteze dreptul la un proces echitabil, prin restrângerea competenței instanței de judecată de a exercita un control de jurisdicție deplină în privința individualizării și oportunității sancțiunii.

Așadar, Curtea a constatat că, în cazul persoanei fizice, diferența amenzii dintre limita minimă de 450 unități convenționale și limita maximă de 500 unități convenționale nu îi acordă instanței de judecată posibilitatea de a aprecia proporționalitatea sancțiunii aplicate prin raportare la fapta contravențională și la circumstanțele cazului, astfel încât să existe un echilibru corect între scopul legii contravenționale și mijloace, iar mijloacele utilizate să nu restrângă drepturile persoanei mai mult decât este necesar pentru a atinge aceste scopuri.

De altfel, Curtea a subliniat că în cazul persoanei juridice amenda poate fi stabilită de la 1000 unități convenționale până la 1500 de unități convenționale. Așadar, Curtea a observat că marja dintre limita minimă și cea maximă este de 500 unități convenționale, fapt care îi permite instanței de judecată să individualizeze amenda în funcție de fapta contravențională comisă. De asemenea, Curtea a reținut că modalitățile factuale de comitere a faptei prejudiciabile de către persoana juridică nu pot fi atât de variate ca în cazul persoanei fizice.

Prin urmare, Curtea a hotărât că textul „de la 450” din articolul 76¹ alin. (1) din Codul contravențional este neconstituțional.

Curtea a stabilit că, în vederea executării prezentei hotărâri, până la modificarea cadrului legal, pentru fapta de nerespectare a măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau combatere a bolilor epidemice, dacă aceasta a pus în pericol sănătatea publică, persoanei fizice i se va aplica o amendă de la limita minimă, stabilită de articolul 34 alin. (2) din Codul contravențional, până

la limita maximă de 500 de unități convenționale, prevăzută de articolul 76¹ alin. (1) din Codul contravențional.

15. POSIBILITATEA DIZOLVĂRII PARLAMENTULUI ÎN ULTIMELE ȘASE LUNI ALE MANDATULUI PREȘEDINTELUI ȚĂRII ȘI POSIBILITATEA ORGANIZĂRII ALEGERILOR PARLAMENTARE ȘI PREZIDENȚIALE ÎN ACEEAȘI PERIOADĂ

Pe 7 iulie 2020, Curtea a pronunțat o hotărâre pentru interpretarea unor articole din Constituție¹⁵ cu explicarea următoarelor chestiuni:

(1) Permite Constituția dizolvarea Parlamentului în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii?

(2) Permite Constituția dizolvarea Parlamentului în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii în cazul în care în această perioadă Președintele demisionează și sunt întrunite condițiile pentru dizolvarea Parlamentului?

(3) Permite Constituția organizarea alegerilor parlamentare și a alegerilor prezidențiale (ordinare sau anticipate) în aceeași perioadă?

(4) Permite Constituția desfășurarea concomitentă a două scrutine în aceeași perioadă?

(5) Care este procedura care trebuie urmată pentru organizarea alegerilor parlamentare anticipate și a alegerilor prezidențiale în aceeași perioadă?

I. Cu privire la faptul dacă Constituția permite dizolvarea Parlamentului în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii

Curtea a constatat că interpretarea sa din Hotărârea nr. 29 din 24 noiembrie 2015 a fost dată doar pentru situația în care Președintele Republicii era ales de către Parlament, interpretare care nu este valabilă în prezent, deoarece Președintele Republicii este ales de către popor.

Caracterul constant al acestei interdicții se explică și prin faptul că în ideea constituantei asupra separației ramurilor puterii, prevăzute de articolul 6 din Constituție, această separare implică ca autoritățile publice alese de popor să fie constituite într-un mod care să împiedice uniformizarea acestora, astfel oferindu-se soluția separării temporale a campaniilor electorale parlamentare și prezidențiale.

Curtea a observat că **Legea Supremă interzice explicit și în mod absolut dizolvarea Parlamentului în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii și nu prevede excepții de la această interdicție.**

Prin urmare, **dizolvarea Parlamentului în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova este interzisă în orice circumstanță.**

II. Cu privire la faptul dacă Constituția permite dizolvarea Parlamentului în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii în cazul în care în această perioadă Președintele demisionează și sunt întrunite condițiile pentru dizolvarea Parlamentului

¹⁵ Hotărârea nr. 19 din 07.07.2020 pentru interpretarea articolelor 2 alin. (1), 38, 61 alineatele (1) și (3), 78, 85 alineatele (1), (2) și (4), 90 alineatele (1), (2) și (4) din Constituție

Curtea a reținut că Președintele Republicii are dreptul să demisioneze dacă consideră necesar și această decizie a lui comportă un caracter absolut, fiind calificată drept o circumstanță „voluntară și subiectivă” apărută din proprie inițiativă. Președintele nu poate fi obligat să-și exercite mandatul contrar voinței sale. În cazul în care acesta renunță la exercitarea mandatului, funcțiile sale sunt preluate, în conformitate cu prevederile articolului 91 din Constituție, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Primul-ministru.

Interdicția prevăzută de articolul 85 alin. (4) din Constituție operează indiferent de faptul dacă în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii această funcție este exercitată de Președintele ales sau de persoanele care asigură constituțional interimatul funcției în perioada respectivă.

Așadar, Constituția nu permite dizolvarea Parlamentului în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii în cazul în care în această perioadă Președintele demisionează și sunt întrunite condițiile pentru dizolvarea Parlamentului.

III. Cu privire la faptul dacă Constituția permite organizarea alegerilor parlamentare și a alegerilor prezidențiale (ordinare sau anticipate) în aceeași perioadă

Curtea a notat că Constituția interzice crearea situațiilor în care structurile statului alese de popor să fie lipsite de continuitate, că separarea puterilor presupune ca autoritățile publice alese de popor să fie constituite într-un mod care să împiedice uniformizarea acestora, ceea ce înseamnă interzicerea suprapunerii campaniilor electorale pentru alegerea Parlamentului cu cea pentru alegerea Președintelui Republicii. Curtea a observat că în cazul organizării simultane a alegerilor prezidențiale și a alegerilor parlamentare (ordinare sau anticipate) exigențele în discuție nu ar fi respectate.

Prin urmare, Constituția nu permite desfășurarea alegerilor parlamentare și a alegerilor prezidențiale (ordinare sau anticipate) în aceeași perioadă.

IV. Cu privire la faptul dacă Constituția permite desfășurarea concomitentă a două scrutine în aceeași perioadă

Curtea a observat că singura interdicție referitoare la desfășurarea concomitentă a două scrutine privește situația desfășurării alegerilor parlamentare și prezidențiale (ordinare sau anticipate) în aceeași perioadă. Aceasta din urmă rezultă din articolul 85 alin. (4) din Constituție, care interzice dizolvarea Parlamentului în ultimele șase luni ale mandatului Președintelui Republicii. Cât privește desfășurarea altor scrutine în aceeași zi (e.g. parlamentare și locale sau prezidențiale și locale), Curtea a notat că Constituția nu conține prevederi care ar interzice acest fapt.

Prin urmare, Constituția permite desfășurarea concomitentă a două scrutine în aceeași perioadă, cu excepția desfășurării alegerilor parlamentare și prezidențiale (ordinare sau anticipate).

V. Cu privire la procedura care trebuie urmată pentru organizarea alegerilor parlamentare anticipate și a alegerilor prezidențiale în aceeași perioadă

Curtea a observat că prin această întrebare autorul sesizării i se adresează Curții nu pentru că textul Constituției îi este neclar, ci mai curând pentru a obține o consiliere juridică. Constituția

nu-i atribuie Curții o asemenea competență. Prin urmare, Curtea a considerat că acest capăt al sesizării trebuie respins ca inadmisibil.

16. POSIBILITATEA CONTESTĂRII ÎN FAȚA INSTANȚELOR DE DREPT COMUN A HOTĂRÂRILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

Pe 9 iulie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre pentru interpretarea articolelor 134 alin. (1) și (2), 136 alin. (3) și 140 alin. (2) din Constituție¹⁶.

Autorii sesizărilor au solicitat Curții să explice următoarele chestiuni, prin interpretarea articolelor din Constituție:

(1) Caracterul definitiv și nesusceptibil de vreo cale de atac al hotărârilor Curții Constituționale, prevăzut de articolul 140 alin. (2) din Constituție, este aplicabil tuturor hotărârilor pronunțate de către Curte în exercitarea competențelor sale prevăzute de Constituție?

(2) Hotărârile Curții Constituționale cu privire la alegerea și/sau destituirea din funcție a Președintelui Curții Constituționale se supun unor căi de atac?

I. Cu privire la faptul dacă caracterul definitiv și nesusceptibil de vreo cale de atac al hotărârilor Curții Constituționale, prevăzut de articolul 140 alin. (2) din Constituție, este aplicabil tuturor hotărârilor pronunțate de către Curte în exercitarea competențelor sale prevăzute de Constituție

Constituanta a stabilit în articolul 140 alin. (2) exact același statut constituțional pentru toate hotărârile adoptate de Plenul Curții Constituționale referitoare la problemele care sunt atribuite în competența sa exclusivă de către Constituție, și anume că acestea „sunt definitive și nu pot fi atacate”.

Curtea a notat că actele emise în cadrul exercitării competențelor constituționale exclusive ale Curții Constituționale nu pot fi supuse cenzurii nici sub aspectul constituționalității, nici în privința legalității, de nici o autoritate publică, inclusiv de instanța de judecată în procedură de contencios administrativ. Constituția nu împuternicește alte autorități publice să examineze o hotărâre a Curții Constituționale și să o considere ca fiind neconstituțională sau ilegală.

De altfel, dacă s-ar accepta posibilitatea contestării în ordinea contenciosului administrativ a actelor Curții emise ca urmare a exercitării competenței expres prevăzute în Constituție, s-ar admite intervenția directă a puterii judecătorești în probleme ce vizează funcționalitatea Curții, aducându-se atingere principiilor supremației Constituției și separării puterilor în stat, realizarea cărora tocmai trebuie să fie asigurată de Curtea Constituțională. Eventualul control judecătoresc al actelor instanței de jurisdicție constituțională menționate *supra* ar submina rolul Curții Constituționale de gardian al Constituției și cel de a fi un organism independent care se supune numai Legii Supreme.

Astfel, dacă garantul supremației Constituției ar putea fi supus controlului unei alte autorități a statului, atunci statutul constituțional al Curții Constituționale de unică autoritate de jurisdicție constituțională ar fi iluzoriu și fictiv.

¹⁶ Hotărârea nr. 20 din 09.07.2020 pentru interpretarea articolelor 134 alin. (1) și (2), 136 alin. (3) și 140 alin. (2) din Constituție

În acest sens, Curtea a menționat că unicul instrument de verificare și modificare a hotărârilor Curții Constituționale este revizuirea acestora, care constituie o atribuție exclusivă a Curții Constituționale. Curtea a reținut că investirea Curții Constituționale cu competența de a-și controla propriile acte și proceduri constituie un element fundamental al independenței sale.

În viziunea Comisiei de la Veneția, este important ca doar Curtea Constituțională să-și poată revizui hotărârile. Nicio altă autoritate publică nu poate fi autorizată să o facă. Dacă unei autorități publice i s-ar oferi competența revizuirii constituționalității sau a legalității unui act al Curții Constituționale, independența Curții Constituționale ar fi compromisă.

Prin urmare, Curtea a reținut că orice act al Curții Constituționale (hotărâre, aviz, decizie), pronunțat în legătură cu exercitarea unei competențe prevăzute expres în Constituție, se bucură de caracterul definitiv și inatacabil, prescris de articolul 140 alin. (2) din Constituție.

II. Cu privire la faptul dacă hotărârile Curții Constituționale cu privire la alegerea și/sau destituirea din funcție a Președintelui Curții Constituționale se supun unor căi de atac

Curtea a reținut că alegerea și demiterea Președintelui Curții reprezintă o atribuție constituțională a Curții Constituționale. Prezența unui text expres în Constituție referitor la alegerea Președintelui Curții Constituționale, text care acoperă, în mod rezonabil, și destituirea sa din funcție, face ca aceste proceduri să dobândească un caracter strict constituțional.

Curtea a notat că această competență ține de autonomia funcțională a Curții, care decurge din garanțiile constituționale ale independenței acesteia. Curtea a menționat că actele referitoare la alegerea sau destituirea din funcție a Președintelui Curții sunt adoptate în virtutea dreptului ei la autoadministrare în vederea realizării competențelor prevăzute expres de Constituție. Relațiile dintre Curtea Constituțională și Președintele ei au un caracter exclusiv de drept constituțional.

Funcția de Președinte al Curții Constituționale este una *primus inter pares*, care este exercitată fără a deține vreo funcție jurisdicțională superioară celei a altor judecători constituționali, Plenul Curții Constituționale conducând *de facto* activitatea Curții în ansamblu.

Curtea a reținut că nicio altă autoritate a statului, inclusiv instanțele de judecată, nu se pot substitui opțiunii și votului secret exprimat de judecătorii constituționali atunci când aleg Președintele Curții. Alegerea Președintelui Curții se face de către judecători, aflați în raporturi de egalitate unul față de altul, fiind independenți în exprimarea opțiunii prin vot. Președintele Curții nu este numit de o autoritate publică, tocmai pentru a asigura autonomia funcțională a Curții Constituționale, iar opțiunea absolut personală a judecătorilor constituționali, exprimată prin vot secret în vederea exercitării unei competențe constituționale, nu poate fi contestată.

Prin urmare, Curtea a notat că hotărârile Curții privind alegerea și destituirea din funcție a Președintelui Curții Constituționale nu pot fi contestate în fața instanțelor judecătorești.

17. OBLIGAREA DE A NU PĂRĂSI TERITORIUL ȚĂRII SAU LOCALITATEA DE REȘEDINȚĂ ÎN PROCESELE DE INSOLVABILITATE

Pe 4 august 2020, Curtea a pronunțat o hotărâre privind excepția de neconstituționalitate referitoare la omisiunea de a reglementa durata maximă pentru care poate fi dispusă obligația

de nepărăsire a teritoriului țării sau localitatea de reședință din articolul 84 din Legea insolabilității¹⁷.

Dispozițiile relevante ale Legii insolabilității prevăd că „după intentarea procedurii de insolabilitate, instanța de insolabilitate, din oficiu sau la cererea administratorului/lichidatorului, poate obliga debitorul sau reprezentantul organelor lui de conducere să nu părăsească teritoriul Republicii Moldova fără permisiunea sa expresă în cazul în care există dovezi că acesta ar putea să se ascundă ori să se eschiveze de la participarea la procedură” [articolul 84 alin. (1)], precum și că, în caz de eschivare a debitorului de la îndeplinirea obligațiilor prevăzute de lege, instanța de insolabilitate, la cererea administratorului, a adunării creditorilor sau a comitetului creditorilor ori din oficiu, poate interzice debitorului „să părăsească localitatea de reședință fără permisiunea sa expresă” [articolul 84 alin. (2)]. Prin urmare, în situația în care nu-și îndeplinește obligațiile și/sau atribuțiile prevăzute de lege, instanța poate să-i interzică debitorului persoană fizică sau reprezentantului debitorului persoană juridică să părăsească teritoriul țării sau al localității de reședință.

Legislatorul a stabilit că interdicția de nepărăsire a teritoriului țării sau, după caz, a localității de reședință este valabilă pentru „întregul proces de insolabilitate dacă instanța de insolabilitate nu stabilește altfel” [articolul 84 alin. (3) din Legea insolabilității]. Curtea a constatat că norma citată *supra* nu stabilește limite temporale pentru care este valabilă interdicția de a nu părăsi țara sau localitatea de reședință, iar procesele de insolabilitate, în funcție de tipul de procedură aplicat, (restructurare, faliment etc.), de numărul de creditori, valoarea masei debitoare etc., ar putea avea o complexitate mai mare sau mai mică și, respectiv, o durată diferită. Această normă nu prevede niciun fel de criterii sau condiții care i-ar permite instanței să determine, iar persoanei să cunoască perioada de timp pentru care a fost aplicată interdicția.

Astfel, Curtea a constatat că articolul 84 alin. (3) din Legea insolabilității nu le oferă persoanelor vizate suficientă previzibilitate și suficiente garanții împotriva ingerințelor arbitrare, așa cum o impune articolul 23 alin. (2) din Constituție.

Curtea a reținut că lipsa reglementării privind durata maximă a obligației de nepărăsire a teritoriului țării și, respectiv, a localității de reședință constituie o omisiune legislativă contrară Constituției.

Totodată, Curtea a subliniat că, confruntată cu o omisiune legislativă și în virtutea rolului său de garant al supremației Constituției, nu poate stabili doar neconstituționalitatea normei contestate, dar urmează să vină cu o soluție provizorie. Curtea a observat că articolul 64 din Codul de executare stabilește că „interdicția de a părăsi țara în cel mult 6 luni se aplică de către judecător, la demersul executorului judecătoresc, doar atunci când prezența debitorului este necesară pentru executarea eficientă a documentului executoriu și doar după luarea măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu, cu obligarea executorului judecătoresc de a efectua periodic un control privind necesitatea menținerii acestei interdicții”. Dacă este necesară menținerea interdicției pentru un termen mai mare, aceasta poate fi aplicată în mod repetat în urma unui demers motivat al executorului judecătoresc, dar nu mai mult de trei ori

¹⁷ Hotărârea nr. 21 din 04.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 84 din Legea insolabilității nr. 149 din 29 iunie 2012

în cadrul aceleiași proceduri de executare. Ca în cazul insolvenței, procedura de executare are sarcina de a contribui la realizarea drepturilor creditorilor. Prin urmare, Curtea a considerat că până la modificarea articolului 84 din Legea insolvenței de către legislator și în vederea instituirii unei practici conforme cu Constituția, instanțele de insolvență vor aplica la instituirea măsurilor de nepărsire a teritoriului țării sau a localității de reședință, în mod corespunzător, termenele stabilite de articolul 64 din Codul de executare.

18. PREZENTAREA INFORMAȚIEI FISCALE CĂTRE INSTANȚELE JUDECĂTOREȘTI ȘI ORGANELE DE URMĂRIRE PENALĂ CA MIJLOC DE PROBĂ

Pe 6 august 2020, Curtea a pronunțat o hotărâre referitoare la unele prevederi din Codul fiscal, care stabilesc că informația deținută de serviciile fiscale le poate fi prezentată instanțelor judecătorești și organelor de urmărire penală doar în scopul examinării cazurilor legate de evaziunea fiscală¹⁸.

Curtea a reținut că articolul 26 din Constituție garantează dreptul la apărare. Dreptul la apărare presupune posibilitatea fiecărui om de a reacționa independent, prin mijloace legitime, în fața unui tribunal, la încălcarea drepturilor și libertăților sale. Curtea a subliniat că dreptul la apărare, ca o garanție a dreptului la un proces echitabil, cuprinde totalitatea drepturilor și a regulilor procedurale care îi acordă persoanei posibilitatea de a se apăra împotriva acuzațiilor ce i se aduc și de a le contesta, în vederea demonstrării nevinovăției sale. Prin urmare, dreptul la apărare trebuie asigurat pe tot parcursul procesului penal. În acest sens, Curtea Europeană a reținut că, la stabilirea caracterului echitabil al procesului în ansamblu, trebuie să se țină seama dacă s-a respectat dreptul la apărare. Astfel, trebuie să se examineze în special dacă acuzatului i s-a acordat posibilitatea de a avea acces și de a administra probele pe care le consideră necesare pentru a le utiliza în apărarea sa (a se vedea *Rowe și Davis v. Regatul Unit*, 16 februarie 2000, § 60).

Curtea a notat că, potrivit dispozițiilor constituționale și legale, autoritățile judiciare sunt obligate să ia toate măsurile necesare pentru ca apărarea să fie exercitată în mod efectiv. Pentru a-și exercita dreptul la apărare, persoanei acuzate trebuie să i se permită să beneficieze de toate mijloacele de probă, care se pot dovedi decisive pentru șansele apărării. Așadar, dreptul unei persoane de a-și pregăti efectiv apărarea se află într-o legătură indisolubilă cu dreptul de acces la probe.

Curtea a subliniat că o problemă distinctă în contextul asigurării dreptului la apărare al acuzatului ține de accesul acestuia la toate probele care au legătură cu dosarul pentru a-și realiza dreptul la apărare, însă în unele situații statul ar avea dreptul de a nu divulga unele elemente, garantând astfel respectarea altui drept fundamental, e.g., dreptul la viața privată. Ponderele drepturilor concurente se stabilește prin punerea lor în balanță de către instanțele de drept comun, în funcție de circumstanțele fiecărui caz particular. În conformitate cu prevederile articolului 54 din Constituție, orice limitare legală a dreptului la apărare trebuie justificată în mod convingător, prin urmărirea unui scop legitim. Ea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și să nu poată atinge existența dreptului respectiv. Cu alte cuvinte, atunci

¹⁸ Hotărârea nr. 22 din 06.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 226¹⁶ alin. (11) din Codul fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24 aprilie 1997

când se limitează un drept, trebuie asigurat un echilibru corect între acesta și scopul legitim urmărit.

Curtea a reținut că, în materie penală, reglementarea garanțiilor specifice unui proces penal trebuie să se circumscrie unei proceduri clare și efective, care să permită accesul la mijloacele de probă. Curtea a observat că dispozițiile contestate din articolul 226¹⁶ alin. (11) din Codul fiscal, care reglementează mecanismul de declarare și de asigurare a confidențialității informației fiscale, prevăd prezentarea informației deținute de serviciile fiscale instanțelor judecătorești și organelor de urmărire penală doar în scopul examinării cazurilor legate de evaziunea fiscală, nu și în alte cazuri. Totodată, Curtea a notat că prevederile contestate ale articolului 226¹⁶ din Codul fiscal interzic accesul la informațiile care pot conduce la identificarea unei persoane, în special accesul la codul de identificare, la numele, prenumele, disponibilul de mijloace bănești, precum și proprietățile persoanei.

Curtea a observat că legislatorul a atribuit o protecție mai mare dreptului la respectarea vieții private, în defavoarea dreptului la apărare. În acest sens, Curtea a reținut că ambele drepturi sunt protejate de Constituție, prin articolul 28 și, respectiv, prin articolul 26. Niciunul dintre aceste drepturi nu este absolut. Fiecare drept poate fi supus restricțiilor, *inter alia*, pentru protecția drepturilor altor persoane, după cum prevede articolul 54 alin. (2) din Constituție. Mai mult, Constituția Republicii Moldova nu stabilește o ierarhie *a priori* între aceste drepturi fundamentale.

Prin instituirea acestor măsuri, legislatorul a negat *de plano* interesele persoanei de a-și asigura o apărare efectivă, în cadrul unui proces penal, în afara sferei fiscale. Astfel, modalitatea în care a fost reglementat textul criticat interzice orice punere în balanță a intereselor concurente de către judecătorul de drept comun.

În consecință, Curtea a constatat că prevederile contestate din articolul 226¹⁶ alin. (11) din Codul fiscal contravin articolului 26 din Constituție, pentru că nu asigură un echilibru corect pentru dreptul la apărare, așa cum prescrie articolul 54 din Constituție.

19. ROLUL PREȘEDINTELUI REPUBLICII ÎN CADRUL PROCEDURII DE DESEMNARE A CANDIDATULUI PENTRU FUNCȚIA DE PRIM-MINISTRU

Pe 6 august 2020, Curtea a pronunțat o hotărâre pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție¹⁹.

Autorul sesizării a solicitat Curții să explice câteva chestiuni, prin interpretarea articolelor 91 și 98 alin. (1) din Constituție:

(1) Deține Președintele Republicii o marjă discreționară absolută la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru sau acesta este obligat să desemneze candidatul propus de majoritatea parlamentară în timpul consultărilor?

(2) Poate fi aplicat mecanismul instituirii interimatului funcției de Președinte al Republicii, stabilit prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017, în cazul în care Președintele refuză să desemneze candidatul pentru funcția de Prim-ministru înaintat de majoritatea parlamentară?

¹⁹ Hotărârea nr. 23 din 06.08.2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție

I. Cu privire la marja discreționară a Președintelui Republicii la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și dacă acesta este obligat să desemneze candidatul propus de majoritatea parlamentară în timpul consultărilor

Curtea a observat că acest aspect al sesizării a fost elucidat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015. În această Hotărâre Curtea a reținut că articolul 98 alin. (1) din Constituție prevede atribuția exclusivă a Președintelui Republicii de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru. În același timp, Curtea a subliniat că, deși exclusivă, atribuția de desemnare nu poate fi discreționară, deoarece Președintele va desemna un candidat pentru funcția de premier numai după consultarea fracțiunilor parlamentare. Curtea a menționat că în procedura de formare și investire a Guvernului esențial este votul Parlamentului. Scopul consultărilor este de a identifica sprijinul politic al deputaților pentru o anumită persoană, capabilă să formeze un Guvern care să se bucure de încrederea Parlamentului. Ceea ce contează în aceste consultări este obținerea susținerii politice pentru persoana ce ar putea fi desemnată în calitate de candidat pentru funcția de Prim-ministru. Curtea a mai notat că Președintele Republicii poate veni la consultări cu o propunere proprie, care ar putea să fie acceptată. Este, însă, la fel posibil ca în cadrul acestor consultări politice candidatul propus de către Președinte pentru funcția de Prim-ministru să nu fie agreeat de partenerii de consultare ai acestuia. În acest sens, Curtea a menționat că Președintele țării nu-și poate subordona partenerii de dialog politic pe care îi consultă. În acest rol, Președintele Republicii acționează doar în calitate de reprezentant al statului, căruia îi revine dreptul și responsabilitatea de a găsi o cale a dialogului și a evaluării voinței și capacității deputaților consultați de a susține din punct de vedere parlamentar pe un anumit candidat. Desemnând candidatul pentru funcția de Prim-ministru, Președintele Republicii trebuie să facă dovada imparțialității și a neutralității sale politice, a echidistanței sale față de toate grupurile parlamentare. Președintele nu are dreptul constituțional de a se suprapune grupurilor parlamentare.

Curtea a notat că Președintele intervine exclusiv ca reprezentant al statului, pentru a stabili și formaliza prin însemnătatea și solemnitatea funcției sale și pentru a menține cu autoritatea puterii sale echilibrul între Parlament și un posibil viitor Guvern. Interpretarea Constituției în sensul existenței unui drept discreționar al Președintelui țării de desemnare a candidatului pentru funcția de Prim-ministru poate conduce la apariția unor conflicte instituționale, deoarece Președintele Republicii nu-i poate impune Parlamentului o anumită opțiune cu privire la persoana care va ocupa funcția de Prim-ministru.

Analizând ponderea fiecăreia dintre cele două autorități publice în procedura de formare a Guvernului, Curtea a conchis că rolul Parlamentului este unul decisiv în raport cu rolul Președintelui Republicii. Curtea a reținut că, în conformitate cu prevederile articolului 60 alin. (1) din Constituție, anume Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova.

Curtea a notat că nu există niciun motiv constituțional și democratic pentru ca Președintele Republicii să nu desemneze în calitate de candidat pentru funcția de Prim-ministru persoana care dispune de sprijinul majorității parlamentare, fie ea adversă Președintelui.

Astfel, în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Președintele Republicii urmează să desemneze candidatul susținut de această majoritate. Doar în cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută, Președintele țării are obligația, după consultarea

fracțiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Președintelui.

Exercitarea în acest mod a atribuției Președintelui Republicii privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru, reglementată de articolul 98 din Constituție, este de natură să mențină raporturile între Parlament și Președinte în echilibrul impus de Constituție pentru republica parlamentară.

Curtea a reținut că modul de alegere a Președintelui Republicii (prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat sau de către Parlament) nu influențează în nici o măsură modul de exercitare de către șeful statului a atribuției constituționale reglementate de articolul 98 alin. (1) din Constituție.

II. Cu privire la posibila instituire în baza Hotărârii Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 a interimatului funcției de Președinte al Republicii, în cazul în care Președintele refuză să desemneze candidatul pentru funcția de Prim-ministru înaintat de majoritatea parlamentară

Pentru a elucida dacă mecanismul prevăzut de Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 este aplicabil în acest caz, Curtea a analizat, în primul rând, dacă își menține în prezent soluția. Curtea parcurge acest exercițiu în fiecare caz în care este chemată să aplice o Hotărâre pronunțată anterior. În acest mod, Curtea veghează ca jurisprudența sa să fie coerentă și conformă rigorilor stabilite de Constituție.

Analizând Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, Curtea a observat că ea a aplicat instituția interimatului funcției de Președinte al Republicii, reglementată de articolul 91 din Constituție, în cazul în care Președintele țării a refuzat în mod deliberat, din motive subiective, să-și exercite atribuțiile constituționale, deși acest caz trebuia soluționat prin prisma instituției suspendării din funcție și a demiterii Președintelui Republicii, stabilită de articolul 89 din Constituție. Curtea a considerat că, spre deosebire de demiterea din funcție, care este o procedură complexă și de lungă durată, interimatul funcției soluționează prompt problema funcționalității depline a instituțiilor fundamentale ale statului.

Sub acest aspect, Curtea a reținut că suspendarea din funcție și demiterea Președintelui Republicii este o procedură complexă, însă, în același timp, aceasta este o procedură prescrisă expres de Constituție în cazul comiterii de către Președintele Republicii a unor fapte grave prin care încalcă prevederile Legii Supreme. Prin urmare, Curtea a ajuns la concluzia că **prin interpretarea funcțională a Constituției, în cazul Hotărârii nr. 28 din 17 octombrie 2017, a fost creat un mecanism care nu se bazează pe Constituție.**

Curtea a observat că această concluzie se regăsește și în Opinia Comisiei de la Veneția cu privire la situația constituțională cu referință particulară la posibilitatea dizolvării Parlamentului, adoptată la cea de-a 119-a sesiune plenară (Veneția, 21-22 iunie 2019), CDL-AD(2019)012.

Având în vedere raționamentele prezentate *supra*, Curtea a considerat necesar să-și reevalueze considerentele și soluția stabilită prin Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017.

Curtea a reținut că șeful statului nu poate fi în afara răspunderii. Constituția Republicii Moldova prevede două mecanisme de răspundere a Președintelui Republicii, și anume: răspunderea juridică (penală) și răspunderea politică (constituțională).

Răspunderea juridică (penală) a Președintelui țării este reglementată de articolul 81 alin. (3) din Constituție. Acest articol prevede că, Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune. Competența de judecată îi aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare.

Răspunderea politică (constituțională) a Președintelui țării este stabilită de articolul 89 din Constituție. Acest articol prevede că în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați [alin. (1)]. Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută [alin. (2)]. Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui [alin. (3)]. Prin posibilitatea suspendării și demiterii Președintelui Republicii în cazul încălcării grave a prevederilor Constituției se asigură realizarea principiului separației și colaborării puterilor în stat reglementat de articolul 6 din Constituție, acest mecanism constituțional operând pentru a restabili echilibrul puterilor în stat, încălcat de șeful statului prin sfidarea prevederilor Legii Supreme.

Cu privire la caracterul suficient al refuzului Președintelui Republicii de a desemna candidatul pentru funcția de Prim-ministru, înaintat de majoritatea parlamentară, pentru a se declanșa procedura demiterii din funcție a acestuia, Curtea a reținut că, potrivit articolului 89 alin. (1) din Constituție, Președintele Republicii poate fi suspendat din funcție și demis în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției. Legea Supremă nu stabilește o noțiune a „faptelor grave” care încalcă prevederile Constituției. Constituanta a stabilit doar o clauză adjectivală pentru intensitatea încălcării Constituției pentru care Președintele țării poate fi suspendat din funcție și demis.

Autoritatea investită cu atribuția de a califica și constata dacă faptele pentru care este învinuit Președintele Republicii sunt fapte grave de încălcare a Constituției sau nu este Curtea Constituțională, care, conform prevederilor Legii Supreme, garantează supremația Constituției [articolul 134 alin. (3)], interpretează Constituția [articolul 135 alin. (1) lit. b)] și constată circumstanțele care justifică demiterea Președintelui Republicii Moldova [articolul 135 alin. (1) lit. f)].

Având în vedere faptul că în această cauză Curtea nu a fost sesizată, în baza articolului 135 alin. (1) lit. f) din Constituție, să constate circumstanțele care justifică demiterea din funcție a Președintelui Republicii, Curtea a reținut că ea nu poate răspunde la modul abstract la chestiunea caracterului suficient al refuzului Președintelui țării de a desemna candidatul pentru funcția de Prim-ministru, înaintat de majoritatea parlamentară, pentru a se declanșa procedura suspendării din funcție. Constatarea caracterului de faptă gravă al unei încălcări a prevederilor Constituției, în sensul articolului 89 alin. (1) din Constituție, poate fi făcută în fiecare caz în parte, analizând aspectele de fapt (*i.e.* care este contextul încălcării Constituției) și de drept (*i.e.* care prevedere din Constituție a fost încălcată).

Totuși, Curtea a reținut că, în general, pentru a aprecia dacă Președintele Republicii poate fi suspendat din funcție și demis pentru faptul că a refuzat desemnarea candidatului pentru funcția

de Prim-ministru, înaintat de majoritatea parlamentară, trebuie avute în vedere următoarele aspecte.

În primul rând, este important **dacă prin refuzul său Președintele Republicii a încălcat o prevedere din Constituție și/sau o Hotărâre a Curții Constituționale.**

În al doilea rând, trebuie analizat **dacă Președintele Republicii și-a respectat obligația imparțialității și a neutralității politice în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru.**

Curtea a reținut că criteriile în discuție nu sunt exhaustive și reprezintă puncte de pornire în analiza faptului dacă refuzul Președintelui Republicii de a desemna candidatul pentru funcția de Prim-ministru, înaintat de majoritatea parlamentară, reprezintă o încălcare gravă a Constituției. Ele pot fi dezvoltate ținând cont de circumstanțele particulare ale sesizărilor care vizează constatarea circumstanțelor care justifică suspendarea din funcție și demiterea Președintelui Republicii, depuse în baza articolului 135 alin. (1) lit. f) din Constituție.

Curtea a interpretat Constituția și a reținut următoarele:

În sensul articolului 98 alin. (1) din Constituție, marja discreționară a Președintelui Republicii la desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru este limitată. În cazul în care este constituită o majoritate parlamentară absolută formalizată, Președintele Republicii este obligat să desemneze candidatul înaintat de această majoritate pentru funcția de Prim-ministru. În cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută formalizată, Președintele Republicii este obligat ca, după consultarea fracțiunilor parlamentare, să desemneze un candidat pentru funcția de Prim-ministru, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea sa.

În sensul articolelor 89 și 91 din Constituție, în cazul în care Președintele Republicii refuză să desemneze candidatul pentru funcția de Prim-ministru înaintat de majoritatea parlamentară formalizată, această situație trebuie soluționată prin prisma articolului 89 din Constituție, care prevede suspendarea din funcție și demiterea Președintelui Republicii. Pentru aprecierea faptului dacă refuzul Președintelui Republicii de a desemna candidatul pentru funcția de Prim-ministru, propus de majoritatea parlamentară, reprezintă o faptă gravă, în sensul articolului 89 alin. (1) din Constituție, trebuie avute în vedere următoarele elemente:

a) dacă prin această faptă Președintele Republicii încalcă o prevedere din Constituție și/sau o Hotărâre a Curții Constituționale și

b) dacă prin această faptă Președintele Republicii își încalcă obligația imparțialității și neutralității politice în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru.

20. INTERDICȚIA PRESTĂRII SERVICIILOR DE CĂTRE ORGANIZAȚIILE NECOMERCIALE PENTRU CONCURENȚII ELECTORALI ÎN PERIOADA CAMPANIEI ELECTORALE

Pe 8 octombrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 24 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale²⁰.

Autorul sesizării a pretins că dispozițiile contestate le interzic doar organizațiilor necomerciale să presteze servicii pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale, fără a le impune aceeași interdicție și organizațiilor comerciale, deși ambele tipuri de organizații se află în situații similare, potrivit legii. În acest sens, autorul sesizării consideră că prin dispozițiile contestate legislatorul a instituit o măsură discriminatorie.

Curtea a analizat sesizarea prin prisma articolelor 16, 32, 46 și 54 din Constituție.

Curtea a stabilit că, potrivit legii, organizațiile necomerciale și cele comerciale se află în situații asemănătoare, ambele pot desfășura activități economice și pot utiliza venitul obținut din această activitate pentru realizarea scopurilor statutare ale organizației, însă interdicția contestată este aplicabilă doar față de primele.

Cu privire la scopul legitim urmărit de măsura contestată, Curtea a observat că organizațiilor necomerciale le este interzis să presteze atât servicii gratuite, cât și servicii oneroase (contra plată) pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale.

În cazul **prestării serviciilor gratuite** de organizațiile necomerciale pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale, Curtea a admis că acestea pot fi considerate o formă de susținere politică în sensul articolului 32 din Constituție. Curtea a reținut că aplicarea interdicției contestate în cazul organizațiilor necomerciale se bazează pe faptul că, spre deosebire de organizațiile comerciale, primele pot beneficia de sprijin financiar, de alte facilități oferite de stat și de mecanismul de desemnare procentuală. Pentru a se acorda aceste beneficii legale, legislatorul a urmărit ca organizațiile necomerciale să manifeste neutralitate politică în perioada campaniei electorale. Așadar, Curtea a considerat că obiectivul în discuție se încadrează în noțiunea de „ordine publică”, stabilită de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

În cazul **prestării serviciilor oneroase**, Curtea a observat că, potrivit legii, atât organizațiile necomerciale, cât și organizațiile comerciale pot desfășura activități economice. De asemenea, organizațiile necomerciale pot presta servicii cu titlu oneros pentru potențialii concurenți electorali în afara campaniei electorale. Limitarea temporară a acestei posibilități are consecințe asupra dreptului de proprietate. Așadar, Curtea nu a identificat motive pertinente care ar justifica aplicarea interdicției prestării serviciilor oneroase doar față de organizațiile necomerciale, având în vedere că Legea le permite organizațiilor necomerciale să presteze aceste servicii în afara campaniei electorale. De cele mai multe ori, campania electorală reprezintă, de fapt, un concurs în care se materializează munca din perioada precampaniei. Astfel, de vreme ce prestarea serviciilor oneroase de organizațiile necomerciale pentru partidele politice este permisă în afara campaniei electorale, nu există un scop legitim care să justifice aplicarea interdicției prestării acestor servicii pentru concurenții electorali în perioada campaniei doar în privința organizațiilor necomerciale. Prin urmare, Curtea a reținut că

²⁰ Hotărârea nr. 24 din 08.10.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale

interdicția prestării serviciilor oneroase concurenților electorali în perioada campaniei electorale, stabilită de dispozițiile contestate, restrânge nejustificat și în mod discriminatoriu dreptul de proprietate al organizațiilor necomerciale, contrar articolelor 16 și 46 din Constituție.

Cu privire la proporționalitatea interdicției prestării serviciilor gratuite, Curtea a reținut, în primul rând, că sancționarea prestării serviciilor gratuite pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale este aplicabilă doar în cazul organizațiilor necomerciale care beneficiază de sprijinul financiar și alte facilități oferite de stat, precum și de dreptul de a beneficia de mecanismul de desemnare procentuală. Interdicția de a presta servicii către concurenții electorali în perioada campaniei electorale nu conduce la lichidarea forțată a organizației necomerciale, ele putând activa în continuare.

În al doilea rând, Curtea a menționat că interdicția contestată poartă un caracter general. Analizând dacă aprecierea contextuală a unor asemenea cazuri ar putea asigura neutralitatea politică a organizațiilor necomerciale, Curtea a conchis că natura gratuită a serviciilor prestate poartă un mesaj de susținere politică a concurentului electoral. Chiar dacă ar exista cazuri în care o organizație necomercială ar presta un serviciu gratuit pentru un concurent electoral în perioada campaniei electorale, fără a urmări susținerea politică a acestuia, ele cu greu ar putea fi apreciate ca fiind cazuri sau situații apolitice.

În al treilea rând, Curtea observă că interdicția contestată are o sferă de aplicare limitată, vizând doar prestarea serviciilor, fără a fi aplicată față de alte metode de exprimare a opiniei organizației în raport cu concurenții electorali.

În baza celor menționate *supra*, Curtea a reținut că în cazul interdicției prestării serviciilor gratuite legislatorul a optimizat în mod just acțiunea principiilor concurente: pe de o parte, libertatea de exprimare a organizațiilor necomerciale și, pe de altă parte, interesul statal al asigurării ordinii publice.

Așadar, având în vedere caracterul general al interdicției contestate, Curtea a emis o Adresă Parlamentului în vederea reglementării articolului 6 alin. (5) din Legea cu privire la organizațiile necomerciale în conformitate cu această Hotărâre, astfel încât în perioada campaniei electorale organizațiilor necomerciale să le fie interzisă doar prestarea serviciilor gratuite, nu și a serviciilor oneroase.

Curtea a recunoscut constituțional textul „presta servicii și/sau” de la articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale, în măsura în care organizațiilor necomerciale le este permisă prestarea de servicii oneroase pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale.

21. OBLIGAȚIA AUTORITĂȚILOR DE A FURNIZA INFORMAȚIILE SOLICITATE DE CONSILIUL SUPREM DE SECURITATE

Pe 29 octombrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 25 privind controlul constituționalității articolului 12 alineatele (7) și (8) din Legea securității statului nr. 618 din 31 octombrie 1995²¹.

²¹ Hotărâre nr. 25 din 29.10.2020 privind controlul constituționalității articolului 12 alineatele (7) și (8) din Legea securității statului nr. 618 din 31 octombrie 1995

Autorul sesizării a susținut că prevederile articolului 12 alin. (7) din Lege sunt imprevizibile și pot genera aplicarea abuzivă a acestora de către Consiliul Suprem de Securitate. De asemenea, autorul a menționat că, în baza prevederilor contestate, Consiliul Suprem de Securitate, căruia îi lipsește statutul constituțional, a devenit un organ de coordonare și de constrângere, plasat deasupra tuturor puterilor de stat.

Curtea a analizat sesizarea prin prisma articolului 28, coroborat cu articolele 1 alin. (3), 23 alin. (2) și 54 alin. (2) din Constituție.

Curtea a observat că prevederile legale contestate instituie obligația furnizării a două tipuri de informații: a) **orice date și informații, inclusiv cele care constituie secret de stat, bancar sau comercial, care vizează securitatea națională, apărarea și ordinea publică;** b) **alte informații.**

Pentru a vedea dacă prevederile contestate respectă standardele Constituției, Curtea le-a examinat sub două aspecte: 1) respectarea exigențelor calității legii și 2) caracterul justificat al obligației de a furniza informațiile solicitate.

1) Cu privire la respectarea exigențelor calității legii

a) Obligația furnizării oricăror date și informații, inclusiv a celor care constituie secret de stat, bancar sau comercial, care vizează securitatea națională, apărarea și ordinea publică

În jurisprudența sa, Curtea a stabilit că articolul 23 alin. (2) din Constituție implică adoptarea de către legislator a unor legi accesibile, previzibile și care oferă garanții împotriva abuzurilor.

Cu privire la respectarea cerinței accesibilității legii, Curtea a observat că prevederile articolului 12 alin. (7) din Legea securității statului corespund acestui criteriu, deoarece Legea securității statului este publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Cu privire la condiția previzibilității, Curtea a reținut că articolul menționat *supra* stabilește obligația autorităților și a persoanelor juridice publice autonome de a prezenta orice date sau orice informații solicitate de Consiliu, inclusiv informațiile a căror furnizare este restricționată, *i.e.* constituie secret de stat, bancar sau comercial, care vizează securitatea națională, apărarea și ordinea publică.

Sub acest aspect, Curtea a observat că definiția și condițiile de furnizare a informațiilor care constituie secret de stat, secret bancar sau comercial își găsesc detalierea în alte acte normative, *i.e.* Legea nr. 245 din 27 noiembrie 2008 cu privire la secretul de stat, Legea nr. 202 din 6 octombrie 2017 privind activitatea băncilor.

b) Obligația furnizării altor informații

Curtea a observat că **textul „precum și alte informații” din articolul 12 alin. (7) din Legea securității statului constituie o sursă de incertitudine juridică, din cauza caracterului său foarte general, fără limite clare** (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 15 din 22 mai 2018, § 68; HCC nr. 24 din 17 octombrie 2019, § 141).

Curtea a stabilit că **textul „precum și alte informații” nu asigură identificarea domeniilor pentru care mai pot fi solicitate informații**, în situația în care aceeași normă stabilește că autoritățile sunt obligate să furnizeze orice date și informații, inclusiv datele și informațiile care

constituie secret de stat, bancar sau comercial, care vizează securitatea națională, apărarea și ordinea publică.

Prin urmare, Curtea a reținut că **textul „precum și alte informații” din articolul 12 alin. (7) din Legea securității statului nu îndeplinește exigențele calității legii și contravine articolului 23 alin. (2) din Constituție.**

2) Cu privire la caracterul justificat al obligației de a furniza orice alte date și informații, inclusiv cele care constituie secret de stat, bancar sau comercial, care vizează securitatea națională, apărarea și ordinea publică

Curtea a subliniat că Consiliul Suprem de Securitate este un organ consultativ care analizează activitatea ministerelor și a altor autorități administrative centrale în domeniul asigurării securității naționale și prezintă recomandări Președintelui Republicii Moldova în probleme de politică externă și internă a statului (articolul 12 alin. (1) din Legea securității statului).

Sub acest aspect, Curtea a reținut că securitatea statului este parte integrantă a securității naționale și reprezintă protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării ș.a. (articolul 1 alin. (1) din aceeași Lege).

De asemenea, Curtea a evidențiat că, conform articolului 77 alin. (2) din Constituție, Președintele Republicii Moldova reprezintă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. Potrivit articolului 87 alin. (4) din Constituție, Președintele Republicii Moldova poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, în limitele și în condițiile legii.

Așadar, Curtea a constatat că **prezentarea informațiilor de către autorități și persoane juridice publice autonome urmărește formularea unor recomandări de către Consiliul Suprem de Securitate în domeniul politicii interne și externe a statului și, prin urmare, asigurarea securității statului. Aceasta sarcină a Consiliului poate fi justificată prin mai multe scopuri legitime prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție: asigurarea securității naționale, asigurarea integrității teritoriale, asigurarea bunăstării economice a țării, asigurarea ordinii publice, protejarea drepturilor, libertăților și demnității altor persoane.**

Mai mult, Curtea a subliniat că nu poate verifica, potrivit competențelor sale, caracterul proporțional al modului de aplicare a prevederilor contestate, adică proporționalitatea ingerinței la modul concret. Această atribuție le revine instanțelor de drept comun, care pot fi solicitate în vederea efectuării unui control judecătoresc potrivit prevederilor relevante ale Codului administrativ referitoare la principiul și testul proporționalității (a se vedea articolele 29 și 225) și din Legea securității statului (articolul 7 alin. (6)). Curtea se limitează doar la a constata existența acestor garanții procedurale și a caracterului lor suficient.

Curtea a evidențiat că dacă informațiile solicitate într-un anumit caz de către Consiliul Suprem de Securitate urmăresc scopul asigurării securității statului sau dacă solicitarea acestor informații încalcă dreptul la respectarea vieții private al unei persoane, garantat de articolul 28 din Constituție, pentru că solicitarea excede scopului legitim, reprezintă o problemă care poate fi supusă controlului judecătoresc de drept comun, în funcție de circumstanțele factuale și juridice ale fiecărui caz.

Curtea a stabilit că, **pentru a se respecta principiile constituționale, autoritățile publice și persoanele juridice publice autonome, atunci când primesc solicitări de la Consiliul Suprem de Securitate privind furnizarea unor informații, trebuie să evalueze, în funcție de circumstanțele factuale și juridice ale fiecărui caz, dacă informațiile solicitate sunt destinate pentru realizarea scopurilor legitime ale legii și dacă nu există o ingerință disproporționată în dreptul la respectarea vieții private al persoanei.**

De asemenea, Curtea a observat că Consiliul Suprem de Securitate poate solicita furnizarea informațiilor și de la **autoritățile publice de rang constituțional** (*i.e.*, care sunt prevăzute expres în Constituție și care au un rol fundamental pentru ordinea juridică constituțională). Curtea a stabilit că **autoritățile publice de rang constituțional pot furniza informațiile solicitate în măsura în care această acțiune nu aduce atingere statutului și autonomiei lor prevăzute de Constituție.**

Curtea a declarat neconstituțional textul „precum și alte informații” din articolul 12 alin. (7) din Legea securității statului nr. 618 din 31 octombrie 1995.

22. TEMEIURILE PENTRU RECUSUL ÎN ANULARE

Pe 10 noiembrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003²².

Autorul sesizării i-a solicitat Curții să declare neconstituțional articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în măsura în care acesta nu permite formularea unui recurs în anulare separat sau după trecerea a șase luni de la data rămânerii irevocabile a hotărârii judecătorești, în cazul în care Curtea Europeană informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii.

Curtea a analizat sesizarea prin prisma articolelor 20 și 119, în coroborare cu articolele 23 și 54 din Constituție.

Curtea a reținut că dreptul de acces la un tribunal, a cărui încălcare a fost evidențiată de autorul sesizării, poate fi supus, în general, limitărilor (*Deweer v. Belgia*, § 49; *Kart v. Turcia* [MC], § 67). Totuși, limitările nu trebuie să restrângă exercițiul dreptului de o asemenea manieră încât să atingă însăși esența dreptului.

De asemenea, Curtea a reținut că scopul legitim urmărit prin reglementarea articolului 453 alin. (1) din Codul de procedură penală și care poate fi dedus în mod rezonabil constă, *inter alia*, în garantarea unor căi extraordinare de atac în vederea evitării unei condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, pentru pretinsa încălcare la nivel național a unui drept sau a mai multor drepturi garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Mai mult, în opinia Curții, legislatorul a urmărit să consolideze capacitatea instanțelor naționale de a proteja drepturile fundamentale în conformitate cu prevederile constituționale și cu obligațiile internaționale ale statului Republica Moldova.

Curtea a observat că utilizarea termenului „inclusiv” de către legislator în articolul 453 alin. (1) din Cod ridică probleme privind calitatea legii. Utilizarea acestui termen lasă spațiu

²² Hotărârea nr. 26 din 10.11.2020 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003

pentru interpretarea potrivit căreia, odată formulat un recurs în anulare în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, nu mai poate fi formulat un recurs separat atunci când Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii.

Curtea a constatat că interpretarea termenului „inclusiv” din articolul 453 alin. (1) prin coroborare cu dispozițiile articolului 454 din Cod poate să conducă, *ab absurdo*, în unele cazuri la o concluzie contrară așteptării legitime a destinatarilor legii.

În acest context, Curtea a notat că interpretarea pe care o poate impune **utilizarea termenului „inclusiv” face ca norma contestată să fie incertă, să contravină standardului calității legii și să încalce dreptul de acces liber la justiție, la un proces echitabil, deplin și obiectiv**, fiind de natură să conducă la condamnări ale statului Republica Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Declararea recursului în anulare atunci când Curtea Europeană informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii nu poate obliga Curtea Supremă de Justiție să admită acest recurs *ipso facto* și nici nu poate servi ca motiv de inadmisibilitate pentru că este un recurs repetat, dat fiind faptul că în procedura anterioară a fost examinat un recurs în anulare în același dosar, în termenul de șase luni de la data rămânerii irevocabile a hotărârii judecătorești.

Având în vedere esența articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și pe cea a articolelor 20 și 119 din Constituție, **se impune examinarea separată a unor asemenea recursuri în anulare în scopul constatării existenței sau lipsei vreunui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente**. În caz contrar, recursul în anulare fundamentat pe informarea Curții Europene a Drepturilor Omului comunicată Guvernului Republicii Moldova devine unul teoretic și iluzoriu. Luând în considerare unul din scopurile urmărite de prevederile contestate, i.e. garantarea exercitării unor căi extraordinare de atac în vederea evitării unei condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, dar și evitarea unei încălcări a dreptului de acces la un tribunal, provocate de formularea incertă a acestui articol, care afectează așteptarea legitimă a destinatarilor legii, **Curtea a considerat neconstituțional termenul „inclusiv” din articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală pe motiv că contravine articolelor 20 și 119, coroborate cu articolele 23 și 54 din Constituție**.

Așadar, pentru remedierea situației și pentru garantarea caracterului efectiv al dreptului de acces la un tribunal, Curtea a emis o Adresă Parlamentului în vederea modificării articolului 453 alin. (1) din Codul de procedură penală în conformitate cu această Hotărâre, astfel încât hotărârile irevocabile să poată fi atacate cu recurs în anulare: a) în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, **precum și** b) în cazul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii, informare din care se poate deduce existența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente care a afectat hotărârea atacată.

Curtea a declarat neconstituțional textul „inclusiv” din articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Până la modificarea articolului 453 alin. (1) din Codul de procedură penală, în sensul conformării sale cu hotărârea Curții, hotărârile irevocabile pot fi atacate cu recurs în anulare:

a) în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, **precum și**

b) în cazul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii, informare din care se poate deduce existența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente care a afectat hotărârea atacată.

23. GARANȚIILE STRĂINULUI ÎN CAZUL EXPULZĂRII

Pe 13 noiembrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre privind controlul constituționalității unor texte din Legea privind regimul străinilor²³.

Această hotărâre asigură categoriei respective de persoane posibilitatea de a avea parte de garanții veritabile și efective, atunci când se confruntă cu problema expulzării lor din Republica Moldova.

Analiza cerințelor sesizării prin prisma dispozițiilor constituționale și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului a permis Curții să evidențieze în legislația națională o serie de deficiențe în materia de declarare a unor cetățeni străini indezirabili și de expulzare a lor de pe teritoriul Republicii Moldova, deficiențe care trebuie reparate.

Sesizarea adresată Curții are două capete.

Pe de o parte, au fost contestate articolele 55 alin. (3) teza a II-a și 56 alin. (2) teza a II-a din Legea privind regimul străinilor. Textele contestate se referă la imposibilitatea străinului declarat ca persoană indezirabilă din rațiuni de securitate națională de a cunoaște motivele luării unei astfel de decizii. Străinul nu poate lua cunoștință de motivele respective nici măcar în instanța de judecată.

Pe de altă parte, au fost contestate texte din articolele 60 alin. (4) și 63 alin. (4), potrivit cărora străinul care prezintă pericol pentru securitatea națională sau pentru ordinea publică a Republicii Moldova poate fi expulzat chiar în ipoteza în care există temeri justificate că în statul de destinație îi va fi pusă viața în pericol sau va fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante.

Analiza problemelor de drept ridicate în ambele capete ale sesizării, raportate la normele constituționale și la obligațiile internaționale asumate de Republica Moldova, a permis Curții să constate aplicabilitatea standardelor din hotărârile relevante ale Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului: *Muhammad și Muhammad v. România*, din 15 octombrie 2020, și *F.G. v. Suedia*, din 23 martie 2016. Hotărârile menționate s-au bucurat de autoritatea de lucru interpretat pentru prezenta cauză. Ele stabilesc un nivel minim de protecție în materie de garanții procedurale în cazul expulzării străinilor, precum și de protecție a dreptului la viață și a dreptului de a nu fi supus relelor tratamente sub laturile lor procedurale. Curtea a trecut prevederile contestate din Legea privind regimul străinilor prin filtrul criteriilor relevante din cele două hotărâri ale Curții Europene, prin raportare la articolele 19, 20, 24 și 26 din Constituție.

²³ Hotărârea nr. 27 din 13.11.2020 privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolele 55 alin. (3), 56 alin. (2), 60 alin. (4) și 63 alin. (4) din Legea nr. 200 din 16 iunie 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova

Cu privire la primul capăt al sesizării, Curtea a observat că articolele 55 alin. (3) și 56 alin. (2) din Lege interzic străinului să ia cunoștință de motivele care au stat la baza deciziei de declarare a sa ca persoană indezirabilă din rațiuni de securitate națională. Această interdicție absolută de a cunoaște cauza măsurii aplicate lipsește străinul de posibilitatea de a prezenta probe pertinente și de a se apăra contra măsurilor arbitrare.

Totuși, așa cum nici drepturile procedurale ale străinului nu au un caracter absolut, nici interesele bazate pe securitatea națională nu sunt absolute ca pondere.

Sub acest aspect, Curtea a observat că aceste norme instituie o regulă generală, insensibilă la particularitățile unor cauze, și încalcă astfel drepturile procedurale ale străinului garantate de articolele 19, 20 și 26 din Constituție.

Curtea a notat că străinul are posibilitatea de a-și angaja un avocat care are dreptul de acces la secretul de stat. Avocatului i se aduc la cunoștință datele și informațiile care constituie motivele deciziei privind declararea străinului ca persoană indezirabilă din rațiuni de securitate națională.

Mai mult, pentru a verifica dacă persoana prezintă cu adevărat un pericol pentru securitatea națională, autoritățile trebuie să-i prezinte instanței de judecată toate documentele relevante, inclusiv cele clasificate sau orice alte detalii factuale. În acest sens, articolul 221 alin. (1) din Codul administrativ prevede că „autoritățile publice sunt obligate să prezinte instanței de judecată, concomitent cu referința, dosarele administrative. La solicitarea instanței de judecată, autoritățile publice sunt obligate să prezinte suplimentar și alte documente pe care le dețin, inclusiv cele electronice, și să acorde informații”.

Curtea a notat că necesitatea protecției secretului de stat și a interesului legitim al securității naționale nu se opune dreptului persoanei de a cunoaște rezumatul motivelor care au servit drept temelie pentru declararea sa ca persoană indezirabilă, în măsura în care acest lucru este compatibil cu păstrarea confidențialității datelor obținute.

Plecând de la aceste premise, Curtea a constatat că textele contestate din articolul 55 alin. (3) teza a II-a și articolul 56 alin. (2) teza a II-a din Legea privind regimul străinilor contravin articolului 26 coroborat cu articolul 19 din Constituție și, prin urmare, sunt neconstituționale.

În continuare, Curtea a notat că Legea privind regimul străinilor îndeplinește un criteriu important pentru contrabalansarea limitării exercitării drepturilor procedurale ale străinilor. Ea prevede, la articolul 57 alin.(1), că decizia privind declararea străinului ca persoană indezirabilă poate fi atacată de acesta în instanța de judecată în termen de cinci zile lucrătoare.

Instanța de judecată competentă să judece contestația împotriva deciziei privind declararea străinului ca persoană indezirabilă reprezintă o autoritate independentă, care se bucură de garanții constituționale în acest sens.

Așadar, Curtea a analizat întinderea competenței instanței de judecată și, în special, dacă instanța poate verifica caracterul necesar al menținerii confidențialității informațiilor cu caracter clasificat din rațiuni de securitate națională, precum și caracterul necesar și proporțional al deciziei privind declararea străinului ca persoană indezirabilă în general.

În acest sens, prezintă relevanță articolul 225 din Codul administrativ, cu privire la care Curtea și-a extins controlul. Alin. (3) al acestui articol se referă inclusiv la actele administrative

individuale și normative referitoare la securitatea națională a Republicii Moldova, în care se poate încadra și decizia privind declararea străinului ca persoană indezirabilă. Acest alineat nu-i permite instanței de judecată să efectueze un control deplin al proporționalității deciziei contestate. Chiar dacă protecția securității naționale poate exclude, uneori, dezvăluirea către străin a motivelor care au stat la baza deciziei de declarare a sa ca persoană indezirabilă, instanța de judecată, ca autoritate independentă, trebuie să poată pune în balanță interesele privind securitatea națională cu interesele străinului, fapt pe care articolul 225 alin. (3) din Codul administrativ nu-l permite.

Curtea a conchis că articolul 225 alin. (3) din Codul administrativ este neconstituțional în partea în care limitează competența instanțelor de judecată de a efectua controlul proporționalității actelor administrative individuale și normative, fiind contrar articolului 20 din Constituție.

Cu privire la cel de-al doilea capăt al sesizării, Curtea a observat că dispoziția articolului 60 alin. (4) din Legea privind regimul străinilor prevede, *inter alia*, că străinii care prezintă pericol pentru ordinea publică, securitatea națională ori care suferă de boli ce amenință sănătatea publică și refuză să urmeze tratamentul stabilit de autoritățile medicale pot fi îndepărtați chiar dacă există temeri justificate că viața lor este pusă în pericol sau că aceștia vor fi supuși la torturi, tratamente inumane ori degradante în statul în care urmează să fie returnați. De asemenea, conform articolului 63 alin. (4) din Legea privind regimul străinilor, dacă există motive de securitate națională sau de ordine publică, străinii pot fi expulzați chiar și în state în care le poate fi pusă în pericol viața ori în care ar putea fi supuși la torturi, tratamente inumane sau degradante.

În eventualitatea în care există temeri justificate că străinilor le va fi pusă în pericol viața sau că aceștia vor fi supuși la torturi, tratamente inumane ori degradante în statul de destinație, Constituția Republicii Moldova și jurisprudența Curții Europene interzic orice îndepărtare sau expulzare. Sub acest aspect, drepturile garantate de articolul 24 din Constituție și de articolele 2 și 3 din Convenția Europeană manifestă un caracter absolut. Așadar, caracterul absolut al acestor aspecte ale articolului 24 din Constituție și 2 și 3 din Convenție a fost suficient pentru a declara neconstituționalele textul „și e)” din articolul 60 alin. (4) și textul „(1) și)” din articolul 63 alin. (4) din Legea privind regimul străinilor.

Curtea a mai stabilit că, până la modificarea de către Parlament a articolelor 55 alin. (3) teza a II-a și 56 alin. (2) teza a II-a din Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova, decizia privind declararea străinului ca persoană indezirabilă din rațiuni de securitate națională va conține un rezumat al motivelor, de o manieră compatibilă cu interesul legitim al securității naționale, fiindu-i notificată străinului sub această formă. Având în vedere cele enunțate *supra*, Curtea a emis o Adresă Parlamentului.

24. PROCEDURILE PARLAMENTARE LA EXAMINAREA PROIECTELOR DE LEGE

Pe 19 noiembrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat dispozitivul hotărârii pentru interpretarea articolelor 64, 72, 73, 74 și 131 alin. (4) din Constituție²⁴.

Autorii sesizării au solicitat Curții să explice câteva chestiuni:

²⁴ Hotărârea nr. 28 din 19.11.2020 pentru interpretarea articolelor 64, 72, 73, 74 și 131 alin. (4) din Constituție

(1) *Îi permite Constituția Parlamentului să stabilească un regulament temporar pentru examinarea proiectelor de legi și a amendamentelor, fără modificarea Regulamentului Parlamentului, adoptat prin lege organică?*

(2) *Poate depune deputatul amendamente la proiecte de legi în baza dreptului său la inițiativă legislativă? Este încălcat dreptul deputatului la inițiativă legislativă prin respingerea amendamentului de către Parlament în baza prevederilor regulamentului temporar?*

(3) *Este obligat Parlamentul să solicite avizul Guvernului în cazul depunerii de către deputați a unor amendamente care presupun majorarea sau reducerea veniturilor sau a cheltuielilor bugetare? Este obligat Guvernul să avizeze amendamentele în discuție depuse de deputați?*

(4) *Îi permite Constituția Parlamentului să respingă amendamentele deputaților care vizează majorarea sau reducerea veniturilor sau a cheltuielilor la buget fără a solicita avizul corespunzător al Guvernului pe marginea amendamentelor?*

I. *Îi permite Constituția Parlamentului să stabilească un regulament temporar pentru examinarea proiectelor de legi și a amendamentelor, fără modificarea Regulamentului Parlamentului, adoptat prin lege organică?*

Curtea a observat că, prin întrebarea adresată, autorii sesizării pun în discuție existența unei tensiuni între, pe de o parte, principiul autonomiei parlamentare, iar pe de altă parte, principiul democrației reprezentative și principiul supremației Constituției.

Curtea a reținut că principiul autonomiei parlamentare are în vedere marja discreționară stabilită de articolul 64 alin. (1) teza I din Constituție, care îi permite Parlamentului să-și reglementeze propriile proceduri de examinare a proiectelor de acte normative și a amendamentelor depuse de către deputați.

În jurisprudența sa, Curtea a notat că autonomia regulamentară constituie expresia statului de drept, a principiilor democratice, însă poate opera exclusiv în limitele stabilite de Legea fundamentală. Astfel, autonomia regulamentară nu poate fi exercitată în mod discreționar și abuziv, cu încălcarea atribuțiilor constituționale ale Parlamentului sau a normelor imperative privind procedura parlamentară. Autonomia parlamentară nu legitimează instituirea unor reguli care încalcă litera și spiritul Legii Supreme. Curtea Europeană în jurisprudența sa a reținut că autonomia parlamentară poate fi exercitată în mod valid doar în conformitate cu principiul preeminenței dreptului (a se vedea *Mugemangango v. Belgia* [MC], 10 iulie 2020, § 88).

Curtea a notat că marja discreționară de care se bucură Parlamentul în baza autonomiei parlamentare trebuie să fie compatibilă cu conceptele „democrației reprezentative” și „supremației Constituției”. Autonomia parlamentară poate fi exercitată în mod valid doar în conformitate cu aceste principii.

Astfel, Curtea a reținut că, la stabilirea regulilor cu privire la procedurile parlamentare de examinare a proiectelor de legi și a amendamentelor, majoritatea parlamentară trebuie să respecte un echilibru între autonomia parlamentară și principiul democrației reprezentative. Acest fapt presupune că majoritatea parlamentară trebuie să asigure un tratament corect și adecvat al minorităților parlamentare, fără să facă abuz de poziția sa dominantă.

În această cauză, Curtea a reținut că articolul 64 alin. (1) teza I din Constituție impune desfășurarea procedurilor parlamentare pe baza unui Regulament, care, în conformitate cu prevederile articolului 72 alin. (3) lit. c) din Constituție, se adoptă prin lege organică.

Prin stabilirea acestei condiții, constituanta a urmărit să se asigure că procedurile parlamentare vor fi desfășurate în baza unor reguli apte să garanteze participarea efectivă a deputaților care fac parte atât din majoritatea parlamentară, cât și din opoziția parlamentară. În acest sens, autonomia parlamentară de care beneficiază Parlamentul îi permite să modifice Regulamentul în discuție. Totodată, pentru a asigura un tratament corect și adecvat al minorităților parlamentare, majoritatea parlamentară trebuie să le ofere minorităților parlamentare posibilitatea de a participa la modificarea Regulamentului și, totodată, trebuie să stabilească reguli care să asigure participarea minorităților parlamentare la procedurile parlamentare. În acest context, Curtea a reținut că în cazul stabilirii unor reguli temporare cu privire la procedura parlamentară care contravin Regulamentului Parlamentului majoritatea parlamentară poate împiedica opoziția parlamentară să participe la examinarea proiectelor de legi și să depună amendamente. Acest fapt este de natură să creeze un dezechilibru între principiul autonomiei parlamentare și principiul democrației reprezentative.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a reținut că trebuie asigurat un echilibru care le oferă un tratament echitabil și adecvat membrilor unor minorități parlamentare și care evită abuzul de poziție dominantă. Regulile care vizează funcționarea internă a Parlamentului nu trebuie să constituie o bază a majorității pentru abuzul de poziție dominantă vizavi de opoziție. Curtea Europeană dă importanță protecției minorității parlamentare în fața abuzului majorității (a se vedea *Karácsony și alții v. Ungaria* [MC], 17 mai 2016, § 147).

Potrivit Comisiei de la Veneția, Regulamentul de procedură trebuie să beneficieze de stabilitate și să nu fie schimbat în mod obișnuit în detrimentul minorității parlamentare la începutul fiecărui mandat al legislativului, prin ordine permanente sau într-un alt mod. Parlamentul nu trebuie să creeze proceduri speciale și comisii *ad hoc* destinate să eludeze procedura normală de adoptare a legilor și de examinare a proiectelor de lege de către comisiile permanente existente (Parametrii cu privire la relația dintre majoritatea parlamentară și opoziție într-o democrație: *checklist*, CDL-AD(2019)015-e, §§ 38 și 91).

De asemenea, Curtea a reținut că, la stabilirea regulilor cu privire la procedurile parlamentare de examinare a proiectelor de legi și a amendamentelor, majoritatea parlamentară trebuie să concilieze principiul autonomiei parlamentare cu principiul supremației Constituției. Prin urmare, regulile cu privire la procedura parlamentară trebuie să respecte prevederile Constituției. Curtea a reținut că principiul autonomiei parlamentare nu poate fi interpretat în sensul în care i-ar permite Parlamentului să ignore prevederile constituționale care reglementează procedurile parlamentare. În acest sens, Curtea a notat că articolul 64 alin. (1) teza I din Constituție permite desfășurarea procedurilor parlamentare doar în baza regulilor stabilite printr-un Regulament, adoptat, în conformitate cu prevederile articolului 72 alin. (3) lit. c) din Constituție, prin lege organică. Astfel, pentru a se asigura o conciliere între principiul autonomiei parlamentare și principiul supremației Constituției, Curtea a reținut că **majoritatea parlamentară poate modifica regulile referitoare la procedura parlamentară de examinare a proiectelor de legi și a amendamentelor doar dacă modifică prin lege organică Regulamentul Parlamentului.**

II. Poate depune deputatul amendamente la proiecte de legi în baza dreptului său la inițiativă legislativă și este încălcat dreptul deputatului la inițiativă legislativă prin respingerea amendamentului de către Parlament în baza prevederilor regulamentului temporar?

În acest caz, Curtea a trebuit să stabilească dacă dreptul deputaților de a depune amendamente la proiecte de legi se încadrează în noțiunea de „inițiativă legislativă” de la articolul 73 din Constituție.

În primul rând, Curtea a constatat anumite diferențe dintre dreptul deputatului la inițiativă legislativă și dreptul deputatului de a depune amendamente. Dincolo de diferențele constatate, Curtea a menționat că ambele drepturi urmăresc același scop, care constă în legiferarea de către Parlament.

În al doilea rând, Curtea a reținut că, de vreme ce Constituția stabilește că deputații au dreptul la inițiativă legislativă, adică pot propune proiecte de legi spre examinare și adoptare, *a fortiori* ei pot propune amendamente la proiecte de legi. De altfel, ar fi nerezonabil să se conchidă că Constituția le permite deputaților să propună un proiect de lege, însă le interzice să propună, în cadrul dezbaterilor parlamentare, modificarea/completarea unui singur articol, a unui alineat sau a unei prevederi dintr-un proiect de lege.

În al treilea rând, Curtea a reținut că dacă dreptul de a propune amendamente la proiecte de legi nu ar fi garantat de Constituție, derivând din dreptul de inițiativă legislativă, ci lăsat la discreția Parlamentului, majoritatea parlamentară ar putea restricționa în mod excesiv acest drept prin modificarea Regulamentului Parlamentului. Această situație ar putea crea o problemă din perspectiva respectării principiului democrației reprezentative.

Cu privire la cel de-al doilea aspect al întrebării, *i.e.* dacă este încălcat dreptul deputatului la inițiativă legislativă prin respingerea amendamentului său de către Parlament în baza prevederilor regulamentului temporar, Curtea a răspuns afirmativ, având în vedere faptul că a reținut anterior că Constituția nu-i permite Parlamentului să stabilească, în baza unui regulament temporar, examinarea proiectelor de legi și a amendamentelor fără modificarea Regulamentului Parlamentului, adoptat prin lege organică.

III. Este obligat Parlamentul să solicite avizul Guvernului în cazul depunerii de către deputați a unor amendamente care presupun majorarea sau reducerea veniturilor sau a cheltuielilor bugetare și dacă este obligat Guvernul să avizeze amendamentele în discuție depuse de deputați?

În cadrul procedurilor legislative în domeniul bugetar, prevederile alineatului (4) din articolul 131 din Constituție stabilesc o dependență decizională directă a Parlamentului față de Guvern, în sensul în care existența acceptului prealabil al Guvernului în privința amendamentelor sau propunerilor legislative care implică majorarea sau reducerea cheltuielilor, a veniturilor sau a împrumuturilor reprezintă o condiție imperativă, de la care legislativul nu poate deroga în procesul aprobării bugetului public național. Nerespectarea acestei condiții constituie o încălcare a procedurii stabilite de Constituție în materie de legiferare în domeniul bugetar. În acest context, în jurisprudența sa, Curtea a constatat că adoptarea unei legi cu impact bugetar în lipsa avizului Guvernului duce la încălcarea procedurii prevăzute de articolul 131 alin. (4) din Constituție (HCC nr. 2 din 28 ianuarie 2014, §§ 48 și 74; HCC nr. 23 din 10 octombrie 2019, § 77).

Cu privire la primul aspect al întrebării, *i.e.* dacă Parlamentul este obligat să solicite avizul Guvernului în cazul depunerii de către deputați a unor amendamente care presupun majorarea sau reducerea veniturilor sau a cheltuielilor bugetare, Curtea a reținut că, în general, Parlamentul trebuie să solicite avizul Guvernului privind amendamentele în discuție. În același timp, Curtea a notat că Parlamentul poate stabili condiții de admisibilitate a amendamentelor (*e.g.* termenul depunerii acestora, forma depunerii amendamentelor etc.), care i-ar permite să evite tergiversarea adoptării proiectelor de lege care implică majorarea sau reducerea cheltuielilor, a veniturilor bugetare sau a împrumuturilor.

Cu privire la cel de-al doilea aspect al întrebării, *i.e.* dacă Guvernul este obligat să avizeze amendamentele în discuție depuse de deputați, Curtea a reținut, în jurisprudența sa, că Guvernul nu poate renunța la o prerogativă constituțională, inclusiv la exprimarea acceptului sau a refuzului în privința unor propuneri legislative sau amendamente cu impact bugetar (HCC nr. 2 din 28 ianuarie 2014, § 66; HCC nr. 6 din 13 februarie 2014, § 69; HCC nr. 7 din 13 februarie 2014, § 74).

IV. Îi permite Constituția Parlamentului să respingă amendamentele deputaților care vizează majorarea sau reducerea veniturilor sau a cheltuielilor la buget, fără a solicita avizul corespunzător al Guvernului pe marginea amendamentelor?

Curtea a observat că autorii sesizării pun în discuție posibilitatea Parlamentului de a decide în mod autonom în privința amendamentelor deputaților depuse în baza articolului 131 alin. (4) din Constituție, fără participarea Guvernului. Sub acest aspect, Curtea a reținut că autonomia parlamentară de care beneficiază Parlamentul în cadrul procedurii legislative îi permite să respingă amendamentele deputaților depuse în baza articolului 131 alin. (4) din Constituție doar într-o singură situație.

Astfel, în baza principiului autonomiei parlamentare, Parlamentul poate stabili în Regulamentul Parlamentului condiții de admisibilitate aplicabile amendamentelor. În acest sens, depunerea amendamentelor poate fi supusă unor condiții ca termenele de depunere, cerințe de formă etc. În același timp, Parlamentul poate verifica dacă amendamentele depuse de deputați corespund condițiilor de admisibilitate. Prin urmare, dacă amendamentele deputaților care vizează majorarea sau reducerea veniturilor sau a cheltuielilor bugetare nu corespund condițiilor de admisibilitate stabilite de Regulamentul Parlamentului, Constituția îi permite legislativului să le respingă, fără a solicita avizul Guvernului asupra acestora.

Curtea a interpretat Constituția și a reținut următoarele:

În sensul articolelor 64 alin. (1) teza I și 72 alin. (3) lit. c) din Constituție, este interzis Parlamentului să stabilească un regulament temporar pentru examinarea proiectelor de legi și a amendamentelor, fără modificarea Regulamentului Parlamentului, adoptat prin lege organică.

În sensul articolului 73 din Constituție, deputații pot depune amendamente la proiecte de legi în baza dreptului lor la inițiativă legislativă. Constituția îi interzice Parlamentului să respingă, în baza prevederilor regulamentului temporar, amendamentele depuse de deputați. Nerespectarea acestei restricții constituie o încălcare a dreptului deputaților la inițiativă legislativă, garantat de Constituție.

În sensul articolului 131 alin. (4) din Constituție, Parlamentul este obligat să solicite avizul Guvernului privind amendamentele depuse în procedura prevăzută de articolul 131 alin. (4) din Constituție doar dacă amendamentele corespund condițiilor de admisibilitate stabilite de Regulamentul Parlamentului. Constituția obligă Guvernul să avizeze amendamentele trimise de Parlament în baza procedurii prevăzute de articolul 131 alin. (4) din Constituție.

În sensul articolului 131 alin. (4) din Constituție, dacă amendamentele deputaților care vizează majorarea sau reducerea veniturilor sau a cheltuielilor bugetare nu corespund condițiilor de admisibilitate stabilite de Regulamentul Parlamentului, Constituția îi permite legislativului să le respingă, fără a solicita avizul Guvernului asupra acestora.

25. TRANSFERUL PENSIEI PESTE HOTARE

Pe 26 noiembrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre privind controlul constituționalității interdicției transferului pensiei peste hotare²⁵ prevăzută de articolul 60 din Legea asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și din cadrul Inspectoratului General de Carabinieri.

Curtea a notat că articolul 46 alin. (1) din Constituție stabilește că dreptul de proprietate privată și creanțele asupra statului sunt garantate, iar articolul 47 alin. (2) din Constituție le garantează cetățenilor dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor. Cele două drepturi menționate nu trebuie garantate fiecare în mod diferit, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, în cazul persoanelor aflate în situații similare în mod relevant. Tratamentele diferențiate sunt discriminatorii dacă nu au o justificare obiectivă și rezonabilă, adică dacă nu urmăresc un scop legitim sau dacă nu există o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit pentru a fi realizat.

Articolul 60 al Legii contestate prevede că nu se stabilesc pensii militarilor, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, precum și funcționarilor publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare, și din cadrul Inspectoratului General de Carabinieri și nici familiilor acestora care au plecat în străinătate pentru domiciliere permanentă. Prin urmare, articolul contestat face dependentă plata pensiei de locul de domiciliu al persoanelor. Această condiție conduce la situații în care persoane care au muncit în Republica Moldova și și-au dobândit dreptul la pensie sunt private de acest drept, deoarece plata pensiei este sistată pe toată perioada domicilierei pensionarului peste hotare. Persoanele în discuție și-ar putea primi din nou pensia dacă s-ar reîntoarce în Republica Moldova.

Curtea a subliniat că marja de apreciere de care dispune legislatorul presupune competența acestuia de a adopta acțiuni prin care s-ar limita exercitarea drepturilor garantate, dar respectându-se întotdeauna principiile legalității, legitimității scopului urmărit și proporționalității. În acest context, Curtea a considerat că invocarea crizei economice sau a dificultăților financiare pentru restrângerea (privarea) drepturilor și libertăților fundamentale este nejustificată.

²⁵ Hotărârea nr. 29 din 26 noiembrie 2020 pentru controlul constituționalității articolului 60 din Legea asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și din cadrul Inspectoratului General de Carabinieri nr. 1544 din 23 iunie 1993

Curtea și-a reiterat considerentele sale din Hotărârea nr. 10 din 8 mai 2018, prin care a declarat neconstituționale articolele 2 și 36 din Legea privind sistemul public de pensii, care făceau dependentă plata pensiei de locul de domiciliu al persoanelor.

Curtea a conchis că există un tratament diferențiat nejustificat al pensionarilor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, precum și al funcționarilor publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare, și din cadrul Inspectoratului General de Carabinieri care nu-și au domiciliul în Republica Moldova, în comparație cu cei care-și au domiciliul în Republica Moldova, în materie de plată a pensiilor, precum și cu cei care beneficiază de pensie în baza articolului 36 din Legea privind sistemul public de pensii.

Prin urmare, dispozițiile contestate contravin articolelor 46 și 47, coroborate cu articolul 16 din Constituție, și au fost declarate neconstituționale.

26. CONFIRMAREA REZULTATELOR ALEGERILOR DIN 15 NOIEMBRIE 2020 ȘI VALIDAREA MANDATULUI DE PREȘEDINTE AL REPUBLICII MOLDOVA

Pe 10 decembrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat hotărârea cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor și la validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova²⁶.

Potrivit articolelor 78, 79 alin. (1) și 135 alin. (1) lit. e) din Constituție, articolelor 4 alin. (1) lit. e) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 4 alin. (1) lit. e) și 38 alin. (3) din Codul jurisdicției constituționale, 122 și 123 din Codul electoral, Curtea Constituțională confirmă rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și validează mandatul acestuia.

Curtea a observat că, potrivit datelor prezentate de Comisia Electorală Centrală, la primul tur de scrutin au participat 48,54% de alegători, ceea ce constituie mai mult de o treime de numărul alegătorilor înscriși în listele electorale. Prin urmare, Curtea a constatat că alegerile desfășurate în cadrul primului tur de scrutin din 1 noiembrie 2020 sunt valabile.

Curtea a reținut caracterul justificat al organizării celui de-al doilea tur de scrutin, având în vedere că în primul tur nu a fost ales un candidat care să întrunească cel puțin jumătate din voturile alegătorilor ce au participat la alegeri. Curtea a observat că organizarea celui de-al doilea tur de scrutin este conformă cu articolul 78 alin. (4) teza I din Constituție, potrivit căruia în cazul în care niciunul dintre candidați nu a întrunit această majoritate, se organizează al doilea tur de scrutin, între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului de voturi obținute în primul tur.

De asemenea, Curtea a notat că Comisia Electorală Centrală a aprobat, prin Hotărârea nr. 4507 din 20 noiembrie 2020, în baza articolelor 18 alin. (2), 26 alin. (1) lit. j), 65, 119, 120 alin. (5) și 121 din Codul electoral, procesul-verbal privind totalizarea rezultatelor turului doi al alegerilor Președintelui Republicii Moldova din 15 noiembrie 2020.

În conformitate cu articolul 125 alin. (2) din Codul electoral, în turul doi de scrutin alegerile se vor declara valabile indiferent de numărul alegătorilor care au participat la alegeri. Curtea a reținut că și alegerile desfășurate în turul doi de scrutin din 15 noiembrie 2020 sunt valabile.

²⁶ Hotărârea nr. 30 din 10.12.2020 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor și la validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova

De asemenea, Curtea a notat că declararea de către Comisia Electorală Centrală a dnei Maia Sandu drept candidat câștigător a respectat prevederile articolului 78 alin. (4) teza a II-a din Constituție, potrivit cărora este declarat ales candidatul care a obținut cel mai mare număr de voturi, cu condiția că numărul acestora este mai mare decât numărul voturilor exprimate împotriva candidatului. Dna Maia Sandu a obținut un număr mai mare de voturi decât contracandidatul ei, dl Igor Dodon.

Curtea a notat că în procesul alegerilor prezidențiale și la numărarea voturilor exprimate nu au fost constatate încălcări ale Codului electoral, probate în modul stabilit de legislație, de natură să influențeze rezultatele alegerilor și atribuirea mandatului.

Astfel, în exercitarea atribuțiilor care îi revin potrivit Constituției, Curtea Constituțională a confirmat rezultatele scrutinului prezidențial, potrivit căruia, la 15 noiembrie 2020, dna Maia Sandu a fost aleasă Președinte al Republicii Moldova.

În baza articolelor 79 alin. (1) din Constituție, 4 alin. (1) lit. e) din Codul jurisdicției constituționale, 4 alin. (1) lit. e) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 123 alin. (1) din Codul electoral, mandatul Președintelui Republicii Moldova este validat de Curtea Constituțională.

Potrivit articolului 123 alin. (2) din Codul electoral, până la validarea mandatului, candidatul ales la funcția de Președinte al Republicii Moldova prezintă Curții Constituționale confirmarea faptului că nu este membru al vreunui partid politic și nu îndeplinește nicio altă funcție publică sau privată. Astfel, dna Maia Sandu i-a prezentat Curții pe data de 9 decembrie 2020 confirmarea faptului că nu este membru al vreunui partid politic și că nu îndeplinește nicio altă funcție publică sau privată.

Pornind de la cele menționate, Curtea:

1. *A confirmat* rezultatele alegerii Președintelui Republicii Moldova din 15 noiembrie 2020.
2. *A validat* alegerea dnei Maia Sandu în funcția de Președinte al Republicii Moldova.

27. MOMENTUL ÎNMÂNĂRII ACTELOR EXECUTORULUI JUDECĂTORESC CĂTRE DESTINATAR

Pe 17 decembrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre privind controlul constituționalității unor texte din articolul 67 alineatele (2) și (7) din Codul de executare²⁷, adoptat prin Legea nr. 443 din 24 decembrie 2004, referitoare la momentul înmânării actelor executorului judecătoresc către destinatar.

Articolul 67 din Codul de executare reglementează regimul juridic al expedierii și al înmânării actelor executorului judecătoresc. Dispozițiile articolului 67 alin. (1) prevăd că actele executorului judecătoresc se comunică prin mijloacele prevăzute de lege personal destinatarului (mijloace care trebuie să asigure transmiterea textului cuprins în act și confirmarea primirii lui). În cazul absenței destinatarului – persoană fizică, operează norma de la alin. (2). În acest din urmă caz, dacă destinatarul lipsește, actele executorului se înmânează unei persoane care locuiește împreună cu destinatarul (membru adult al familiei lui, rudelor, afinilor acestuia) sau unei persoane cu funcție de răspundere din primărie ori președintelui

²⁷ Hotărârea nr. 31 din 17.12.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor texte din articolul 67 alineatele (2) și (7) din Codul de executare, adoptat prin Legea nr. 443 din 24 decembrie 2004

asociației locatarilor de la domiciliul destinatarului, pentru a-i fi transmise acestuia. Persoana care a primit documentele este responsabilă de transmiterea sau de comunicarea lor neîntârziată destinatarului și răspunde pentru eventualele prejudicii cauzate prin necomunicare sau prin comunicarea tardivă. Documentul se consideră înmănat destinatarului la data indicată în avizul de primire. Totuși, în situația în care înmânarea actului executorului judecătoresc către destinatar sau către persoanele indicate la alineatul (2) din articolul 67 nu a fost posibilă, actul va fi comunicat prin publicarea în Monitorul Oficial al Republicii Moldova (articolul 67 alin. (4) din Codul de executare).

Opțiunea legislatorului privind comunicarea actelor executorului judecătoresc, în cazul în care nu este posibilă transmiterea lor debitorului în persoană, este una suficient de clară și previzibilă, această practică regăsindu-se și în legislația altor state europene.

Obligația de transmitere a documentelor primite de la executorul judecătoresc, pusă în sarcina persoanelor indicate la alin. (2) al articolului 67 din Codul de executare, derivă din faptul că ele se află într-o poziție mai apropiată în comparație cu executorul judecătoresc pentru a cunoaște situația destinatarului și locul de aflare a acestuia, pentru a-i comunica actele care îl vizează, în măsura în care acest fapt este posibil.

De asemenea, metoda respectivă de comunicare a documentelor se bazează și pe obligația generală a tuturor persoanelor fizice și juridice, prevăzută de articolul 120 din Constituție, de a respecta o hotărâre pronunțată de o instanță de judecată și de a contribui la punerea în executare a acesteia. Doar atunci când constată că destinatarul actului este absent, se impun metode alternative de comunicare a actelor executorului judecătoresc aplicabile gradual.

Curtea a notat că, atunci când se susține existența unei ingerințe într-un drept fundamental, persoana interesată trebuie să aibă la dispoziție suficiente garanții procedurale și trebuie să aibă posibilitatea unui acces efectiv la un tribunal, care să se pronunțe cu privire la pretensele ingerințe în dreptul său (a se vedea HCC nr. 8 din 5 aprilie 2019, § 48).

Curtea a observat că articolul 67 alin. (7) din Codul de executare prevede că termenul de contestare a actelor executorului judecătoresc se calculează începând cu: (i) data indicată în avizul de primire (alin. (1)); (ii) data indicată în procesul-verbal de înmânare a actului persoanelor terțe (alin. (2)); sau (iii) data comunicării actului prin publicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova (alin. (4)). Prin urmare, procesul-verbal de sechestrare și/sau de ridicare a bunurilor poate fi contestat în instanța de judecată în modul stabilit de articolul 118 alin. (5) din Codul de executare. De asemenea, participantul la procesul de executare, în baza articolului 162 alin. (2) din Codul de executare, poate fi repus în termenul de contestație în condițiile Codului de procedură civilă. Articolul 116 din Codul de procedură civilă prevede că persoanele care, din motive întemeiate, au omis termenul de îndeplinire a unui act de procedură pot fi repuse în termen de către instanță (alin. (1)). Mai mult, încheierea judecătorească prin care este respinsă cererea de repunere în termen poate fi atacată cu recurs, iar încheierea prin care s-a făcut repunerea în termen nu se supune recursului (alin. (5)).

În concluzie, Curtea a constatat că dispozițiile contestate de la articolul 67 din Codul de executare nu îngăduiesc accesul liber la justiție, întrunesc criteriile de calitate, sunt conforme articolelor 20 și 23 din Constituție și a declarat constituțional textul „documentul se consideră înmănat destinatarului la data indicată în avizul de primire” din alineatul (2) al articolului 67,

precum și alineatul (7) al aceluiași articol din Codul de executare, adoptat prin Legea nr. 443 din 24 decembrie 2004.

B. Validarea mandatelor de deputat

În ședințele plenare ale Curții nu au fost stabilite circumstanțe de natură să împiedice validarea mandatelor de deputat în Parlament atribuite de Comisia Electorală Centrală următorilor candidați supleanți:

- domnul Nichita Țurcan, pe lista Partidului politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova” (HCC nr. 4/2020);
- domnul Nicolae Pascaru, pe lista Partidului politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova” (HCC nr. 14/2020).

Totodată, prin Hotărârea nr.8 din 24.03.2020, Curtea a *confirmat rezultatele* alegerilor parlamentare noi din 15 martie 2020, desfășurate în circumscripția electorală uninominală nr. 38, municipiul Hâncești, și a *validat mandatul* de deputat al domnului Ștefan Gațcan, candidat din partea Partidului politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova”, ales în Parlamentul Republicii Moldova în această circumscripție.

C. Adrese

Pe parcursul anului 2020, Curtea a formulat următoarele adrese către Parlament:

• Adresa nr. PCC-01/189g/597 din 10.12.2020

Prin Decizia nr. 14 din 10 februarie 2020, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea privind controlul constituționalității textului „și a persoanelor care au atins vârsta de 18 ani, dar nu au atins vârsta de 21 de ani, care nu au mai fost condamnate” din articolul 84 alin. (1) din Codul penal, depusă de către dl Dumitru Robu, Procuror General interimar.

Curtea a reținut că persoanelor care au atins vârsta de 18 ani, dar care nu au atins vârsta de 21 de ani și care **nu au mai fost condamnate** anterior li se poate aplica, în baza articolului 84 alin. (1) din Codul penal, pedeapsa definitivă pentru un termen de cel mult **12 ani și 6 luni** închisoare. În schimb, dacă persoanele care au atins vârsta de 18 ani, dar nu au atins vârsta de 21 de ani **au mai fost condamnate** anterior, atunci pedeapsa închisorii în cazul concursului de infracțiuni se aplică, conform articolului 70 alin. (4) din Codul penal, pentru un termen de cel mult **20 de ani**. **Deosebirea dintre normele enunțate constă în existența sau lipsa unei condamnări anterioare a persoanei.** Incidența unei dispoziții sau a alteia are loc în funcție de acest criteriu.

Totodată, Curtea a observat că, potrivit articolului 70 alin. (3¹) teza I din Codul penal, „la aplicarea pedepsei persoanelor care au atins vârsta de 18 ani, dar nu au atins vârsta de 21 de ani, care au săvârșit infracțiune la vârsta de la 18 până la 21 de ani, maximul pedepsei se reduce cu o treime”. În acest sens, Curtea a constatat că reducerea limitei maxime a pedepsei cu o treime pentru persoanele care au atins vârsta de 18 ani, dar care nu au atins vârsta de 21 de ani este o primă operațiune efectuată de către instanța de judecată la individualizarea pedepsei, indiferent dacă persoanele în discuție au fost sau nu condamnate anterior sau dacă au comis o singură sau mai multe infracțiuni (*i.e.* concurs de infracțiuni).

Curtea a considerat că articolele 70 alin. (3¹) și 84 alin. (1) din Codul penal trebuie analizate coroborat. Comiterea mai multor infracțiuni de către aceeași persoană denotă o perseverență de ordin infracțional a acesteia. Concursul de infracțiuni (ideal sau real), ca formă a pluralității de infracțiuni, reprezintă o situație de fapt care îl privește pe făptuitor și demonstrează, de regulă, un grad de pericol social mărit pe care îl prezintă acesta. Așadar, **rezultă în mod rezonabil că pentru comiterea unei singure infracțiuni de către persoanele cu vârsta cuprinsă între 18 și 21 de ani și care nu au fost condamnate anterior trebuie aplicată o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută pentru comiterea mai multor infracțiuni de aceeași gravitate.** În orice caz, pedeapsa pentru comiterea unei singure infracțiuni nu trebuie să depășească limita pedepsei stabilite de legislator pentru aceeași categorie de persoane în cazul concursului de infracțiuni.

Curtea a observat că interpretarea izolată a articolului 70 alin. (3¹) din Codul penal în cazul comiterii unei singure infracțiuni excepțional de grave de către persoanele cu vârsta cuprinsă între 18 și 21 de ani și care nu au fost condamnate anterior ar putea conduce la aplicarea unei pedepse mai aspre decât în cazul comiterii mai multor infracțiuni de aceeași gravitate de către aceeași categorie de persoane. Aceasta rezultă nu doar din reducerea limitei maxime a pedepsei cu o treime, impusă de prima teză a articolului 70 alin. (3¹) din Codul penal, dar și din cea de-a doua teză a aceluiași articol, care îi permite judecătorului, în funcție de personalitatea infractorului și de alte circumstanțe relevante, să aplice pedeapsa în limitele generale. În schimb, judecătorul nu are aceeași posibilitate la aplicarea articolului 84 alin. (1) din Codul penal, din care rezultă că limita maximă a pedepsei închisorii este de 12 ani și 6 luni.

Pentru a exclude interpretările izolate ale articolului 70 alin. (3¹) din Codul penal și, respectiv, aplicarea unor pedepse mai aspre în cazul comiterii unei singure infracțiuni de către persoanele cu vârsta cuprinsă între 18 și 21 de ani și care nu au fost condamnate anterior decât în cazul comiterii mai multor infracțiuni de către aceeași categorie de persoane, Curtea consideră necesară intervenția Parlamentului.

Așadar, în baza articolului 72 alin. (3) lit. n) din Constituție, Parlamentul va putea ajusta conceptual modul de stabilire și limitele de pedeapsă aplicabile în cazul comiterii unei singure infracțiuni de către persoanele cu vârsta cuprinsă între 18 și 21 de ani și care nu au fost condamnate anterior [articolul 70 alin. (3¹) din Codul penal] și, respectiv, în cazul comiterii mai multor infracțiuni de către aceeași categorie de persoane [articolul 84 alin. (1) din Codul penal], ținând cont de diferențele de calculare a pedepsei penale.

● **Adresa nr. PCC-01/47a din 23.06.2020**

La 23 iunie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 17, prin care, între altele, a declarat constituționale articolele 20 lit. k), 22 alin. (1) lit. i), 24 lit. g) și 25 lit. j) din Legea nr. 212 din 24 iunie 2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război și textul „altor acțiuni necesare” de la articolul 2 pct. 12) din Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 17 martie 2020 privind declararea stării de urgență, în măsura în care autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență îndeplinesc doar atribuții, măsuri sau acțiuni necesare realizării scopurilor care au stat la baza declarării stării de urgență, atribuțiile, măsurile sau acțiunile necesare nu depășesc sfera de competență a puterii executive și Parlamentul poate exercita un control efectiv al măsurilor în discuție.

În Hotărârea menționată, Curtea a constatat că Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război nu stabilește suficiente mecanisme care i-ar permite Parlamentului să verifice dacă autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență acționează în limitele prevăzute de lege. Curtea a reținut că controlul parlamentar este necesar pentru a compensa dezechilibrul puterilor în stat creat prin acordarea competențelor sporite Executivului și pentru a asigura respectarea principiului preeminenței dreptului (a se vedea § 126 din Hotărâre).

Având în vedere faptul că Constituția nu-i impune legislatorului să reglementeze acest mecanism după un anumit model, Curtea a considerat necesar să emită o Adresă Parlamentului în vederea reglementării unui mecanism de control parlamentar eficient asupra măsurilor dispuse de către Executiv pe durata stării de urgență. Parlamentul poate avea în vedere recomandările Comisiei de la Veneția în această materie (a se vedea §§ 120 și 121 Hotărâre) și reglementarea acestui mecanism de către statele Europei (a se vedea §§ 20-44 din Hotărâre).

• **Adresa nr. PCC-01/130a/461 din 08.10.2020**

Pe 8 octombrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 24, prin care a recunoscut constituțional textul „presta servicii și/sau” de la articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale, în măsura în care organizațiilor necomerciale le este permisă prestarea de servicii oneroase pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale.

Pentru a ajunge la această soluție, Curtea a reținut că interdicția prestării serviciilor oneroase pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale, stabilită de dispozițiile contestate, restrânge în mod nejustificat și în mod discriminatoriu dreptul de proprietate al organizațiilor necomerciale, contrar articolelor 16 și 46 din Constituție.

În acest context, Curtea i-a solicitat Parlamentului să reglementeze articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale în conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 8 octombrie 2020, astfel încât în perioada campaniei electorale organizațiilor necomerciale să le fie interzisă doar prestarea serviciilor gratuite, nu și a serviciilor oneroase.

• **Adresa nr. PCC-01/94a/533 din 10.11.2020**

Pe 10 noiembrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 26, prin care a declarat neconstituțional textul „inclusiv” din articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (*temeiurile pentru recursul în anulare*).

În Hotărârea menționată, Curtea a constatat că utilizarea termenului „inclusiv” de către legislator în articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală ridică probleme privind calitatea legii. Utilizarea acestui termen lasă spațiu pentru interpretarea potrivit căreia, odată formulat un recurs în anulare în scopul reparării erorilor de drept comise la judecarea cauzei, în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, nu mai poate fi formulat un recurs separat atunci când Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii.

Curtea a notat că interpretarea pe care o poate impune utilizarea termenului „inclusiv” face ca norma contestată să contravină standardului calității legii și să încalce dreptul de acces liber la

justiție, la un proces echitabil, deplin și obiectiv, putând conduce la condamnări ale statului Republica Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

În vederea remedierii situației și garantării caracterului efectiv al drepturilor persoanelor, Curtea și-a rezervat prerogativa de a stabili prin hotărâre o soluție temporară până când Parlamentul va interveni cu amendamente conforme cu considerentele Hotărârii.

Astfel, până la modificarea articolului 453 alin. (1) din Codul de procedură penală, în sensul conformării sale cu Hotărârea Curții, hotărârile irevocabile pot fi atacate cu recurs în anulare: a) în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, precum și b) în cazul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii, informare din care se poate deduce existența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente care a afectat hotărârea atacată.

• **Adresa nr. PCC-01/54a-27 din 13.11.2020**

Prin Hotărârea nr. 27 din 13 noiembrie 2020, Curtea Constituțională a declarat neconstituționale textele:

- „în decizie nu vor fi menționate motivele care stau la baza ei” de la articolul 55 alin. (3) teza a II-a;
- „Astfel de date și informații nu pot fi sub nici o formă, direct sau indirect, aduse la cunoștință străinului declarat persoană indezirabilă, inclusiv în cadrul examinării în instanța de judecată a contestării deciziei privind declararea străinului persoană indezirabilă.” din articolul 56 alin. (2);
- „și e)” din articolul 60 alin. (4);
- „(1) și)” din articolul 63 alin. (4)

din Legea nr. 200 din 16 iulie 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova.

De asemenea, Curtea a declarat neconstituțional articolul 225 alin. (3) din Codul administrativ în partea în care limitează competența instanțelor de judecată de a efectua controlul proporționalității actelor administrative individuale și normative.

În vederea evitării unui vid legislativ, Curtea a stabilit o soluție provizorie, având în vedere raționamentele hotărârii pronunțate. În particular, până la modificarea de către Parlament a articolelor 55 alin. (3) teza a II-a și 56 alin. (2) teza a II-a din Legea nr. 200 din 16 iulie 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova, decizia privind declararea străinului ca persoană indezirabilă din rațiuni de securitate națională va conține un rezumat al motivelor, de o manieră compatibilă cu interesul legitim al securității naționale, fiindu-i notificată străinului sub această formă.

• **Adresa nr. PCC-01/189e/597 din 10.12.2020**

Pe 10 decembrie 2020, Curtea Constituțională a adoptat Hotărârea nr. 30 privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova.

Examinând materialele cauzei, Curtea a constatat concluziile îngrijorătoare ale observatorilor naționali și internaționali privind înregistrarea discursurilor de ură și instigare la discriminare, mesajele și declarațiile intolerante ale candidaților, fapte care au lăsat o amprentă vizibil negativă asupra campaniei electorale.

De asemenea, în concluziile și recomandările sale, Comisia Electorală Centrală a subliniat că „efectuarea campaniei electorale cu instigarea la ură sau denigrarea concurenților electorali devine tot mai des întâlnită, fapt raportat de către observatorii acreditați”.

Curtea subliniază că orice discursuri de ură și instigare la discriminare care depășesc limitele admisibile ale libertății de exprimare și atentează la viața privată a concurentului electoral, exercitate în cadrul scrutinului, sunt contrare Constituției. Strategiile de contraatac ale concurenților electorali exprimate prin mesaje dezbinătoare, de ură și instigare la discriminare, cu atac la viața privată, răspândite prin materiale tipărite, difuzate în mass-media și pe platformele rețelelor de socializare, trebuie sancționate, prevenite și combătute.

Astfel, ținând cont de raționamentele expuse în Hotărârea nr. 30 din 10 decembrie 2020, Curtea subliniază necesitatea reglementării de către Parlament a unor **mecanisme de control și sancționare** promptă în acest sens, **în vederea prevenirii și combaterii discursurilor bazate pe ură între concurenți electorali, inclusiv în mediul on-line și rețelele de socializare.**

D. Opinii separate

Au expus opinii separate la unele acte pronunțate de Curte judecătorească:

-**Eduard Ababei**, la Hotărârea nr. 10 din 13.04.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 56 din 2 aprilie 2020 privind instituirea unor măsuri de susținere a cetățenilor și a activității de întreprinzător în perioada stării de urgență și modificarea unor acte normative; la Decizia nr. 40 din 13 aprilie 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 50b/2020 privind interpretarea articolului 106¹ din Constituție;

-**Nicolae Roșca**, la Hotărârea nr. 16 din 09.06.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 70 alineatele (3) și (13) din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012 (achitarea onorariului fix administratorului/lichidatorului și compensarea cheltuielilor aferente care se trec în mod solidar în obligația organelor de conducere ale debitorului);

-**Vladimir Țurcan**, la Hotărârea nr. 20 din 09.07.2020 pentru interpretarea articolelor 134 alin. (1) și (2), 136 alin. (3) și 140 alin. (2) din Constituție; la Decizia nr. 40 din 13 aprilie 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 50b/2020 privind interpretarea articolului 106¹ din Constituție;

-**Serghei Țurcan**, la Avizul nr. 1 din 22.09.2020 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției (sistemul judecătoresc [3]) și la Avizul nr. 2 din 03.12.2020 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției (sistemul judecătoresc [4]).

E. Avize

Pe parcursul anului 2020, Curtea a pronunțat două avize la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției:

- Avizul nr. 1 din 22.09.2020 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției (sistemul judecătoresc [3]);

- Avizul nr. 2 din 03.12.2020 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției (sistemul judecătoresc [4]).

TITLUL III. EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

Potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Consecințele juridice ale actului normativ sau ale unor părți ale acestuia declarate neconstituționale urmează a fi înlăturate conform legislației în vigoare.

Actele Curții Constituționale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii și opozabile tuturor subiecților, indiferent de nivelul autorității.

Constatarea inacțiunii legislative, adică a lacunei legii sau a altui act normativ contrar Constituției, generează, în mod inevitabil, consecințe juridice. Hotărârea Curții Constituționale presupune obligația legislatorului de a soluționa problema existenței unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată și eliminarea prevederilor defectuoase.

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu neexercitarea competenței de bază a acestuia, și anume cea de *legiferare*, atribuită de Constituție. Această situație se atestă în condițiile în care unele hotărâri ale Curții Constituționale prin care se declară neconstituțională o prevedere legală sau un act pot genera *vid legislativ*, deficiențe și incertitudini în aplicarea legii.

În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, art. 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională prevede că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale, prezintă Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părți ale acestuia declarate neconstituționale. Proiectul de lege respectiv urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

1. Gradul de executare a hotărârilor care declară neconstituționale prevederile unor acte normative

În vederea monitorizării procesului de modificare a actelor legislative, prevederile cărora au fost declarate neconstituționale prin hotărâri ale Curții Constituționale, Curtea solicită în mod regulat de la Parlament și Guvern o informație asupra nivelului de executare a actelor adoptate.

Astfel, rămân a fi neexecutate în anul 2017 – 4 hotărâri; în anul 2018 – 5 hotărâri; în anul 2019 – 4 hotărâri; în anul 2020 (din cele pasibile de executare) – 4 hotărâri.

2. Gradul de executare a adreselor Curții Constituționale

Adresa constituie actul prin intermediul căruia Curtea Constituțională, fără a substitui organul legislativ, își exercită, potrivit dispozițiilor art. 79 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, rolul său de „legislator pasiv”, atenționând asupra unor lacune sau curențe existente în legislație și insistând asupra necesității operării de modificări în reglementările legale care au făcut obiectul controlului de constituționalitate.

Curtea constată că în perioada anilor 2011-2020 au rămas neexecutate un șir de adrese pronunțate de către Curte, după cum urmează: în anul 2011 – o adresă; în anul 2014 -2 adrese; în anul 2015 – o adresă; în anul 2016 – o adresă; în anul 2017 – 4 adrese; în anul 2018 – 4 adrese; în anul 2019 – o adresă; în anul 2020 (din cele pasibile de executare) – 2 adrese.

TITLUL IV. COOPERAREA EXTERNĂ

Pe parcursul anului 2020, judecătorii Curții Constituționale (CC) și asistenții judiciari au participat la un șir de evenimente care au contribuit la consolidarea relațiilor externe și a imaginii Curții pe arena internațională, valorificând, în aceeași măsură, platforme bilaterale privind schimbul de experiență și bunele practici în materia constituțională.

La nivel internațional, anul 2020 a devenit remarcabil prin de celebrarea a 70 de ani de la semnarea Convenției Europene a Drepturilor Omului. În acest sens, *deschiderea anului judiciar la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO)* a fost lansată prin organizarea unui seminar care a tratat caracterul de instrument viu al Convenției Europene a Drepturilor Omului. La acest eveniment, desfășurat în Strasbourg (Franța), la data de 31 ianuarie 2020, au participat doi judecători ai CC, dl Nicolae Roșca și dna Liuba Șova, oferindu-le ocazia desfășurării unei întrevederi cu judecătorul la CtEDO din partea Republicii Moldova, dl Valeriu Grițco.

La nivel național, Curtea Constituțională, a sărbătorit împlinire a 25-a de ani de la fondarea sa. Evenimentul a fost marcat prin organizarea unei conferințe internaționale cu genericul „Justiția constituțională și reacția societății: când soluțiile curților constituționale se află în dezacord cu opiniile majoritare din societate”.

A. Dimensiunea întrevederilor bilaterale a fost influențată considerabil de situația pandemică instaurată la nivel global, începând cu luna martie 2020. Astfel, în primele luni ale anului de referință au avut loc un șir de vizite oficiale la Curtea Constituțională, pe care le cosemnăm mai jos.

Pe 16 ianuarie 2020, E.S., dl Peter Michalko, Ambasador, Șef al Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova, a avut o întrevedere cu judecătorii CC, în cadrul căreia ultimii au exprimat aprecierea pentru susținerea și contribuția substanțială a partenerilor internaționali și a Uniunii Europene, inclusiv prin intermediul Comisiei de la Veneția, la depășirea crizei politice și constituționale din iunie 2019. E.S. Ambasadorul Michalko a adus asigurări că Uniunea Europeană va rămâne un susținător și un partener de încredere al Republicii Moldova în procesul de implementare a reformelor în toate domeniile, inclusiv în domeniul justiției.

Pe 20 ianuarie 2020, în cadrul întrevederii judecătorilor Curții Constituționale cu membrii delegației Consiliului Europei, condusă de dl Christos Giakoumopoulos, Director general al Direcției pentru drepturile omului și preeminența dreptului, însoțit de reprezentanți ai Secretariatului Consiliului Europei, ai Comisiei de la Veneția, precum și de Șeful Oficiului Consiliului Europei la Chișinău, dl William Massolin, discuțiile s-au axat, în mare parte, pe subiectul reformării justiției. Reprezentanții instituțiilor europene i-au asigurat pe judecători că Consiliul Europei și, în special, Comisia de la Veneția vor oferi sprijinul necesar în vederea identificării unor soluții care să fie acceptate de conducerea țării, accentuând totodată importanța ajungerii la un consens asupra măsurilor de reformare.

În cadrul întrevederii, a fost exprimată încrederea în actuala componență a CC și în activitatea de mai departe a acestei instituții, fiind accentuat rolul primordial pe care îl are CC în procesul de reformare prin asigurarea respectării Constituției și a principiilor statului de drept. De

asemenea, a fost reiterată importanța menținerii colaborării strânse între CC și Comisia de la Veneția, care, de-a lungul anilor, a adus rezultate benefice pentru Republica Moldova.

La rândul lor, judecătorii Curții și-au exprimat disponibilitatea de a colabora cu instituțiile interne și cele internaționale în vederea asigurării unei bune desfășurări a procesului de reformare a justiției, care să sporească încrederea cetățenilor Republicii Moldova în instituțiile democratice ale statului, și le-au mulțumit reprezentanților Consiliului Europei și, în special, Comisiei de la Veneția pentru opiniile și susținerea acordată în ultima perioadă, în vederea depășirii crizei politico-instituționale și a consolidării aplicării standardelor internaționale în materie de jurisdicție constituțională.

Pe 28 ianuarie 2020, în cadrul întrevederii judecătorilor Curții cu E.S. domnul Dereck J. Hogan, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova, dl Vladimir Țurcan, Președintele Curții, și-a exprimat înalta apreciere pentru susținerea și aportul Ambasadei Statelor Unite ale Americii, alături de alți parteneri internaționali ai țării, la depășirea crizei politice din iunie 2019. Făcând o succintă prezentare a activității actualei componente a Curții din data învestirii în funcție, Președintele a subliniat importanța îmbunătățirii imaginii Curții în societate și sporirea încrederii cetățenilor în această instituție, care garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separației puterilor în stat, precum și responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

Pe 30 ianuarie 2020, judecătorii CC au avut o întrevedere cu dl Lamberto Zannier, Înaltul Comisar al OSCE pentru Minoritățile Naționale. Comisarul Lamberto Zannier a menționat rolul important al Curții în procesul de realizare a reformelor democratice din Republica Moldova, menționând în context că reformele care se vor produce nu trebuie să afecteze minoritățile naționale din Republica Moldova. Totodată, înaltul oaspete a salutat buna cooperare a Curții cu organizațiile internaționale, în special cu Comisia de la Veneția.

Pe 19 februarie 2020, o delegație a Comisiei de la Veneția, condusă de Președintele acesteia, dl Gianni Buquicchio, a efectuat o vizită la Curtea Constituțională. Judecătorii Curții Constituționale au ținut să aducă mulțumiri Comisiei pentru eforturile depuse și sprijinul acordat prin elaborarea opiniilor consultative asupra problemelor de drept sensibile pentru Republica Moldova. Asistența de care a beneficiat CC de-a lungul anilor este foarte valoroasă, ea a permis o sistematizare a bunelor practici și a reprezentat o sursă importantă de inspirație pentru hotărârile pronunțate pe parcursul activității acesteia. Președintele Buquicchio a subliniat conlucrarea fructuoasă pe care Comisia a avut-o și va continua să o aibă cu CC, accentuând că justiția constituțională reprezintă un domeniu important pentru instituția pe care o conduce, activitatea curților constituționale aflându-se în centrul atenției acesteia.

Data fiind întreruperea activităților diplomatice bilaterale pentru aproximativ 7 luni, cauzată de starea de urgență în sănătate publică, declarată la nivel național, și necesitatea aplicării și respectării măsurilor de control și combatere a infecției COVID-19 și asigurării sănătății și securității în muncă a personalului Curții Constituționale, dialogul pe acest segment a fost reluat începând cu toamna anului 2020.

Astfel, pe 29 septembrie 2020, CC a fost vizitată de Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova, E.S., dl Dereck J. Hogan, discuțiile fiind

axate, în principal, pe subiectul reformei justiției, și rolul Curții în acest proces, manifestat în asigurarea respectării Constituției și a principiilor care decurg din aceasta. În cadrul discuțiilor, Președintele CC, doamna Domnica Manole, a menționat care sunt prioritățile Curții, accentuând importanța respectării independenței judecătorilor într-o societate democratică, a asigurării supremației Constituției, precum și a autorității Curții.

La 30 septembrie 2020, la CC a Republicii Moldova a avut loc întrevederea judecătorilor Curții cu șeful Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova, E.S. dl Peter Michalko, în cadrul căreia au fost discutate mai multe subiecte, între care reforma justiției, cooperarea eficientă cu Comisia de la Veneția, independența judecătorilor constituționali și imperativul respectării Constituției.

Președintele CC, doamna Domnica Manole, a reiterat importanța respectării Constituției și a valorificării relației cu Comisia de la Veneția, ale cărei recomandări au contribuit la implementarea bunelor-practici politice și jurisdicționale în Republica Moldova. Cu această ocazie, Președintele Curții a adus la cunoștința E.S. Peter Michalko faptul că, din februarie 2021 până în anul 2024, CC va asigura președinția Conferinței Curților Constituționale Europene.

Pe 8 octombrie 2020, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a găzduit o întrevedere a judecătorilor Curții cu delegația Misiunii OSCE/BIDD0 de Observare a Alegerilor prezidențiale din 1 noiembrie 2020, condusă de șefa Misiunii, dna Corien Jonker.

Discuțiile din cadrul acestei întrevederi s-au axat pe modul de desfășurare a alegerilor, pe aspecte legale referitoare la procedura de validare a alegerilor prezidențiale și de confirmare a legalității acestora de către Curtea Constituțională, pe modul de soluționare a litigiilor electorale și executarea adreselor emise de Curte pe marginea hotărârilor adoptate anterior și urmărirea executării acestora. Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a reiterat importanța respectării Constituției de către toți actorii antrenați, direct sau indirect, în cursa electorală, prin asigurarea efectivă a dreptului de vot și a dreptului de a fi ales.

Pe data de 9 octombrie 2020, judecătorii CC au avut o întrevedere cu Excelența sa, doamna Anna Lyberg, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Regatului Suediei în Republica Moldova, în cadrul căreia au fost abordate mai multe subiecte, cum ar fi rolul Curții în procesul de reformare a justiției, preluarea în februarie 2021 a președinției Conferinței Curților Constituționale Europene pentru o perioadă de trei ani, prioritățile instituționale, importanța independenței judecătorilor ș.a. Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a reiterat importanța dezvoltării relațiilor bilaterale cu Suedia, exprimând cu această ocazie deschiderea pentru implementarea unor proiecte comune.

La 12 octombrie 2020, judecătorii CC au avut o întrevedere cu domnul William Massolin, Șeful Oficiului Consiliului Europei la Chișinău, în cadrul căreia a fost confirmată colaborarea și susținerea pe care o acordă timp de 25 de ani Consiliul Europei Republicii Moldova în vederea promovării democrației și buneii guvernări, a respectării drepturilor omului și statului de drept.

Subiectele discutate au vizat cooperarea cu Comisia de la Veneția, rolul Curții Constituționale privind asigurarea respectării Constituției și independența judecătorilor

constituționali. De asemenea, discuțiile s-au concentrat pe marginea avizului Curții Constituționale privind proiectul amendamentelor constituționale din 22 septembrie 2020. Președintele Curții Constituționale, doamna Domnica Manole, a subliniat înalta apreciere a nivelului de cooperare realizat de Curte cu Comisia de la Veneția și, în același timp, deschiderea în vederea susținerii unei bune-desfășurări a procesului de reformare a justiției, în conformitatea cu principiile constituționale.

Pe data de 15 octombrie 2020, doamna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a avut o întrevedere cu doamna Satu Seppanen, Înaltul Consilier al UE pe domeniul justiției și al procuraturii în Republica Moldova, în cadrul căreia au fost abordate subiecte legate de competența Curții și de rolul ei constituțional în procesul de reformare a justiției din Republica Moldova. Președintele CC și-a exprimat aprecierea privind cooperarea cu Uniunea Europeană și sprijinul oferit de aceasta autorităților din Republica Moldova și a comunicat, cu această ocazie, despre preluarea de către CC, în februarie 2021, a președinției Conferinței Curților Constituționale Europene pentru un mandat de trei ani, deținut la acel moment de Curtea Constituțională a Republicii Cehe.

B. În anul 2020, la nivel național, CC a organizat și a desfășurat *Conferința internațională dedicată aniversării a 25-ea de la fondarea CC*. Evenimentul a fost marcat prin organizarea unei conferințe internaționale cu genericul „Justiția constituțională și reacția societății: când soluțiile curților constituționale se află în dezacord cu opiniile majoritare din societate”.

La eveniment au fost prezente delegația Comisiei de la Veneția, în frunte cu Președintele acesteia, dl Gianni Buquicchio, delegațiile a 14 curți constituționale și instituții echivalente din străinătate, reprezentanți ai corpului diplomatic, ai mediului academic național și de peste hotare, reprezentanți ai societății civile, precum și conducerea instituțiilor de stat, cum ar fi: Președinția, Parlamentul, Guvernul, Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Generală și altele.

Președintele Curții Constituționale, dl Vladimir Țurcan, a adus mulțumiri participanților la eveniment și a subliniat că acești 25 de ani au fost ani de transformări, încercări și provocări, ani de acumulare și dezvoltare a experienței juridiciale, iar scopul fundamental pentru a cărui realizare a fost fondată Curtea l-a constituit garantarea supremației Constituției, protecția drepturilor omului și a valorilor democratice într-un stat de drept. Odată cu fondarea Curții Constituționale, Republica Moldova a obținut o verigă-cheie pentru asigurarea principiului separării puterilor de stat într-o democrație constituțională.

Președintele Curții a subliniat că sarcina judecătorilor Curții a constat și constă în a crea și a menține o punte de legătură între Constituție și societate, bazându-se pe coexistența echilibrului și compromisului, ca indicatori ai democrațiilor evolute. În cadrul conferinței, participanții și-au exprimat punctele de vedere asupra temei abordate, scoțând în evidență experiențele altor jurisdicții constituționale și subliniind ideea că rolul unei Curți Constituționale nu este de a naviga între majoritate și minoritate, ci de a proteja drepturile constituționale.

C. Pe segmentul cooperării cu alte instituții similare, notăm participarea Președintelui Curții Constituționale, dnei Domnica Manole, la *conferința internațională*

„*Constituția secolului XXI – statul de drept, valoarea umană și eficacitatea statului*”, dedicată aniversării a 25-ea de la adoptarea Constituției Republicii Kazahstan, care s-a desfășurat în format online, la 27 august 2020.

Evenimentul a fost organizat sub egida Consiliului Constituțional al Republicii Kazahstan și a găzduit invitați de onoare, precum Președintele Comisiei de la Veneția, dl Gianni Buquicchio, Directorul general al Fundației Germane pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ), dl Frauke Bachler, Președintele Curții Uniunii Euroasiatice Economice, Șeful Oficiului OSCE din Nur-Sultan, ș.a.

Sesiunile conferinței au cuprins comunicări tematice prezentate de șefii Curților Constituționale din Germania, Ucraina, Letonia, Armenia, Indonezia, Coreea, Thailanda, Kazahstan, Azerbaidjan, Maldive, Myanmar, Mongolia, Federația Rusă, Tadjikistan, Uzbekistan etc., precum și de reprezentanți ai mediului academic kazah și experți străini.

Pe parcursul lunii septembrie, funcționarii Curților Constituționale din Republica Moldova și din România au desfășurat în comun *o serie de seminare online*. În deschiderea evenimentului, dl Valer Dorneanu, Președintele Curții Constituționale a României, și dna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova, le-au mulțumit colegilor din România pentru acest exercițiu științific extrem de valoros, precum și pentru deschiderea de care au dat dovadă.

D. Aferent participării CC la alte evenimente internaționale, notăm următoarele:

În perioada 24-27 februarie, o delegație a CC, condusă de Președintele Vladimir Țurcan, a participat la o *reuniune la nivel înalt a Rețelei Globale de Integritate Judiciară*, organizată la Doha, Qatar. Reuniunea a inclus, în programul său, teme precum: „Utilizarea rețelelor sociale de către judecători”, „Utilizarea inteligenței artificiale de către judecători”, „Transparența și răspunderea organelor superioare ale judiciarului”, „Reevaluarea și eliberarea din funcție a judecătorilor în timpul tranzițiilor constituționale” etc. și s-a încheiat cu semnarea unei Declarații privind integritatea judiciarului.

În cadrul evenimentului, Președintele CC a purtat discuții informale cu Președintele Curții de Casație a statului Qatar, dr. Hassan bin Lahdan Alhassan Almohanadi, cu reprezentanți ai Consiliului Superior al Magistraturii din România, ai Curții Supreme a Federației Ruse, ai Consiliului Superior al Magistraturii din Georgia și ai Curții Constituționale a Republicii Cehe, prezenți la reuniune.

La 8 decembrie 2020, Președintele Curții Constituționale, dna Domnica Manole a participat în format online la *conferința internațională „70 de ani ai CEDO, 25 de ani de la aderarea Republicii Moldova la Consiliul Europei – implementarea standardelor CoE la nivel național”*, organizată sub auspiciile instituției Avocatului Poporului, în cadrul căreia a avut o intervenție privind rolul Curții Constituționale în asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova prin prisma Convenției Europene a Drepturilor Omului.

La 11 decembrie 2020, doamna Domnica Manole, Președintele Curții Constituționale, a participat la conferința internațională *„Leadership-ul femeilor și rolul lor în procesul de*

democratizare a țării”, organizată de asemenea online sub egida Parlamentului European și dedicată rolului de conducător al femeii în procesul de democratizare a țării.

În cadrul unei secțiuni au mai luat cuvântul dna Ramona Strugariu, membru al Comisiei pentru libertăți civile, justiție și afaceri interne a Parlamentului European, și dna Laura Codruța Kövesi, Procurorul General al Uniunii Europene. Președintele Curții Constituționale a avut o intervenție privind rolul și importanța femeilor în promovarea statului de drept și a valorilor democratice fundamentale în Republica Moldova.

Titlul V. Activitatea Curții Constituționale în cifre

Pe parcursul anului 2020, la Curtea Constituțională au fost depuse 227 de sesizări, 46 de sesizări au fost preluate din anul 2019, iar 71 de sesizări au fost transferate pentru anul 2021 (*a se vedea diagrama nr. 1 din Anexa nr. 1*).

În anul 2020 (*a se vedea diagrama nr. 3*) cele mai multe sesizări au fost depuse de către instanțele de judecată (156 de sesizări), de deputați în Parlament și fracțiuni parlamentare (64 de sesizări).

În 2020, Curtea a adoptat 31 de hotărâri, dintre care 10 hotărâri privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate, 10 hotărâri pentru controlul constituționalității unor acte normative, 6 hotărâri de interpretare a unor prevederi din Constituție (*a se vedea diagrama nr. 3 din Anexa nr. 1*).

De asemenea, în anul 2020, Curtea a pronunțat 2 avize, 140 de decizii de inadmisibilitate, 4 decizii de sistare, 5 decizii de admitere a suspendării acțiunii actelor contestate și 15 decizii de respingere a suspendării acțiunii actelor contestate (*a se vedea diagrama nr. 2 din Anexa nr. 1*).

În 2020, prin majoritatea hotărârilor pronunțate, Curtea a declarat neconstituționale prevederile normative contestate (*a se vedea diagrama nr. 5 din Anexa nr. 1*).

Efectuând o analiză comparativă în dinamică a actelor Curții, s-a constată că în numărul sesizărilor depuse, ca și în anii precedenți, prevalează excepțiile de neconstituționalitate în activitatea jurisdicțională a Curții, acestea constituind 69% din totalul sesizărilor depuse în anul 2020.

După obiect, din totalul sesizărilor depuse la Curte în anul 2020, în cea mai mare parte din ele au fost contestate prevederi normative din domeniul penal (34%), fiind succedat de domeniul civil (24%), domeniul administrativ (22%), domeniul drepturilor sociale, economice și culturale (17%) și domeniul drepturilor politice (3%) (*a se vedea diagrama nr. 10 din Anexa nr. 1*).

În concluzie, având în vedere caracterul complex al sesizărilor, precum și volumul activității Curții care crește în mod constant (*a se vedea diagrama nr. 11 din Anexa nr. 1*), pentru eficientizarea procesului de control al constituționalității, este necesară majorarea personalului de specialitate din cadrul Secretariatului Curții Constituționale, i. e. majorarea numărului asistenților judiciari. Acestui obiectiv i se poate da efectivitate prin consolidarea statutului legal al asistenților judiciari în cadrul Curții Constituționale.

Diagrama nr. 1

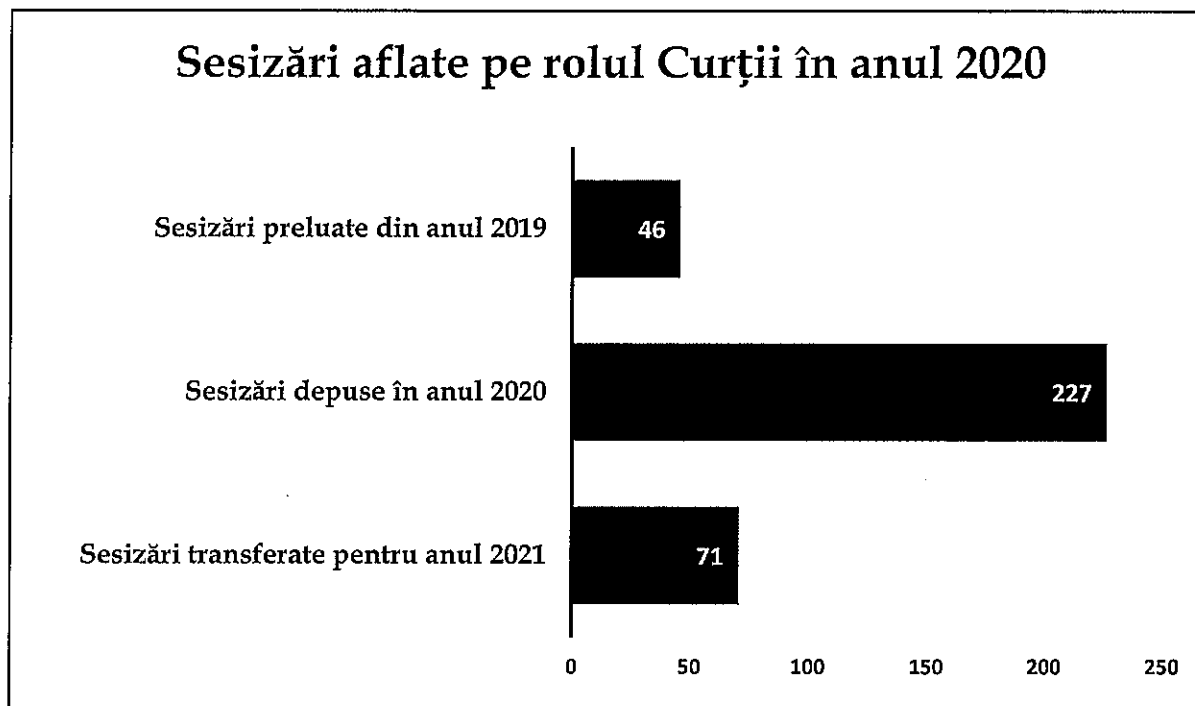

Diagrama nr. 2

Diagrama nr. 3

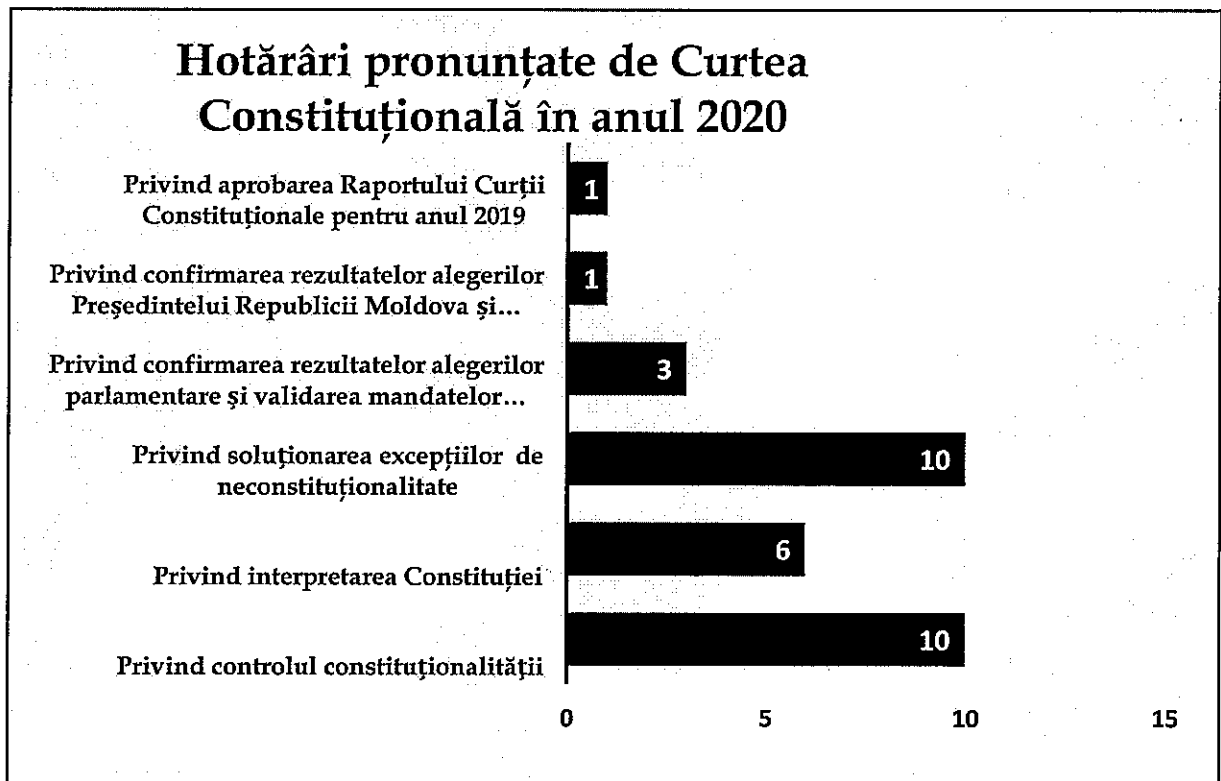

Diagrama nr. 4

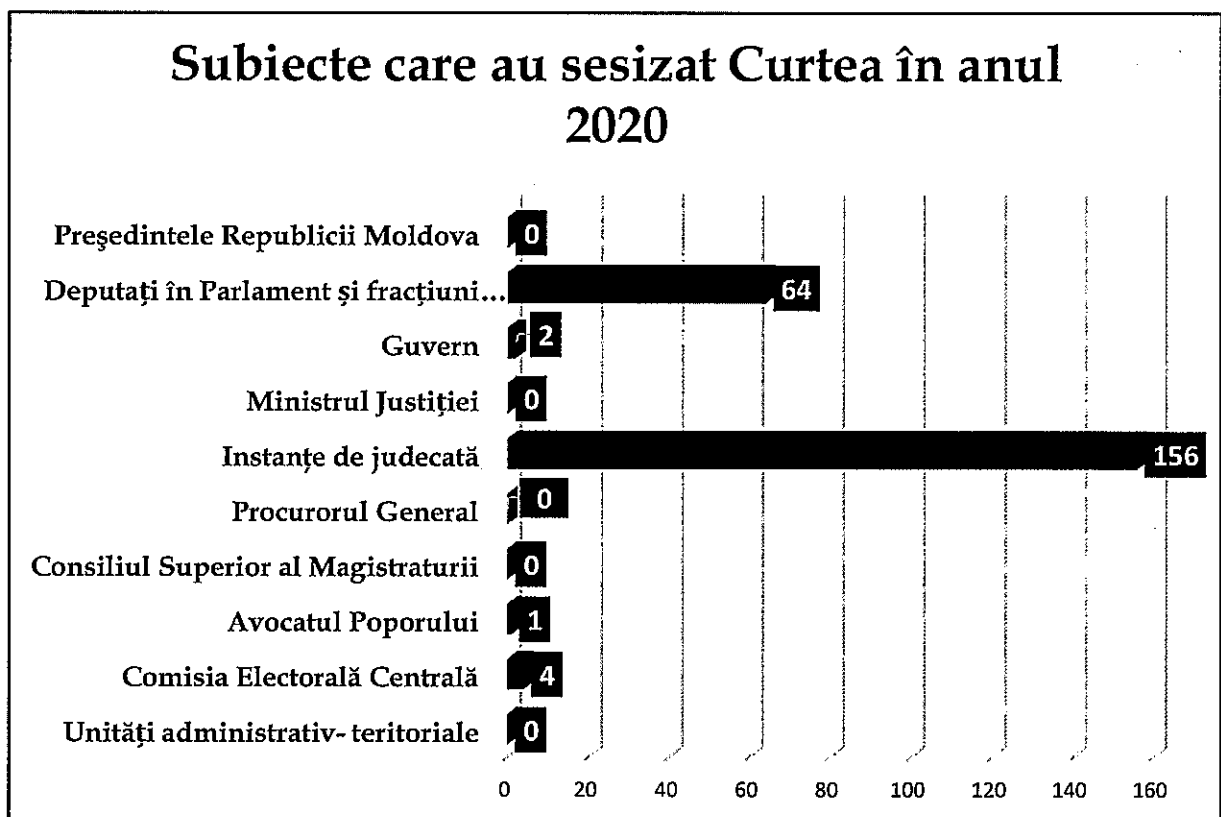

Diagrama nr. 5

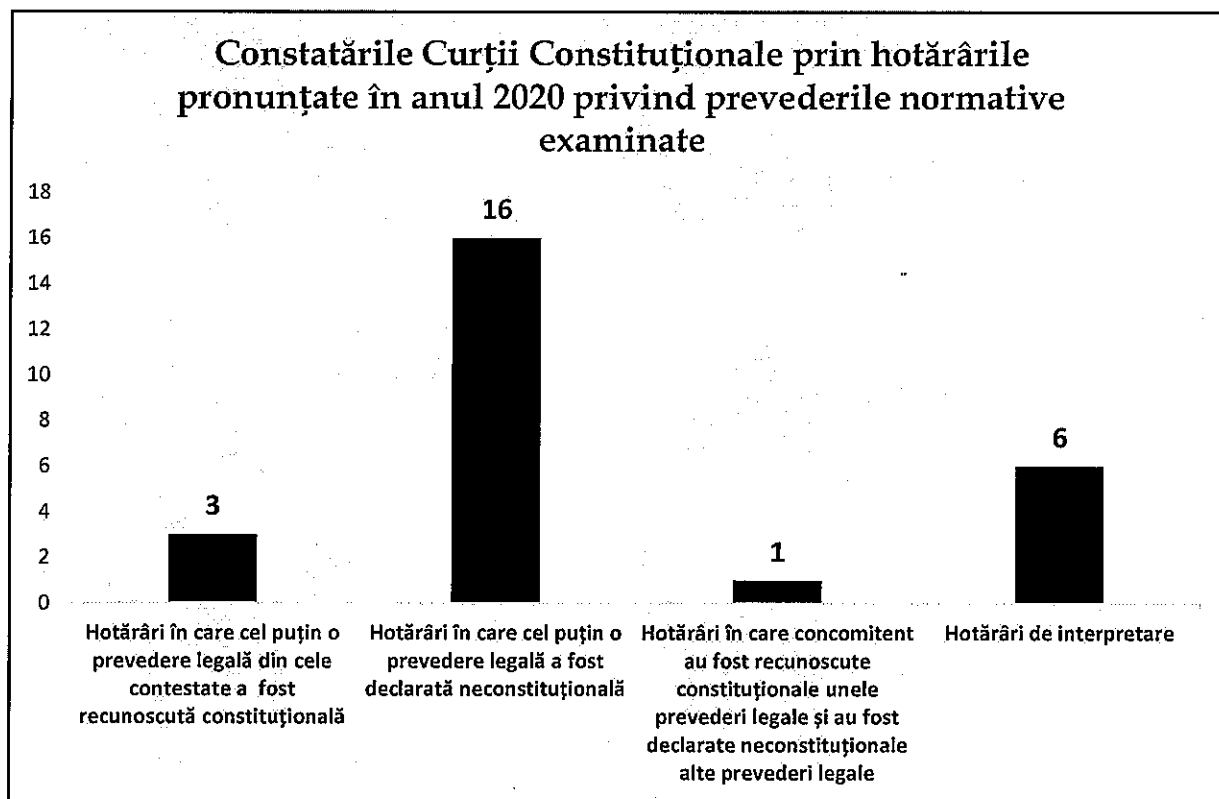

Diagrama nr. 6

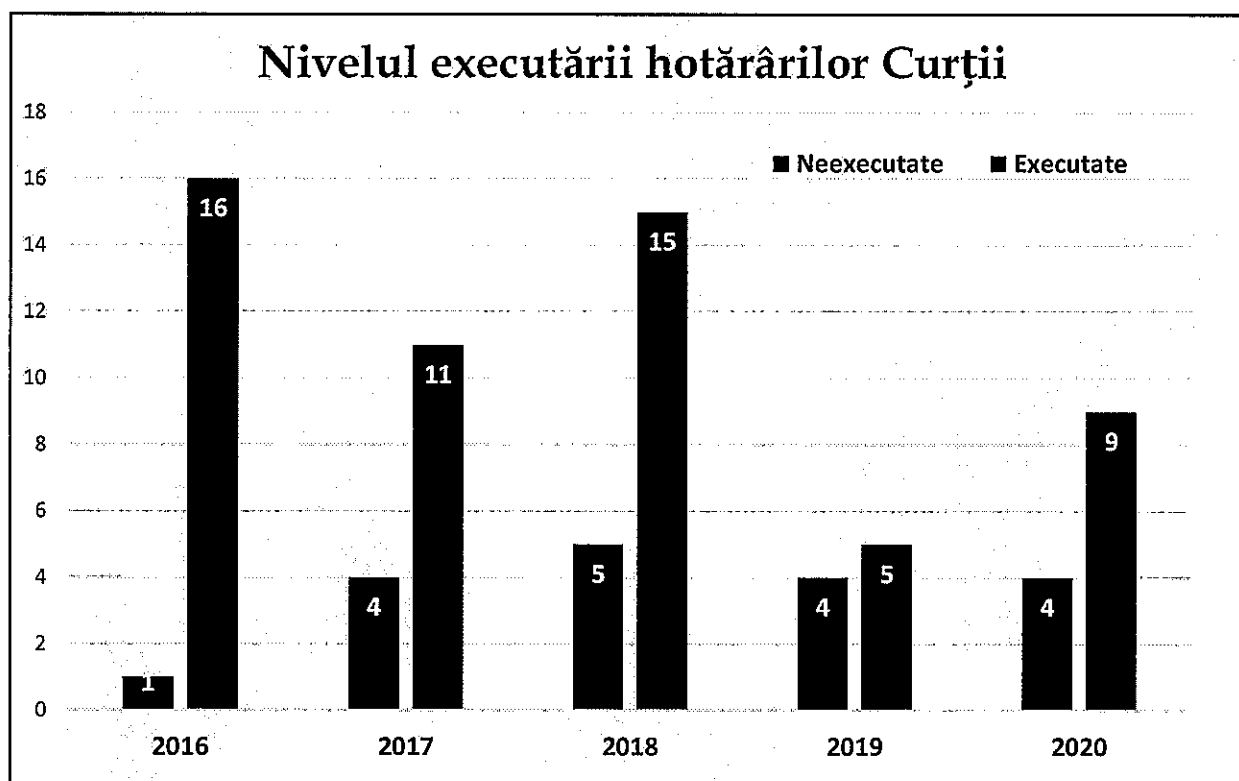

Diagrama nr. 7

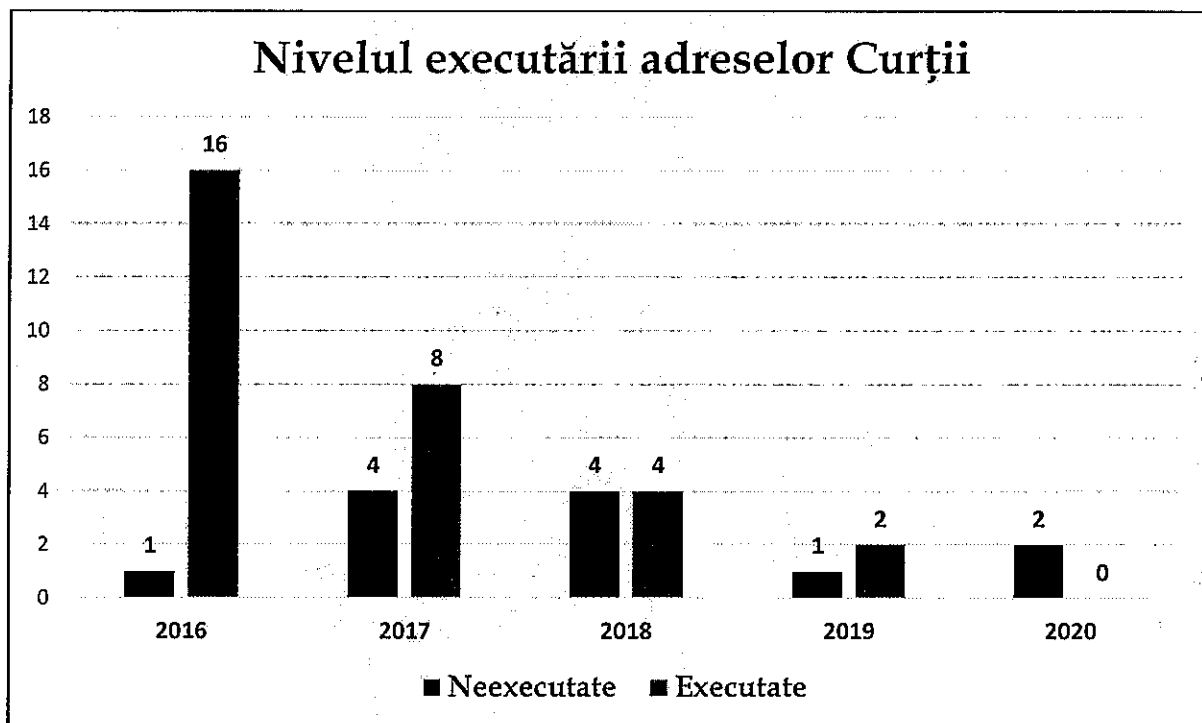

Diagrama nr. 8

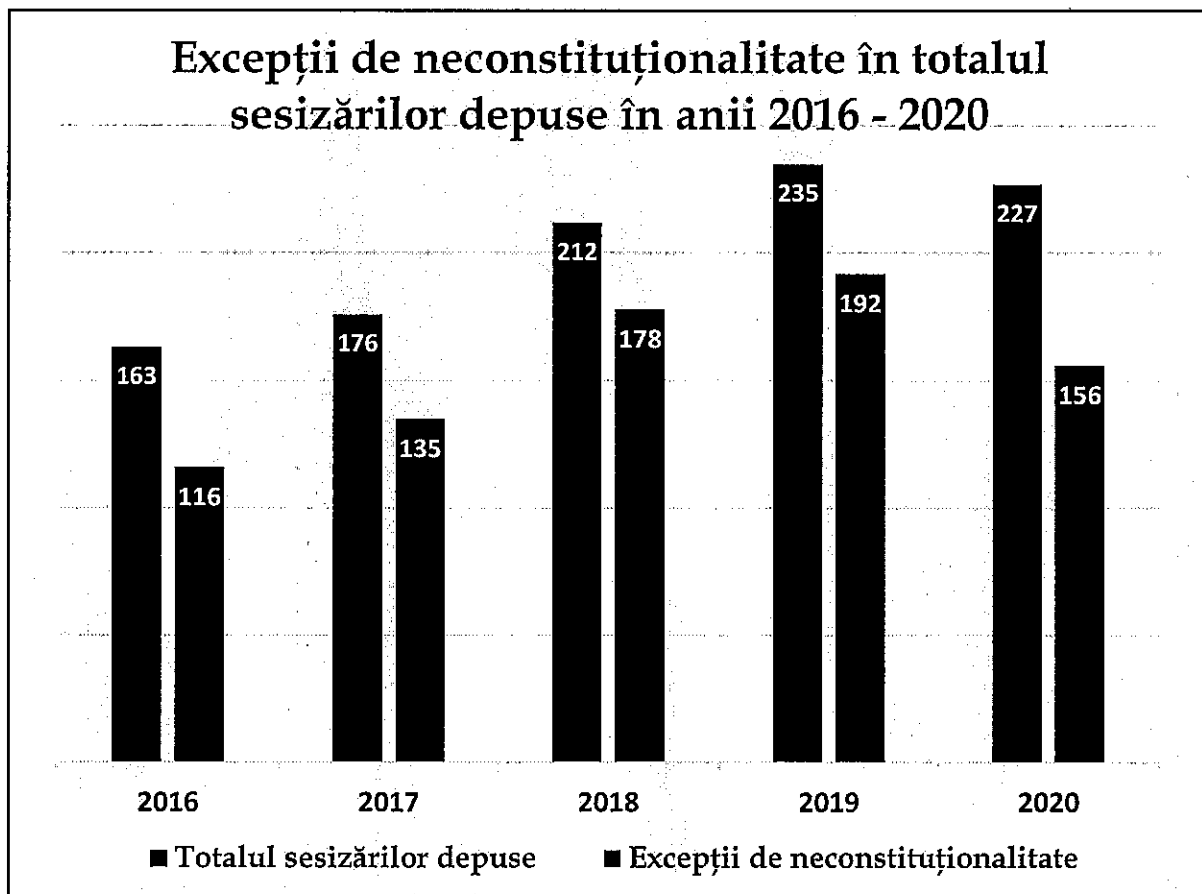

Diagrama nr. 9

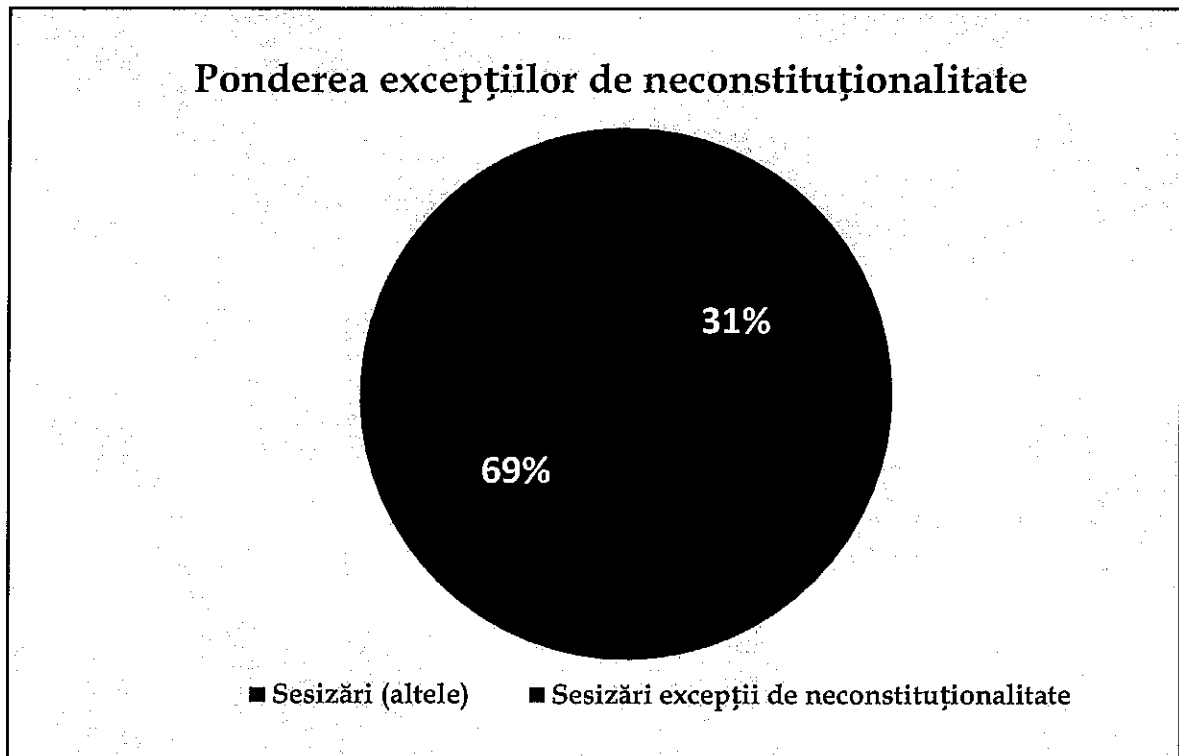
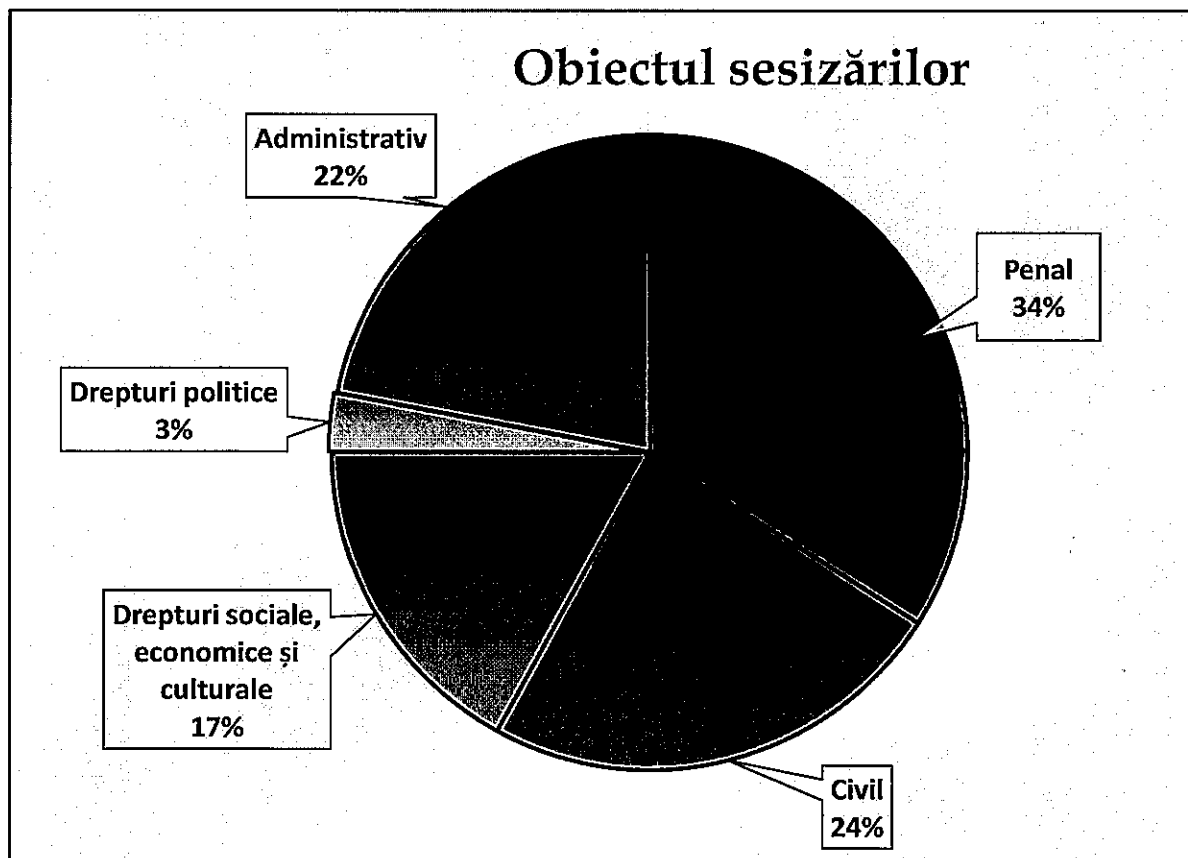
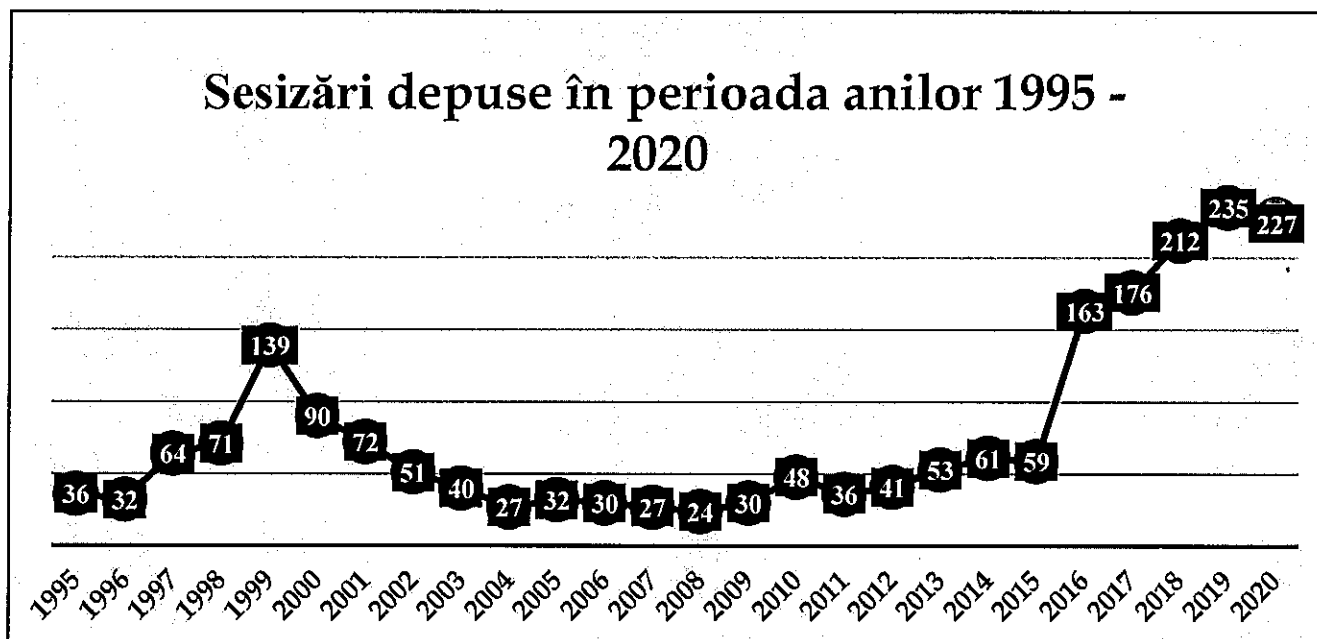

Diagrama nr. 10

Sesizări depuse în perioada anilor 1995 - 2020

HOTĂRĂRILE ȘI AVIZELE PRONUNȚATE DE CURTEA CONSTITUȚIONALĂ ÎN ANUL 2020

Nr. d/o	Numărul și titlul actului
1.	Hotărârea nr. 1 din 13.01.2020 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2019
2.	Hotărârea nr. 2 din 23.01.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 6 pct. 11 ¹) din Codul de procedură penală (definiția noțiunii de „eroare gravă de fapt”)
3.	Hotărârea nr. 3 din 04.02.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 87 alin. (2) și alin. (3) din Codul muncii (obligativitatea acordului organului sindical la concediere [2])
4.	Hotărârea nr. 4 din 25.02.2020 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova
5.	Hotărârea nr. 5 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 8 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice (numărul de membri necesar pentru înregistrarea unui partid politic)
6.	Hotărârea nr. 6 din 10.03.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 27 alin. (5) din Legea nr. 270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar și ale punctului 8 din Anexa nr. 6 la Hotărârea Guvernului nr. 1231 din 12 decembrie 2018 pentru punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar (garanțiile salariale în cazul suspendării raporturilor de muncă)
7.	Hotărârea nr. 7 din 24.03.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 151 alin. (5) din Legea nr. 514 din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească (selectarea și determinarea judecătorului care va exercita atribuțiile judecătorului de instrucție în cazul în care niciun judecător nu-și exprimă acordul)
8.	Hotărârea nr. 8 din 24.03.2020 privind confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare noi în circumscripția electorală uninominală nr. 38 din 15 martie 2020 și validarea unui mandat de deputat ales
9.	Hotărârea nr. 9 din 26.03.2020 pentru interpretarea articolului 137 din Constituție (răspunderea penală a judecătorilor constituționali)
10.	Hotărârea nr. 10 din 13.04.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 56 din 2 aprilie 2020 privind instituirea unor măsuri de susținere a cetățenilor și a activității de întreprinzător în perioada stării de urgență și modificarea unor acte normative

11.	Hotărârea nr. 11 din 07.05.2020 pentru interpretarea prevederilor articolului 72 alin. (3) lit. a) din Constituție
12.	Hotărârea nr. 12 din 07.05.2020 pentru controlul constituționalității Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind acordarea Guvernului Republicii Moldova a unui împrumut financiar de stat, semnat pe 17 aprilie 2020, a Hotărârilor Guvernului nr. 169 din 13 martie 2020 și nr. 252 din 21 aprilie 2020 și a Legii nr. 57 din 23 aprilie 2020
13.	Hotărârea nr. 13 din 21.05.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 3 din 25 februarie 2016 cu privire la Procuratură, a Hotărârii Parlamentului nr. 101 din 30 iulie 2019 privind înaintarea candidaturii la funcția de Procuror General interimar al Republicii Moldova și a Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1232-VIII din 31 iulie 2019 privind desemnarea domnului Dumitru Robu în funcția de Procuror General interimar
14.	Hotărârea nr. 14 din 26.05.2020 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova
15.	Hotărârea nr. 15 din 28.05.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2])
16.	Hotărârea nr. 16 din 09.06.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 70 alineatele (3) și (13) din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012 (achitarea onorariului fix administratorului/lichidatorului și compensarea cheltuielilor aferente care se trec în mod solidar în obligația organelor de conducere ale debitorului)
17.	Hotărârea nr. 17 din 23.06.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 212 din 24 iunie 2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război și a unor prevederi din Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 17 martie 2020 privind declararea stării de urgență
18.	Hotărârea nr. 18 din 30.06.2020 privind controlul constituționalității articolului 76 ¹ alin. (1) din Codul contravențional (nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau combatere a bolilor epidemice, dacă aceasta a pus în pericol sănătatea publică)
19.	Hotărârea nr. 19 din 07.07.2020 pentru interpretarea articolelor 2 alin. (1), 38, 61 alineatele (1) și (3), 78, 85 alineatele (1), (2) și (4), 90 alineatele (1), (2) și (4) din Constituție
20.	Hotărârea nr. 20 din 09.07.2020 pentru interpretarea articolelor 134 alin. (1) și (2), 136 alin. (3) și 140 alin. (2) din Constituție
21.	Hotărârea nr. 21 din 04.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 84 din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012 (obligarea de a nu părăsi teritoriul țării sau localitatea de reședință în procesele de insolvență)
22.	Hotărârea nr. 22 din 06.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 226 ¹⁶ alin. (11) din Codul fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163

	din 24 aprilie 1997 (prezentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă)
23.	Hotărârea nr. 23 din 06.08.2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție
24.	Hotărârea nr. 24 din 08.10.2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale (interdicția prestării serviciilor de organizațiile necomerciale pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale)
25.	Hotărârea nr. 25 din 29.10.2020 privind controlul constituționalității articolului 12 alineatele (7) și (8) din Legea securității statului nr. 618 din 31 octombrie 1995 (obligația autorităților de a furniza informații Consiliului Suprem de Securitate)
26.	Hotărârea nr. 26 din 10.11.2020 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003 (temeiurile pentru recursul în anulare)
27.	Hotărârea nr. 27 din 13.11.2020 privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolele 55 alin. (3), 56 alin. (2), 60 alin. (4) și 63 alin. (4) din Legea nr. 200 din 16 iunie 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova (garanțiile străinului în cazul expulzării)
28.	Hotărârea nr. 28 din 19.11.2020 pentru interpretarea articolelor 64, 72, 73, 74 și 131 alin. (4) din Constituție
29.	Hotărârea nr. 29 din 26 noiembrie 2020 a sesizării nr. 124a/2020 pentru controlul constituționalității articolului 60 din Legea asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și din cadrul Inspectoratului General de Carabinieri nr. 1544 din 23 iunie 1993
30.	Hotărârea nr. 30 din 10.12.2020 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor și la validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova
31.	Hotărârea nr. 31 din 17.12.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor texte din articolul 67 alineatele (2) și (7) din Codul de executare, adoptat prin Legea nr. 443 din 24 decembrie 2004 (momentul înmânării actelor executorului judecătoresc către destinatar)
32.	Avizul nr. 1 din 22.09.2020 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției (sistemul judecătoresc [3])
33.	Avizul nr. 2 din 03.12.2020 la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției (sistemul judecătoresc)